

Pálosfalvi Tamás

TETTES VAGY ÁLDOZAT? HUNYADI LÁSZLÓ HALÁLA

1.

1457. március 16-án Budán vérpadon fejezte be életét Hunyadi László, a néhai János kormányzó idősebb fia.* E tény talán még a történelem iránt alig vagy egyáltalán nem érdeklődő emberek többsége számára sem számít újdonságnak, mint ahogy az a közkeletű vélekedés sem, hogy a kivégzés tulajdonképpen válasz volt a magyar történelem nem túl nagyszámú politikai leszámolásainak egyikére, Cillei Ulrik gróf megölésére. A gróf néhány hónappal korábban Nándorfehérvár várában vesztette életét, máig, és valószínűleg örökre ismeretlen körülmények között, de bizonyosan Hunyadi László és társai fegyverei által. „Meghalt a cselszövő, nem dül a rút viszály”, énekli a kar Erkel Ferenc közismert operájában, és e sor elég pontosan megragadja nemcsak Cillei Ulrik, de az egész Cillei család megítélését a magyar, sőt, az osztrák történelmi köztudatban is.¹ A folytatás ugyanakkor, miszerint „országunk élni fog, mert László nagy király”, már korántsem tükrözi nemhogy a szélesebb közvélemény, de a szakma közkeletű vélekedését sem. Nemigen akad ugyanis történész, aki V. László tényleges uralkodásának² alig öt esztendejét „sikertörténetnek” ábrázolná, hogy a király és népe(i) egymásra találásáról ne is beszéljünk. Azt általában minden szerző elismeri, hogy az uralkodását megkezdő László igen nagy kihívást jelentő örökséget vett át, de kevesen vannak, akik beleméltják a fiatal uralkodóba azon tulajdonságokat, amelyek birtokában, hosszabb élet esetén, képes lett volna megfelelni a vele szemben támasztott elvárásoknak.³ Érdemes

---

* A tanulmány elkészítését az OTKA K. 100749. számú pályázata támogatta. A tanulmányban hivatkozott milánói források feltárása és digitalizálása az OTKA 81430. számú, Domokos György által vezetett kutatása keretében történt. Ehelyütt is köszönöm Domokos Györgynek és Armando Nuzzonak, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Olasz Nyelv és Irodalom Tanszéke oktatóinak lekötöző és önzetlen segítségüket. Ugyancsak hálával tartozom kollégáimnak, Horváth Richárdnak, Neumann Tibornak és Tringli Istvánnak, rendkívül hasznos észrevételeikért és javaslataikért.

¹ *Johannes Grabmayer*: Das Opfer war der Täter. Das Attentat von Belgrad 1456 – über Sterben und Tod Ulrichs II. von Cilli. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 111. (2003) 3–4, 286–287.

² Mint ismeretes, V. Lászlót csecsemőként koronázták Magyarország királyává 1440-ben, de uralkodását csak az után kezdhette meg, hogy egy cseh–magyar–osztrák rendi mozgalom 1452-ben kiszabadította gyámja, III. Frigyes kvázi-fogságából.

³ Jellemző ebben a tekintetben Hóman Bálint megjegyzése: „Egyénisége általában nem sok jóval bízott.” Mi több, Hóman felismerni vélte a királyban, minden bizonnyal éppen Hunyadi László lefejeztetésének okán, a Luxemburgokra szerinte általában jellemző kegyetlenséget. *Hóman Bálint és Szekfű Gyula*: Magyar Történet. II. kötet. Budapest, 1936. 462. V. László negatív megítélése a nép-

megjegyezni ugyanakkor, hogy az V. László uralkodói alkalmatlanságára vonatkozó elképzelések ugyanazon torzító forrásokból táplálkoznak, amelyek a Cillei család minden tagjának elemi gonoszságát és elvtelenségét is beleégették az utókor róluk formált képébe.⁴

Hogy e kép, több más máig virulens történeti toposszal együtt, revízióra szorul, nem vitás, de a probléma bővebb tárgyalására ehelyütt nincs hely. Fontos ugyanakkor szem előtt tartani, mert a minket most közelebbről érdeklő kérdést, Hunyadi László kivégzésének megítélését döntő mértékben meghatározta és meghatározza a mai napig a magyar történetírásban. A mostanáig visszhangzó alaphangot, mint sok más esetben is, gróf Teleki József adta meg nagy művének második kötetében. Az ő értelmezésében Hunyadi László kivégzése mögött is azon erők álltak, akik Hunyadi János üstökösszerű felemelkedése óta a család romlására törtek: a „Hunyadi-ház ellenségei”, egy változó összetételű csoport, melynek állandó eleme, egyben vezetője, 1456 novemberéig Cillei Ulrik, majd „hihetőleg” Garai László nádor. 1457 elején e csoport aktuális tagjai egyenesen formális szövetségre léptek egymással annak érdekében, hogy a Hunyadiakat eltüntessék az útból.⁵ Teleki kései, és tegyük hozzá, a Hunyadiak iránt leplezetlenül elfogult történetírók, mindenekelőtt Thuróczy János⁶ alapján ismerteti, hogyan hangolták a királyt Hunyadi László ellen: még a török elleni hadjáratot is csak színleg tervezték, hogy Hunyadi László gyanakvását ezzel is elaltassák. Az összeesküvők beszélték rá László királyt, hogy Mátyást mindenképpen hozassa túsznak Budára, miközben Garai nádor Hunyadi Lászlót arról győzködte, milyen hasznos közbenjáró lehetne Mátyás a király mellett, amikor ő maga (ti. Hunyadi László) éppen nincs az udvarban. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy Telekinél a király szerepe teljesen passzív: csak sodródik az eseményekkel, és nem kitervelője, csupán bábszerű végrehajtója a tervnek.⁷

Nem sokat tett hozzá e képhez néhány évtizeddel később a kor másik alapos ismerője, Fraknoi Vilmos. V. László nála is a „Hunyadiak ellenségeinek” befolyása alá került, akik egykor nehezen viselték Hunyadi János hatalmát, és most elhatározták, hogy e hatalmat fiainak semmiképpen nem engedik át. Ezért

---

szerűsítő irodalomba is utat talált: a király „rettegésre hajlamos, gyenge és befolyásolható [...]” volt, „császárok családjából való, önálló elhatározásra képtelen, semmi érdemet szerezni nem tudó”. *Dümmertth Dezső: A két Hunyadi. Panoráma, 1985. 130.*

⁴ Gondolok itt a Hunyadiak iránt elfogult krónikások mellett az egyébként V. Lászlóval alapvetően nem ellenséges Piccolomini munkáira. Az ő hozzáállásának változására l. *Marton József: Magyarország képe és megítélése Enea Silvio Piccolomini életművében. Irodalomtörténeti Közlemények 110. (2006) 468. és 45. sz. jegyz.*

⁵ „A Hunyadi-ház ellenségei [...] előbbeni mesterkedéseiket megint elkezdették, még pedig annival nagyobb tüzzel, minél inkább kezdé magát a testben és lélekben deli ifjú Hunyadi László a király kegyelmében megfészkelni. A büszke Újlaki Miklós hajdani bajtársa fénye által megsértve, a Cilleiek által megvert Bánfi Pál már most főajtónálló, Buzlai László főpohárnok, Csernin Henrik főlovászmester, Józsa véglesi kapitány, Holczner Konrád osztrák tárnok, és Pukander Farkas szoros szövetségre lépnek, és a gyűlölt Hunyadi-ház kiirtását elvégzik.” *Gr. Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon. I–V, X–XII. Pest 1852–1857. II. 491. A „Cilleiek által megvert” Bánfi egyébként nem Pál volt, hanem a testvére, István.*

⁶ Johannes de Thurocz: *Chronica Hungarorum. I. köt. Textus. Ediderunt Elisabeth Galántai et Julius Kristó. Bp. 1985. 277. és köv.*

⁷ *Teleki J.: Hunyadiak kora i. m. 491. és köv.*

elhitették a királlyal, hogy Cillei megölése előre kitervelt merénylet volt, és Hunyadi László a király trónjára tört. A király Fraknóinál is csupán követi az eseményeket: „mindent elhitt, és mindenre ráállott”. Az összeesküvés résztvevői ugyanazok, mint Teleki Józsefnél, ami nem is meglepő, hiszen mindkét történész ugyanannak az 1457. március 21-i királyi oklevélnek a neveit sorolja föl.⁸ Érdekes módon sem Teleki, sem Fraknoi nem akadt fenn azon, mit keres a „Hunyadiak ellenségei” között például a bécsi polgár Konrad Hölzler, V. László osztrák hubmeister-e,⁹ vagy egy másik osztrák, Wolfgang von Ruckendorf kamarás,¹⁰ akiknek semmi okuk nem lehetett engesztelhetetlenül gyűlölni a néhai kormányzót és családját, és pusztán ezért nevüket adni Hunyadi László kivégzéséhez. De nem akadtak fenn Újlaki Miklós személyén sem, aki pedig még néhány hónappal korábban is Hunyadi János szövetségese volt, és korábbi pályafutása alapján bajosan lehetne bármilyen párthoz sorolni.

Teleki és Fraknoi gondolatmenetét foglalta össze röviden Hóman Bálint is, akit érdemes szó szerint idézni: „Ha része is volt az események előidézésében (ti. V. Lászlónak), kétségtelen, hogy mindezek értelmi szerzői Garai László és barátai voltak. A király csak eszköz volt kezükben s Hunyadi László kivégzésével voltaképp a régi Garai-Cillei liga és a Hunyadiak vezetése alatt álló nemzeti párt küzdelmének utolsó fázisa jutott befejezéshez”.¹¹ Elődeivel ellentétben Hóman klasszikus, máig széles körben használt nevének nevezte a Hunyadiak eltüntetésén munkálkodó csoportot, amelyik, tekintve, hogy a Hunyadi-párt volt a „nemzeti”, csak idegen érdekeket szolgálhatott. A „Garai-Cillei liga” a Zsigmond elleni lázadások leverése óta uralta a magyar politikát, és bár az 1430-as években „bomlodozóban volt”, Albert halála után új formában éledt újjá az ifjabb generáció, Cillei Ulrik és Garai László vezetése alatt. Velük, „az idegenekkel erősen szaturált ’udvari’ arisztokráciával” szemben formálódott a „katona-főurak ’nemzeti’ főnemessége”, mások mellett a „színmagyar” Tallóci fivérek és persze Hunyadi János vezetése alatt.¹² Hogy pontosan kik voltak

⁸ *Fraknoi Vilmos: A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526) (A magyar nemzet története. Negyedik kötet). Bp. 1896. 162.*

⁹ Rá I. Wien. Geschichte einer Stadt. Von den Anfängen bis zur Ersten Türkenbelagerung. Böhlau/Wien 2001. Hrsg. Peter Csendes/Ferdinand Oppl. 156. (A vonatkozó rész Peter Csendes munkája).

¹⁰ Telekinél, mint láttuk „Pukander” (Hunyadiak kora i. m. 491.), Fraknóinál „Rukkendár” (Hunyadiak és a Jagellók kora i. m. 162.). Vö. J. F. Böhmér: Regesta Imperii XII. Albrecht II. 1438–1439. Bearb. von Günther Hödl. Wien 1975. No. 47. Regesten Kaiser Friedrichs III. (1440–1493). Nach Archiven und Bibliotheken geordnet. H. 12: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken des Österreichischen Staatsarchivs in Wien, Abt. Haus-, Hof- und Staatsarchiv: Allgemeine Urkundenreihe, Familienurkunden und Abschriftensammlungen (1440–1446), bearb. von Thomas Willich. Wien 1999. No. 99. (http://www.regesta-imperii.de/regesten/suche/result/nr/1442-05-09_1_0_13_12_0_99_99.html. Letöltés: 2015. jan. 07.) Wolfgang von Ruckendorf Ulrich von Eyczing párthíve, az V. László kiszabadításáért szerveződő osztrák rendi mozgalom egyik állandó tagja. Személyére és rokonaira (akik között megtaláljuk a későbbi főúri Roggendorf család őst) l. *Karl Gutkas: Der Mailberger Bund von 1451. Studien zum Verhältnis von Landesfürst und Ständen um die Mitte des 15. Jahrhunderts.* In Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 74. (1966) 62., 66., 72., 88., és különösen 366. és 45. jegyzet.

¹¹ *Hóman B. – Szekefű Gy.: Magyar Történet i. m. 462.*

¹² Uo. 359., 413.

Garai barátai, és honnan tudjuk, hogy azok voltak, nem derül ki; ezen a kérdésen Hóman a rá jellemző elegáns nagyvonalúsággal siklott át.¹³

Hogy a korabeli magyar politikáról alkotott kép milyen keveset változott a Magyar Történet köteteinek megjelenése óta, jól mutatja Fügedi Erik 1986-ban publikált könyvének következő passzusa: „Cillei halála után Garai vette át a párt vezetését, s hogy széthullásról nem lehetett szó, azt a legmeggyőzőbben a következő tavaszon végrehajtott bosszú, Hunyadi László kivégzése bizonyítja”.¹⁴ A párt, amelynek irányítása kényszerű módon Garai kezébe került, lényegét tekintve azonos az 1401-ben, „sőt részben korábban” alakult Garai-Cillei ligával,¹⁵ de az, hogy milyen célok tartották egyben tagjait több mint fél évszázadon keresztül, mire a Hunyadiak iránti gyűlöletük világos célt rajzolt a horizontra, ugyanúgy nem derül ki Fügedi szövegéből, mint ahogy Hómanéból sem. Tegyük hozzá, Fügedinél (egyébként nyilván Hóman nyomán) a Garai-Cillei liga oszlopai közé tartoznak a Kőrógyiak is, jóllehet Kőrógyi János azon kevés báró egyike volt, akik személyesen vettek részt Hunyadi oldalán Nándorfehérvár védelmében. A lényeg mindazonáltal az, hogy Hunyadi László halála itt is, mint korábban, egy ellenséges párt bosszúja, a király asszisztenciája mellett. Tulajdonképpen hasonló álláspontot foglalt el Kubinyi András is, aki mindenképp a liga említése nélkül ugyan, de mégis elfogadta, hogy Hunyadi László egy Garai nádor által koordinált főúri bosszúnak esett áldozatul.¹⁶

Jóformán az egyetlen történész, aki megpróbált szembemenni a ligák uralta politikai narratívával, Engel Pál volt, bár radikálisan ő sem szakított a hagyományos terminológiával. Engel már a hatvanas években cáfolta Hóman sosem létezett rokon kapcsolatokra épített politikai szövetségeit, de továbbra is használt olyan kifejezéseket, mint „megátalkodott Garai-párti” (ti. alsólendvai Bánfi Pál), vagy „Hunyadi-párti” (ti. Rozgonyi Sebestyén), ami egyrészt feltételezi, hogy léteztek ilyen pártok, másrészt azt is, hogy a nevezett személyek huzamosan kötődtek azokhoz.¹⁷ Ő mindazonáltal szakított a „monolit pártok” évtizedes harcával, és megpróbált értelmes célokat rendelni a változó pártalakulásokhoz. Az 1453 szeptemberében mások mellett Garai László és Újlaki Miklós részvételével kötött liga alapvető céljának például már „a királyi udvar magyarországi befolyásának helyreállítását” tekintette, amely persze szükségszerűen Hunyadi János ellen is irányult; a fordulat, bár árnyalatnyinak tűnik, nagyon fontos, hiszen a korábbi szerzőkkel ellentétben a szövetség pozitív oldalára

¹³ Hóman „nagyvonalúságára” l. *Engel Pál*: A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században. I–II. In: uő: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Bp. 2003. 20–22.

¹⁴ *Fügedi Erik*: Ispánok, bárók, kiskirályok. A középkori magyar arisztokrácia fejlődése. Bp. 1986. 365–366.

¹⁵ Uo. 364.

¹⁶ *Kubinyi András*: Mátyás király. Bp. 2001. 22. („Végül az urak — a királlyal egyetértve, aki féltette hatalmát az új főkapitánytól — csapdát állítottak a Hunyadi testvéreknek.”) és 23. („Garaiék látszólag jól szervezték meg a Hunyadiak elleni akciót”)

¹⁷ *Engel P.*: Világi nagybirtok i. m. 22. Érdemes ebből a szempontból megjegyezni, hogy Ország Mihály udvarmester, akit Engel a néhai kormányzó odaadó hívének titulál, éppenséggel a király kíséretében érkezett Nándorfehérvárra, mint arról alább még szó lesz.

helyezte a hangsúlyt, és többé nem a Hunyadiak önmagában értelmetlen eltűntetésére.¹⁸

Ami Hunyadi László kivégzését illeti, Engel itt is finomított az örökölt képen. Bár ő sem szakított a bosszú motívumával, annak kitervelését és végrehajtását már nem valamiféle Hunyadi-ellenes pártnak, hanem egy pártokon felül álló csoportosulásnak tulajdonította, amely végső soron az egész politikai elit képviselőit jelentette. Szerinte Cillei megölése „mindenkit elidegenített tőle (ti. Hunyadi Lászlótól), kivéve legelszántabb híveit, és a néhai hadvezérnek nemcsak ellenfelei, mint Garai, hanem a barátai, mint Újlaki, sőt odaadó hívei is, mint Ország, mind egyetértettek abban, hogy a fiát meg kell fékezni. Az álnokságra álnoksággal feleltek, és a kiválóan színlelő királlyal sikerült is az ellenfeleket biztonságba ringatniuk.”¹⁹

A jelen tanulmány célja, hogy az elérhető források alapján, az örökölt sé máktól lehetőleg függetlenül vizsgálja meg azon eseményeket, amelyek Hunyadi László kivégzésében csúcsozódtak ki. A források, sajnos, nem kápráztatnak el bőséggükkel, jóllehet magáról a kivégzésről meglehetősen sok és sokféle feljegyzés maradt fenn. A remélt függetlenség jegyében megpróbáltam szakítani azzal a megközelítéssel, amely minden szereplőt valamiféle pártalakulás keretei közé kíván szorítani, és különösen óvakodtam attól, hogy bármelyik politikai tényezőt, legyen az személy, liga vagy éppenséggel a királyi udvar, eleve valamilyen hagyományos címkével (pl. nemzeti vs udvari/idegen) lássak el, mert meggyőződésem, hogy ez a gyakorlat minden pragmatikusabb megközelítés legfőbb akadályja. Az események fonalát célszerűnek látszott 1455/1456 fordulóján felvenni, alkalmasint némi kitéréssel a korábbi állapotokra, amennyiben azok ismerete szükségesnek tűnt a későbbi fordulatok megértése érdekében.

2.

1456. januárjában, mintegy két évvel és három hónappal azután, hogy utoljára elhagyta, V. László ismét a Magyar Királyságba készült. Dacára annak, hogy időközben cseh királlyá is megkoronázták,²⁰ valamint morva és sziléziai alattvalóitól is hűségesküt vett ki, az ifjú uralkodó helyzete nem sokkal volt kedvezőbb, mint amikor kiszabadult gyámja, III. Frigyes császár fogságából. Utóbbihoz fűződő viszonya kifejezetten ellenségesnek volt mondható, aminek hátterében két dolog húzódott meg. Egyrészt Frigyes olyan várat tartott elfoglalva Magyarországon és Ausztriában is, amelyek jog szerint Lászlót illették mint magyar királyt és osztrák herceget, a császár mégis csak súlyos váltságdíj ellenében lett volna hajlandó visszaadni azokat. Eljárása, különösen annak fényében, hogy az ifjú László kiadására is fegyverrel kellett kényszeríteni, táplálta a gyanút, hogy a Habsburg család rangidős tagjaként célja nem más, mint az osztrák hercegség feletti hatalom megszerzése. Másrészt Frigyes dühítette Cillei Ulrik korlátlan befolyása a király udvarában, mivel a „stájer” grófban vetély-

¹⁸ Engel Pál: Szent István birodalma. Bp. 2001. 248.

¹⁹ Uo.

²⁰ 1453. október 28-án.

társat látott, akinek hatalmi, „államalapítói” ambícióit, önmagára nézve fenyegetőnek ítélvén azokat, igyekezett, akár fegyverrel is, elgáncsolni.²¹

Nem volt jobb a király helyzete a vallási meghasonlástól is sújtott Csehországban és csatolt tartományaiban sem. 1453 májusában, még koronázása előtt, azt a Podjebrád Györgyöt nevezte ki Csehország kormányzójának, akit korábban a cseh rendek választottak meg ugyane tisztségre. Míg a rendi választás két évre szólt, László kinevezése hat esztendőre, vagyis az uralkodó lemondott a hatalom gyakorlásáról, aminek világos jele, hogy Podjebrád nevezhette ki az országos méltóságokat, és rendelkezhetett a királyi jövedelmekkel.²² A helyzet látszólag éppen a fordítottja volt tehát a magyarországinak, ahol V. László de facto uralkodásának megkezdésével párhuzamosan megszűnt az addigi kormányzó, Hunyadi János tisztsége. Valójában azonban a különbség látszólagos, hiszen amint Csehországban Podjebrád kormányzói címmel,²³ úgy Hunyadi Magyarországon mint főkapitány és a királyi jövedelmek kezelője kormányzott tovább a király képviselőjében. A királyi hatalom két aspektusa gyakorlatilag elvált egymástól: míg László mindkét országban háborítatlanul élt a királyi kegynyilvánítás jogával, Podjebrád és Hunyadi, a királyi jövedelmek birtokában, a király nevében, de tőle függetlenül felügyelték azt, amit kormányzatnak szokás nevezni, főképpen a kül- és katonai politikát.²⁴

²¹ *Franz Palacký*: Geschichte von Böhmen. Vierter Band: Das Zeitalter Georgs von Poděbrad. Prag 1857. 387–88. *Max Vancsa*: Geschichte Nieder- und Oberösterreichs. II. Stuttgart-Gotha 1927. 318. *Peter Štih*: The Counts of Cilli, the Issue of their Princely Authority and the Land of Cilli. In: Idem: The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History. Leiden-Boston 2010. 361. és köv. a Cilleiek birodalmi grófi rangemeléséről és a nyomában a Habsburgokkal kialakult, háborúig fajuló ellentétéről.

²² *Frederick G. Heymann*: George of Bohemia. King of Heretics. Princeton 1965. 89. Az oklevél: Archiv Český čili staré písemné památky České i Moravské, sebrané z archivů domáćích i cizích. Red. Josef Kalousek. Díl XV, 212–213.

²³ *Ivan Hlaváček*: Bemerkungen zur Problematik der Zentralmacht und –verwaltung und deren Ausübung im böhmischen Staat der hussitischen Zeit. In: Das spätmittelalterliche Königtum in europäischen Vergleich. Herausgegeben von Reinhard Schneider. Sigmaringen 1987. 493.: „Die vier Jahre von Ladislaus’ eher fiktiver Regierung (1454–1458 (!) sind dann eher als Vorgeschichte der Regierung Georgs von Podiebrad zu betrachten, der ab 1452 Landesgubernator war und alle Gewalt in seinen Händen konzentrierte.”

²⁴ A megkülönböztetésre („matters of grace/matters of state”, l. *John Watts*: Henry VI and the Politics of Kingship. Cambridge 1996. 127–135. Természetesen, amint VI. Henrik nevében Angliában, úgy V. László nevében is szép számmal keltek kormányzati jellegű oklevelek, de hogy ezek mennyiben tükrözték a király akaratát, ugyanolyan kérdéses. A téma mindenképpen további vizsgálatot igényel. Hunyadi „kormányzatának” frappáns, példákkal alátámasztott jellemzését l. *Mályusz Elemér*: A magyar rendi állam Hunyadi korában. Bp. 1958. 146–147. A helyzet kísértetiesen hasonló volt Csehországban is, azzal az eltéréssel, hogy ott Podjebrád mint kormányzó az uralkodó személyes jelenléte mellett élt teljhatalmával. 1454 augusztusában például V. László Prágából mozgósítást rendelt Frigyes szász herceg ellen, de az Eger városának küldött parancs kancelláriai jegyzete („Ad mandatum domini regis domino Georgio gubernatore referente”) sejteti, hogy a cseh kormányzó állt az akció mögött. Így gondolta ezt maga Frigyes herceg is, aki a császárnak írott levelében utal rá, hogy a háború nem V. László akaratából indult („Kriege unde inczüge [...] gescheen nicht dorch des irluchten fürsten herren Laslaw konigis [...] czuschobe unde verhengnisse”). *Adolph Bachmann*: Urkunden und Aktenstücke zur österreichischen Geschichte in Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440–1471). Wien 1879. 149., 151., 155. 1456. március: *František Palacký*: Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georgs von Podiebrad. FRA 2/20. 1860. 98. Vö. *Heymann, F. G.*: George of Bohemia 124–125., 131.

A király helyzetében rejlő, feloldhatatlannak tűnő paradoxon abban állt, hogy sem Magyarországon, sem a cseh korona országaiban, sem Ausztriában nem tudott olyan hatalmi bázist kiépíteni, ahonnan a siker reményében próbálkozhatott volna helyzetének megszilárdításával a többi országában. Az osztrák hercegség eleve nem biztosított annyi erőforrást, hogy azokra támaszkodva erőből próbálja megtörni akár Podjebrád, akár Hunyadi befolyását,²⁵ és ez magyarázza, hogy kénytelen volt Cillei Ulrik védőszárnyai alá húzódni, aki, bár nem önzetlenül, de képes volt előteremteni a király számára nélkülözhetetlen anyagi és katonai erőt.²⁶ A gróf támogatása ugyanakkor nehezítette is a király helyzetét, mert a rendek Ausztriában is, Magyarországon is összezártak a hatalmi ambícióit kevésbé leplező, a király feletti befolyást monopolizálni kívánó Cilleivel szemben.²⁷ Cilleiéhez némileg hasonló szerepet játszott Magyarországon Jan Jiskra, aki ugyancsak főkapitányi címmel felruházva V. László születése óta védte a király pozícióit Északkelet-Magyarországon. Ugyan az uralkodó hosszútávú érdekei azt kívánták volna, hogy végre felszámolják Jiskra királyi jövedelmek saját kezelésén alapuló, és ugyancsak önálló politikát lehetővé tevő tartományát,²⁸ V. Lászlónak Hunyadival szemben szüksége volt a morva kapitány támogatására, és ennek megfelelően beletörődött a fennálló helyzetbe. Ezzel viszont tovább is nehezítette a saját dolgát, hiszen csekély joggal követelhetette Hunyaditól azt, amit Jiskra kezén meghagyott.

Mindez nem jelenti azt, hogy az uralkodó ne tett volna kísérletet mozgásterének tágítására. 1454 kora tavaszán, mint azt Mályusz Elemér meggyőzően bizonyította, Vitéz János magyar titkos kancellár előterjesztésére próbálta rászorítani Hunyadi Jánost a királyi jövedelmek átadására.²⁹ A javaslatok lényegi része azt célozta, hogy a befolyó jövedelmekből eszközlendő kifizetések a király tudtával, helyesebben a nála lévő pecséten, vagyis a Vitéz kezelésében lévő titkospecséten keresztül történjenek, és a király minden jelentősebb ügyről értesüljön.³⁰ Az előterjesztés egyértelműen arra az országgyűlésre reflektált, ame-

²⁵ Gutkas, K.: Mailberger Bund i. m. 70.

²⁶ 1456-ban Cillei finanszírozta a király magyarországi útját, l. alább a 75. jegyzetet.

²⁷ Erre jó példa egyrészt Cillei eltávolítása a király környezetéből 1453 szeptemberében a korneuburgi osztrák gyűlésen (vö. Vancsa, M: Geschichte Österreichs i. m. 319–320.), másrészt az V. László tervezett Magyarországra jövetelét megelőző, 1455. júniusi győri tárgyalások, amelyek minden jel szerint éppen azért nem vezettek eredményre, mert a király nevében Cillei Ulrik vezette azokat. Vö. Bachmann, A.: Urkunden und Aktenstücke i. m. 177., ill. a magyar rendek szövetséglevelé: Pettkó Béla: Kapisztrán János levelezése a magyarokkal. Történelmi Tár 2. sorozat 2. (1901) 178–180., továbbá Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban DL) 48280.

²⁸ Vö. Mályusz E.: Magyar rendi állam i. m. 9.

²⁹ Uo. 52–54.

³⁰ Ernest Birk: Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungern und ihres Sohnes König Ladislaus. 1440–1457. Quellen und Forschungen zur Vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Wien 1849. 245.: „Vult autem maiestas sua ut indiscrete et inutiliter non dissipentur proventus sui nec distribuantur quibuscumque preter voluntatem suam sed si qui sallariandi ex necessitate sunt decernatur eis sallarium quod de jure debet, cuius quantitas significetur maiestati sue ut quemadmodum dignum viderit approbet per literas suas sub sigillo secum presente emanandas. Nam per alia sigilla sua in absencia sua de proventibus suis aut aliis maioribus rebus que potestatem suam concernunt nichil vult disponi nec disposita rata habere, vult enim ut ponderabilia negocia referantur ad maiestatem suam.”

lyet az év elején Hunyadi János tartott a király nevében, határozatait pedig a király nevében, a személyes jelenlét pecsétje alatt küldte meg a megyéknek.³¹ Jóllehet a királyi előterjesztés abban az időszakban született, amikor Cillei Ulriknak nem állt módjában befolyást gyakorolni az uralkodóra, s így bajosan lehetett volna arra hivatkozni, hogy a király képében a gróf akarja Hunyadi kezéből kiragadni a királyi jövedelmeket, a főkapitánynak aligha okozott gondot a királyi propozíciók visszautasításának elérése.

Az elkövetkező másfél év folyamán V. László a jelek szerint nem tett újabb kísérletet arra, hogy a magyarországi helyzeten alapjaiban változtasson, bár apró jelek azért utalnak arra, hogy nem törődött bele teljesen a királyi jövedelmek tőle független igazgatásába.³² Csehországi, majd rövid sziléziai és morvaországi tartózkodása idején Podjebrád György „gondoskodását” élvezte,³³ 1455 tavaszán pedig, miután visszatért Bécsbe, rövidesen ismét Cillei Ulrik védősármányai alá húzódott. Nagyon mást nem is tehetett, ezzel viszont a kezdeményezés ismét Cillei kezébe került. Úgy tűnik ugyanakkor, hogy a gróf, okulván másfél évvel korábbi bukásából, óvakodott attól, hogy a király fölötti befolyásával megint túl sok ellenséget szerezzen magának. Ellenkezőleg: megpróbált közvetíteni egyfelől V. László és a császár,³⁴ másfelől ugyancsak a király és Hunyadi között, és beavatkozása a magyar ügyekbe meg sem közelítette azt a szintet, amelyet 1453 januárja és szeptembere között elért.³⁵ Szó sincs persze arról, hogy ebben valamiféle önzetlenség vezette volna, sokkal inkább arról, hogy nem akart egyszerre túl sokat kockáztatni. Mindenesetre annak a magyar történetírásban meggyökeresedett nézetnek, amely szerint feltett szándéka lett volna Hunyadi magyarországi befolyásának erőszakos felszámolása, sőt a főkapitány megölése, nincs nyoma a kortárs forrásokban.³⁶

³¹ *Mályusz E.*: Magyar rendi állam i. m. 147.

³² Erről tanúskodik egyebek mellett az 1455 márciusában a budai várnagyoknak küldött parancsa. Utóbbiak, egyébként Hunyadi familiárisai, pozsonyi polgárok javait foglalták le harmincadfizetés címén (pro quingentis florenis auri, quos vos de tricesimis nostris habere velletis), holott a király úgy rendelkezett, hogy a harmincadokat csak az udvar költségeire lehet fordítani (proventus huiusmodi tricesimarum nostrarum anni presentis ad nulla aliqua negocia nisi dumtaxat curie nostre reservaverimus), a várnagyok ellátásáról pedig más forrásból kíván gondoskodni (aliunde enim ad sustentandum vos providere poterimus). Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban DF) 240326.

³³ A sziléziai utazásra l. *Palacký, F.*: Geschichte von Böhmen i. m. 376–379.; *Heymann, F. G.*: George of Bohemia i. m. 122–123.

³⁴ *Bachmann, A.*: Urkunden und Aktenstücke i. m. 170. (Cillei a királyi delegáció vezetője Badenben)

³⁵ Erre abból következtek, hogy 1455 második felében és 1456 folyamán a királyi oklevelek kancelláriai jegyzetei nem tanúskodnak Cillei olyanfajta, szinte korlátlan befolyásáról, amilyen 1453 szeptembere előtt jól kimutatható. Vö. *Pálosfalvi Tamás*: Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon. Századok 135. (2001) 432. és 10. jegyzet. A gróf döntéshozatalban játszott növekvő szerepét mutató relációs jegyzetek csak 1456 szeptemberétől, vagyis Hunyadi halála után kezdenek ismét gyarapodni (DL 15102.; Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Bearbeitet von Franz Zimmermann, Carl Werner, Georg Müller, Gustav Gündisch. I–VII. Hermannstadt–Köln–Wien–București 1892–1991. (A továbbiakban: UGDS) V. 545.; DF 254661.). Annyiban persze csatlóka az összehasonlítás, hogy 1455 és 1456 folyamán már nem volt olyan „tülekedés” a királyi oklevelekért, mint 1453-ban, amikor V. László először érkezett Magyarországra.

³⁶ En legalábbis nem adok hitelt Aeneas Sylvius, Fraknói szerint is (Hunyadiak és a Jagellók kora i. m. 145. o. 3. jegyzet) „sok részlettel kiszinezve” előadott történetének (vö. Eneáse Sylvia

A király tervezett magyarországi utazásának célja egyértelműen a királyi jövedelmek visszaszerzése volt.³⁷ V. László még indulása előtt, Bécsből országgyűlést hirdetett január elejére Pestre, ezt azonban később kénytelen volt elhalasztani „bizonyos közbejövő akadályok miatt” (*intercedentibus quibusdam impedimentis*).³⁸ Az akadályokat kétségtelenül III. Frigyes támasztotta, akivel továbbra sem jött létre megegyezés, és László ilyen körülmények között érthetően vonakodott elhagyni Ausztriát.³⁹ A király eredeti terve az volt, hogy Pozsonyon és Győrön keresztül Esztergomba megy, hogy ott tisztába jöhessen „a bárók szándékával”.⁴⁰ Bárók alatt itt Hunyadit és közvetlen környezetét kell értenünk, hiszen a király feltett célja, a királyi jövedelmek saját kézbe vétele, az ő együttműködése nélkül nem volt lehetséges. V. László január 24-én vagy röviddel előtte ért Pozsonyba,⁴¹ Cillei Ulrik kíséretében,⁴² egy héttel később már

---

Kronika česká [Aeneae Sylvii Chronicon Bohemiae]. Fontes Rerum Bohemicarum tom. VII. ed. Josef Emler, Praha s.a. 231–233.), mely ellentmond az események logikájának és részben az egykorú forrásoknak is. Aeneas-nál Cillei Ulrik célja kezdettől Hunyadi eltüntetése, ami nem is meglepő, hiszen a helyére tör (locum eius optabat): ő beszéli tele a király fejét azzal, hogy Hunyadi Magyarország valódi uralkodója, minden hatalom az övé, és most már a korona után is törekszik, ha kell, a törökök segítségével. Amint a király Magyarországra megy, Hunyadi erővel vagy méreggel elpusztítja őt. Hogy a bűnt megelőzzék, és értelmi szerzője ellen fordíthassák (praeveniendum facinus et in autorem vertendum scelus), a gróf javasolja Lászlónak, hogy csalják Hunyadit Bécsbe azzal, hogy a király csak ezzel a feltétellel megy Magyarországra, majd ott fogják el vagy öljék meg. Ezután leírja, hogyan akarta Cillei a vonakodó Hunyadit előbb Köpcsényben megölni, majd miután ez a terv kudarcba fulladt, újabb tervet kieszelve furfangos módon ismét Bécsbe csalni. Áruklódó jel, hogy Aeneas elbeszéléséből nyomtalanul eltűnik az a személy, akiről tudjuk, hogy Cilleivel együtt tárgyalt Hunyadival, nevezetesen Podjebrád György cseh kormányzó. Nyilván nem azért, mert Aeneas nem emlékezett rá, hanem azért, mert már nem illett a koncepciójába. Mi több, kortárs információ szerint a tárgyalásokat a császár, az „osztrákok” és a magyarok között éppen Podjebrád kezdeményezte (Zwischen unserm gnedigsten herrn dem keyser, den Osterrichern und den Hungern hat sich der Girsick teydinge undirfangen – *Bachman, A.*: Urkunden und Aktenstücke i. m. 167.), majd Cilleivel együtt indult Hunyadi elé, hogy őt is Bécsbe hívják. Erre azonban ismeretlen okból nem került sor, hanem Hunyadi visszatért Magyarországra, a gróf és a kormányzó pedig Bécsbe. Fraknoi ezt a tárgyalást azonosítja a köpcsényi találkozóval, és március végére helyezi, éppen a szász herceg követének idézett beszámolója alapján. Csakhogy magának Cilleinek egy Köpcsényben kelt leveléből tudjuk, hogy Hunyadi még április 27-én sem ért a városba (der Hunyad Januss mit uns noch nicht zusambkommen ist, sunder allererst hewt zw Altemburg sein wirdet – DF 289343.), így a gróf március végén ott aligha tudta volna megölni a főkapitányt, hacsak föl nem tételezzük, hogy április végén Hunyadi másodszor is késznek mutatkozott belesétálni ugyanabba a csapdába. A humanista történetíró véleményének átalakulását itt nincs lehetőségünk elemezni, de fontos hangsúlyozni, hogy mint minden egyéb, amit Aeneas Ulrik gróf utód és emlékezet nélküli halála (1456. november) után írt, a Historia Bohemica is csak nagyfokú óvatossággal használható fel azon események értelmezése során, amelyekben a Cillei család is érintett volt. Elekes Lajos az itt elbeszélte eseményeket, hitelességüket nem megkérdőjelezve, 1453-ra teszi, mégpedig Bonfini követve, majd önmagát cáfova hozzáfűzi, hogy Hunyadi ekkor éppeséggel az ország keleti részein tartózkodott. *Elekes Lajos*: Hunyadi. Bp. 1952. 414–416. o., és 415. o. 20. jegyzet.

³⁷ *Palacký, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 95.: „em wollen lassen fulgen alle seine rente, die eynem konige von rechts wegen folgen sollen” etc.

³⁸ DL 55587., DL 55588.

³⁹ L. DF 242531.

⁴⁰ „ibi vult de [...] intencione baronum experiri” – DF 213553.

⁴¹ DF 263844.

⁴² *Pettkó B.*: Kapisztrán levelezése i. m. 189.

Győrben volt,⁴³ február elején pedig megérkezett Budára.⁴⁴ A hírek szerint mintegy háromezer fős sereg kísérte.⁴⁵ A királlyal együtt érkezett Barius Miklós választott pécsi püspök és Hangácsi Albert pécsi prépost, és minden bizonnyal Garai László nádor is.⁴⁶ Ugyancsak az uralkodói kíséret tagja volt a három Frangepán testvér, Márton, Zsigmond és Duim, valamint egyik unokaöccsük.⁴⁷ Februárban és március elején Budán találjuk Szécsi Dénes esztergomi érseket,⁴⁸ Ország Mihály ajtónállómestert,⁴⁹ a kalocsai érseket,⁵⁰ az egri és a boszniai püspököt,⁵¹ Pálóci László országbíró pedig egyenesen elébe sietett a királynak.⁵² Természetesen Cillei is a király mellett maradt.⁵³

Az udvar terveivel Hunyadi is tisztában volt, ennek ellenére valamikor március elején megjelent Budán.⁵⁴ Úgy látszik, némi vonakodás után, mert Újlaki Miklóst és Cudar Simont kellett érte küldeni,⁵⁵ és mivel még február végén, az országgyűlés kitűzött napján sem volt nyoma, a király környezetében tartózkodó bárók úgy döntöttek, hogy akár eljön, akár nem, döntést fognak hozni a király ügyeiben.⁵⁶ A döntést az is sürgette, hogy közelgett március 3-a, az a nap, amelyen össze kellett volna gyűlniük a magyar, cseh és osztrák országnagyoknak Trencsénben.⁵⁷ A gyűlésnek alighanem a tervezett oszmánellenes hadjáratlalt kellett volna foglalkoznia, de végül, szinte biztosan Hunyadi távolmaradása miatt, nem került rá sor. Bizonyos jelek ugyanakkor arra utalnak, hogy Budán határozatot hoztak az elfoglalt királyi birtokok visszavételéről,⁵⁸ és talán éppen ez a momentum bírta rá Hunyadit, hogy mégis megjelenjen a fővárosban.⁵⁹

⁴³ DL 107774.

⁴⁴ L. feljebb a 38. jegyzetben idézett országgyűlési meghívókat.

⁴⁵ DF 213555.

⁴⁶ DL 107774: adomány Győrben Barius Miklós és Hangácsi Albert javára, a nádor pecsétjét is rányomják. Vö. alább a 48. jegyzetet is.

⁴⁷ L. alább a 61. jegyzetet.

⁴⁸ Melchioris Goldasti Heiminsfeldii Commentarii de regni Bohemiae incorporatarumque provinciarum iuribus ac privilegiis. Tom. I. Francofurti 1719. Appendix documentorum no. LXXXI (163–164. o.): „assistentibus nobis reverendissimo archiepiscopo Strigoniensi, comite palatino” etc.; DF 227217.

⁴⁹ DF 240350.

⁵⁰ DL 71989.

⁵¹ Eperjes szabad királyi város levéltára 1245–1526. írta és összeállította Iványi Béla. Szeged 1931. 171.; DL 84933.

⁵² DF 213555.

⁵³ DL 71989., DF 255750.

⁵⁴ 1456. január 19-én Temesváron tartózkodik, és, igen jellemző módon, a király személyében (in persona domini nostri regis) intézkedik egy vám ügyében. DL 93264. Február 7-én és 8-án Lippán van. *Pettkó B.*: Kapisztrán levelezése i. m. 191–192.

⁵⁵ „auch hert man nicht ab der gubernator kumen wil ader nicht, wenn der Niclas weida und Schuder Simon noch ymb geczogen sind” – DF 242535. Vö. DF 213566.

⁵⁶ „so wirt man yo unsers herren genad sachen vornehmen und handeln” – DF 213566.

⁵⁷ *Palacký, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 96–97. (1456. feb. 24): „[...] eyn gemeyner herrentag nu uff Mittefasten von Hungern, Behemen und Deutzschen zu Trentschin sulle gehalten werden”

⁵⁸ DL 15035: A király olyan birtokokat adományoz, amelyek Szilágyi Mihály kezén vannak *occupative*.

⁵⁹ DL 55590 (Szeged, 1456. márc. 13.): „dominus comes Bystriciensis unacum dominis prelatibus et baronibus Budam erga regem ascendet”, amiből természetesen nem következik, hogy ezen a napon indult volna.

Megérkezése után a volt kormányzó ünnepélyesen átadta a budai vár kulcsait (*le chiave dele forteze*) a királynak, amelyeket László továbbadott Cilleinek, aki lengyel, cseh és német zsoldosokkal akarta biztosítani a várat. Hunyadi ezen felháborodva azonnal elhagyta a fővárost, és Várad irányában távozott. Úgy tűnik azonban, nemcsak ő érezte sértve magát, hanem az országgyűlésre összesereglett többi báró és nemes is. Egy másik beszámolóból ugyanis arról értesülünk, hogy Hunyadit követve az összes báró és előkelő nemes (*tuti i signori e principal cavi de Ungaria*) is elhagyta Budát, majd, ha hihetünk informátorunknak, igen éles hangon vonták kérdőre a királyt. Szemére vetették, hogy az országot ők védelmezték meg a törököktől, ők szabadították ki a királyt a császár kezeiből, és nélküle az országot rendben kormányozták (*senza re tuto era ben governato*). Ezek után mégis megadták neki a kellő tiszteletet és engedelmességet, cserében viszont a király megígérte, hogy „nem rendeli a németeket a magyarok fölébe” (*non far Todeschi superiori de Ungari*).⁶⁰ Mindezt előadván érdeklődtek, szándékában áll-e Lászlónak betartania ígéretét, vagy sem.⁶¹

A király eljárása jól mutatja, hogy saját források hiányában mennyire ki volt szolgáltatva Cilleinek. Egyébként nehezen volna megmagyarázható, miért nem Garai Lászlóra bízta Buda várát, aki nádorként egyébként is jogosult lett volna annak kormányzására, és minden bizonnyal Hunyadi számára is elfogadható lett volna. Garai mellőzése és az arra adott válasz ugyanakkor önmagában is világos bizonyítéka annak, mennyire indokolatlan továbbra is egy „Cillei-Garai liga” tevékenységét keresni az események hátterében. Annál is inkább, mert V. László a magyar urak váratlanul egységes fellépését fenyegetésként értelmezte, és Cilleivel, valamint kíséretével együtt eltávozott Budáról. Hunyadi és a magyar urak azonban utánuk mentek, és a jelek szerint egy kisebb csetepatéra is sor került. A királyt a magyarok visszakísérték Budára, Cillei viszont elmenekült, és az a hír járta, hogy Hunyadi sereget küldött a gróf menedékéül szolgáló (meg nem nevezett) vár ostromára. E híradásnak nem kell feltétlenül hitelt adnunk, tekintve, hogy Cillei március végén már ismét a fővárosban volt, az viszont bizonyos, hogy Hunyadi ekkor nem tért vissza Budára. Ott maradt ellenben idősebb fia, László, azzal az utasítással, hogy értesítse apját, amikor ismét alkalmasnak látja majd az időt, hogy Budára jöjjön.⁶²

⁶⁰ Vö. az 1455. júniusi győri határozattal: „nullus forensis debeat tenere et habere officia vel honores, prelaturas videlicet vel baronias in regno” – DL 48280.

⁶¹ A „németekkel” szembeni általános ellenérzést a kortárs lengyel történétíró, Jan Dlugosz is hangsúlyozza: szerinte Hunyadi László az apjától reászállott királyi várakat „resignare aperta rebellione renuebat, faventibus eius proposito maiore parte Hungariae baronum et verentibus ne Almanis gubernanda committantur.” Idézi *Janez Mlinar*: *Podoba Celjskih grofov v narativnih virih*. Ljubljana 2005. 295.

⁶² Az eseményekre vonatkozóan két olasz nyelvű jelentés szolgál információval. Mindkettő Fiumében (illetve az egyik egy velencei gályán) íródott, az egyik március 14-én, a másik április 10-én (Archivio di Stato di Milano [a továbbiakban ASMi], Sforzesco 650, Ungheria 1456. 03. 17 (!) r., és 1456. 04. 10. r.). Mindkettő megemlíti, hogy a király Cilleinek adta át a vár kulcsait, az április 10-i emellett arról is beszámol, hogy a „zenggi grófok közül” V. László és Cillei kíséretében volt Frangepán Márton, Zsigmond, Duim és Miklós egy meg nem nevezett fia, mi több, ők a király oldalán vettek részt az összecsapásban, és utóbbi háromnak halálhíre is elterjedt. (A három Frangepán korábban Cillei Ulrik szolgálatában vett részt Albrecht Achilles brandenburgi örgróf oldalán ennek Nürnberg elleni háborújában. L. *Robert Kurelić*: *Prvi markgrofov rat i Frankopani*. Modruški zbornik 3. (2009)

Hunyadi László budai tartózkodását egy másik forrásunk is megerősíti.⁶³ Hunyadi János visszatért a seregéhez, amely Várad alatt (*sotto Varadino*) táborozott, „Budától nyolc magyar mérföldre, vagyis negyven olasz mérföldre”. Mivel Várad lényegesen távolabb feküdt Budától hetven kilométernél, világos, hogy Hunyadi serege, illetve annak egy része, lassan követte urát Buda felé. Arról, ami ezután történt, egy szemtanú beszámolója tájékoztat. Valamikor március utolsó napjaiban a volt kormányzó tízezer (valójában nyilván ennél jóval kevesebb) lovas élén érkezett a Pest melletti síkságra, ahol hadrendbe állította seregét. Mindezt úgy, hogy a király és a mellette tartózkodó urak a budai vár erkélyeiről (*stavano a i balchoni*) pontosan követhették a mozdulatait. Ezután egy kisebb csapat élén, fehér zászlóval, titokban átkelt a Dunán, egy udvari familiáris azonban észrevette, és kiabálva értesítette a királyt: „szentséges felség, itt van János!” (*Sacra maiesta, echo Janus*). László erre lesietett Hunyadihoz, aki tényleg ereszkedett az uralkodó elé, mire ő felemelte, és nagy örömmel (*con grande alegra*) együtt mentek vissza a várba. Ezután Hunyadit a király kinevezte kormányzónak és főkapitánynak (*governador et grand capitano*), és megbízta, hogy az egész ország nevében követségbe menjen a császárhoz, a pápai legátus kíséretében.⁶⁴

Az újabb találkozás felett érzett nagy öröm ne tévesszen meg bennünket: egyértelmű ugyanis, hogy Hunyadi gondosan megtervezett erődemonstrációt tartott, amelynek jelentésével a budai vár erkélyein őt és csapatait figyelő személyek mindegyike pontosan tisztában volt. Ennek fényében érdemes értékelni azt a ligát, amelyet március 31-én Hunyadi (idősebb fiával, Lászlóval együtt) „a király akaratából” kötött Cillei Ulrikkal, mégpedig úgy, hogy egyszerűen lemasolták a fél évvel korábban ugyancsak Budán kiállított szövetséglevelet, és kibővítették a király jóváhagyását és a magyar országnagyok jelenlétét rögzítő

53–64.) A mi szempontunkból legfontosabb a március 14-i levél állítása, mely szerint Hunyadi ismét elhagyta Budát, aminek tekintetbe véve a Buda és Fiume közötti távolságot, valamikor március elején kellett történnie. Ebből következik, hogy a másik jelentés is erre az időszakra vonatkozik, jöhetnek csaknem egy hónappal később vetették papírra. Az események illetően időrendjét megerősíti az 1457. március 21-i királyi oklevél is, amelyben azt olvassuk, hogy miután a királynak sikerült „kicsikarnia” Hunyadi kezeiből az egy szem budai várat (*post multos labores et difficultates castrum nostrum Budense de manibus suis extorsimus*), a volt kormányzó csak azután volt hajlandó megjelenni előtte Budán, hogy kieroszakolt tőle egy *salvus conductus*-t. Megjegyzem, sem az olasz jelentésekből, sem a királyi oklevélből nem következik szükségszerűen, hogy március elején személyesen is találkozott V. László és Hunyadi; utóbbi akár valahol Buda közelében lévő táborából is elküldhette a királynak jelképesen a vár kulcsait.

⁶³ „Der gubernator ist noch nicht eynkomen, sunder seyn son ist ettlich tag zu Offen als heymlich in den festen gewest und noch ist” – DF 213555.

⁶⁴ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria 1456. 04. 02. 1456. március 31-én valószínűsíthetően Budán van három Hunyadi familiáris, Szeri Pósa István, Macedóniai János és Geszti János (DL 93270: „dicitur nobis in personis”, a panaszban, érdekes módon, csak Pósa szerepel); Pósa volt, Geszti leendő nándorfehérvári várnagy, ami alátámasztja, hogy Hunyadi jelentős fegyveres erő élén érkezett. Magam nem látom igazolva, hogy Pósa már 1456 ősze előtt is Újlaki Miklós szolgálatában állt volna (erre l. *Szaszkó Elek*: A Szeri Pósa család. Egy alföldi előkelő család története a 14–15. században. Kiadatlan doktori értekezés, PPKÉ Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, 2013, 95–96. Ezt sem a kunok ispánsága, sem a győri gyűlésen (1455. június) való részvétele nem bizonyítja; utóbbi egyébként sem „a László-párti előkelők” találkozója volt, hiszen maga Hunyadi is részt vett rajta.

záradékkal.⁶⁵ Tekintve a szerződő felek pillanatnyi katonai helyzetét, a liga célja aligha Hunyadi megnyugtatása volt.⁶⁶ Sokkal inkább a fenyegető helyzet feloldására tett kísérletet kell látnunk benne, amely mögött minden bizonnyal Carvajal legátus állt. Szintén ezt a célt szolgálhatták a Hunyadi felé tett, aligha spontán királyi elhatározásból eredő gesztusok, az erdélyi Léta vár (helyesebben a királyi lévő királyi jog) adományozása, illetve a besztercei grófság megerősítése.⁶⁷ A kényszerű megegyezést az is sürgette, hogy III. Frigyes március folyamán újrakezdte a háborúskodást az osztrák és magyar határ mentén, amiből a király némi alappal arra következtetett, hogy a császár, kihasználva V. László és Cillei távollétét, Ausztria és további magyar területek elfoglalására készül. László mozgósította tehát nemcsak osztrák,⁶⁸ de morva híveit is,⁶⁹ ahhoz pedig, hogy őket fizetni tudja, kénytelen volt kölcsönökhöz folyamodni, egyebek mellett Hunyaditól is, és cserében legalább átmenetileg belenyugodni a magyarországi *status quo*-ba. A császár mozgólódásai, amelyek nyilvánvalóan fenyegették a tervezett oszmánellenes hadjáratot, indokolták Hunyadi és Carvajal tervezett küldetését.

Hunyadi egyébként is domináns pozíciója tovább erősödött április második hetében. Április 7-én az addig tervezett támadó hadjárat tervét elsodorták az oszmán készülődésről érkező információk, és Budán immár arról döntöttek, hogy azonnal sereget kell küldeni az ország védelmére.⁷⁰ A fordulat egyértelműen Hunyadi kezére játszott, hiszen hadserege már készen állt, a sürgető veszély pedig szükségszerűen végleg levette a napirendről a királyi jövedelmek visszavételének programját.⁷¹ Ennek ékes bizonyítéka, hogy április hetedikén a király azon húszezer forintnyi összeg fejében, amelyet Hunyadi addig kölcsönadott neki, elzálogosította a volt kormányzónak Temesvár várát a temesi ispánság honorjával együtt.⁷² Az ügylet annyiban nem hozott érdemi változást, hogy Temesvár addig is Hunyadi kezén volt, annyiban viszont igen, hogy ezentúl csak az oklevélben foglalt összeg ellenében lehetett kiváltani tőle, vagy örököseitől. A királyi oklevél, hosszú idő után ismét, főkapitánynak nevezte Hunyadit, ami megerősíti az imént idézett levél szavait. Jóllehet Hunyadi a továbbiakban sem

⁶⁵ *Joseph Chmel*: Materialien zur österreichischen Geschichte. Aus Archiven und Bibliotheken. Zweiter Band. Wien 1838. 105 (DF 258144). Vö. uo. 82–83. (DF 287215), az 1455. augusztusi liga.

⁶⁶ Vö. *Elekes L.*: Hunyadi i. m. 441.

⁶⁷ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 495–497., 506–509.

⁶⁸ Lambach, Stiftsarchiv – Urkunden (992–1600) 1456 IV 05. (http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/AT-StiAL/LambachOSB/1456_IV_05/charter?q. Letöltés: 2014. máj. 2.); *Johann Wilhelm von Wurmb*: Collectanea genealogico-historica ex archivio inclitorum Austriae inferioris statuum etc., Viennae 1705. [idézi *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 418. és 2. jegyzet].

⁶⁹ *Palacky, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 101–102.

⁷⁰ *Fraknói Vilmos*: Carvajal János bíbornok magyarországi követségei. 1448–1461. Bp. 1889. 28.

⁷¹ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 499–501. Vö. *Joseph Chmel*: Urkunden, Briefe und Actenstücke zur Geschichte der Habsburgischen Fürsten K. Ladislaus Posth., Erzherzog Albrecht VI und Herzog Siegmund von Österreich. Aus den Jahren 1443–1473. FRA II/2. Wien 1850. 19–20.

⁷² *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 497–498. Ezzel gyökeres ellentétben áll a sziléziai helyzet, ahol a királyi jövedelmek visszaszerzése továbbra is cél maradt. *Eduard Maria Lichnowsky*: Geschichte des Hauses Habsburg. Sechster Theil: von Herzog Friedrichs Wahl zum römischen König bis zu König Ladislaus Tode. Wien 1842. CXCII. 2105. sz.

használta a főkapitány címet, intézkedései elárulják, hogy a gyakorlatban zavartalanul élt tovább a királyi hatalommal.⁷³

A magyar történetírás visszatérő vádja, hogy V. László 1456 kora nyarán cserbenhagyta Hunyadi Jánost, amikor, éppen a készülő nagy oszmán támadás előestéjén, visszatért Bécsbe.⁷⁴ Ezzel kapcsolatban, a fentebb mondottak fényében, talán nem lesz fölösleges rögzíteni néhány tényt. Először is, a király joggal érezte fenyegetve ausztriai helyzetét, és nehéz volna hibáztatni azért, mert igyekezett megőrizni hatalmát az *egyetlen* olyan országában, ahol erre reális esélye nyílt. Másodsor, a László kíséretében Magyarországra érkező csapatokat Cillei Ulrik fizette,⁷⁵ és mivel a helyzet változása okán a királynak nem állott módjában azokat a saját zsoldjába venni, a döntés értelemszerűen a gróf kezében volt. Márpedig ő a jelek szerint ugyancsak fontosnak ítélte, hogy a Hunyadival elkerülhetetlennek látszó döntő mérkőzés előtt konszolidálja László helyzetét és a saját befolyását Ausztriában. Harmadsor, amint azt 1439-től egészen Mohácsig számos példa bizonyítja, a magyar nemesi haderő mozgósítása reménytelen volt a nyár vége előtt,⁷⁶ így más, mint a királyi jövedelmeket kezelő főkapitány, Hunyadi János, nem is lett volna képes rövid határidővel bevethető sereget kiállítani. Negyedsor, az 1456. februári és márciusi események, mint láttuk, végzetesen aláásták nemcsak a király és Hunyadi, hanem a király és a teljes magyar politikai elit közötti bizalmi viszonyt is. Lehet persze Lászlót azért hibáztatni, mert Cillei zsoldosaival akarta megszállni Budát, de akkor fel kell tennünk a kérdést, mi egyebet tehetett volna? Az őt illető jövedelmekből Hunyadi János tartott fenn sokezer fős sereget, azt pedig naivitás lett volna elvárni Cilleitől, hogy csak a pénzt adja, de a hatalomból nem kér részesedést. A helyzetnek, véleményem szerint, nem volt békés megoldása, de az oszmán támadás, valamint László és Cillei távozása, egyelőre elodázta a konfliktust. Egészen Nándorfehérvár ostromának végéig, helyesebben Hunyadi haláláig, amely viszont alapvetően új helyzetet eredményezett.

Az új helyzettel kapcsolatos, ugyancsak sokat ismételtetett közhely, hogy a király, helyesebben őt egyszerű bábként használva Cillei, egyáltalán nem is szándékozott folytatni a török elleni háborút a nándorfehérvári diadal után, hanem az összegyűlt seregre támaszkodva „erőhatalommal kívánta a Hunyadi-pártot megsemmisíteni, s a kezei közt lévő várak kiadására szorítani”.⁷⁷ Annyi bizonyos, hogy a királyi mozgósítás kiterjedtségéhez nem férhet kétség, mint

⁷³ Így gondolták ezt a szegediek is, akik nem a királyhoz, hanem Hunyadi Jánoshoz fordultak a városuk hetipiacát látogató kereskedők vámentességének megerősítése érdekében. DF 210910.

⁷⁴ L. *Elekes L.*: Hunyadi i. m. 441., aki szerint a „cserbenhagyás” egyenesen a Hunyadi megölésére szőtt hatalmas összeesküvés egyik eleme lett volna. Vö. *Fraknói Vilmos*: Hunyadi Mátyás király 1440–1490. Bp. 1890. 34. Sokkal reálisabb megközelítés *Teke Zsuzsa*: Hunyadi János és kora. Budapest, 1980. 207., ill. *Kubinyi András*: A nándorfehérvári diadal. Kérdések és következmények. In: *uő*: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete. Bp. 2007. 27.

⁷⁵ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 522. és köv.

⁷⁶ A mohácsi mozgósítás nehézségeire l. *Kubinyi András*: A mohácsi csata és előzményei. In: *uő*: Nándorfehérvártól Mohácsig i. m. 185–189.

⁷⁷ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 454. Vö. még *Elekes L.*: Hunyadi i. m. 441., *Kubinyi*: A nándorfehérvári diadal i. m. 27: „Valószínűleg nem a török háború volt az igazi céljuk (ti. a királyé és Cilleié), hanem a Hunyadi család hatalmának megtörése.”

ahogy ahhoz sem, hogy az augusztusi gyülekezés, mint láttuk, a lehető legkorábbi volt, különösen arra tekintettel, hogy csapatok érkeztek nemcsak Ausztriából⁷⁸ és a cseh korona országaiból, hanem a Birodalomból is.⁷⁹ V. László az oszmánok elleni hadjárat egyértelműen megfogalmazott céljával indult 1456. augusztus második felében Bécsből Magyarországra,⁸⁰ és bár az oklevelek ilyen értelmű tudósításainak nem kell feltétlenül hitelt adnunk, minden további megfontolás nélküli elutasításuk sem indokolt.

A király szeptember közepén érkezett Budára,⁸¹ és bő héttel később indult is tovább a Duna mentén délre. Október 7-én már Újlakon volt, ahol találkozott a halálra készülő Kapisztrán Jánossal.⁸² Innen Futakra ment tovább, amely a tervezett hadjárat gyülekezőhelyének volt kijelölve. Futakon igen jelentős haderő szerveződött, mégpedig nemcsak „ágrólszakadt” keresztések. Cillei mellett megjelent Ottó bajor és Bernhard von Bernburg anhalti herceg („den von Pernburg”), Cseh-, illetve Morvaországból Heinrich von Rosenberg, az egyik Sternberg és Wilhelm von Liechtenstein, továbbá valamelyik görzi gróf („ain junger graf von Gortz”), minden bizonnyal Ludwig.⁸³ De eljött a táborba a szerb deszota, az öreg Brankovics György is 1500 emberrel, és elküldte csapatait a bosnyák király is.⁸⁴ Magyar részről ott volt a nádor, Garai László,⁸⁵ Gutti Ország Mihály udvarmester,⁸⁶ Rozgonyi Rénold,⁸⁷ János váradi és Miklós pécsi püspök, valamint Várdai István prépost, mindhárman kancellárok,⁸⁸ Bátori András (a Várnánál elesett István országbíró fia),⁸⁹ továbbá számos köznemes.⁹⁰ Különösen érdekes utóbbiak között a Szakolyi testvérek feltűnése, akik közül Miklós és

⁷⁸ Krems, Stadtarchiv – Urkunden Krems (1108–1844) StaAKr – 0339. (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/AT-StAKrems/Krems/StaAKr-0339/charter?q=Ladislaus>. Letöltés: 2014. máj. 2.); Lambach, Stiftsarchiv – Urkunden (992–1600) 1456. VI. 17. (http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/AT-StiAL/LambachOSB/1456_VI_17/charter?q=Ladislaus. Letöltés: 2014. máj. 2.). Az ausztriai mozgósítás kijelölt időpontja július 25.

⁷⁹ L. alább a 83. jegyzetet.

⁸⁰ „serenissimus dominus noster rex ad festum Bartholomei proximum in civitate Posoniensi constituetur cum magna copia hominum armatorum, et inde recta via descendet unacum illis versus castrum Nandoralbense contra Turcos pro defensione regni sui” – A zichi és vásonkeői gróf Zichy család idősb ágának okmánytára I–XII. Szerk. Nagy Iván, Nagy Imre, Véghelyi Dezső, Kammerer Ernő, Lukcsics Pál. Bp. 1871–1931. (A továbbiakban: Zichy) XII. 246–248.; „in proximo domino auxiliante cum magna copia gencium armatorum versus ipsam Budam et tandem ab eo loco contra perfidum Turcum fidei Christiane et illius regni nostri crudelem hostem sumus profecturi” – DF 240363.

⁸¹ DF 274024.

⁸² DL 93271. Vö. *Bölcskey Ödön*: Capistránói Szent János élete és kora. I–III. Székesfehérvár 1923–1924. II. 376–377.

⁸³ *Birk, E.*: Beiträge i. m. 251., Heinrich von Rosenberg: *Lichnowsky, E. M.*: Geschichte des Hauses Habsburg i. m. VI. CXCIV. 2128. sz., CXCIV. 2131. sz., CXCVI. 2147. sz., ill. Rosenbergsche Chronik. Hg. von *Matthäus Klimesch*. Prag, 1897, 77. Wilhelm von Liechtensteinre l. *Gutkas, K.*: Mailberger Bung i. m. 363–364. Vö. még *Mlinar, J.*: Podoba Celjskih grofov i. m. 261.

⁸⁴ Zichy XII. 249–250.

⁸⁵ UGDS V. 545.

⁸⁶ Pl. DF 240366.

⁸⁷ *Birk, E.*: Beiträge i. m. 252.

⁸⁸ Anzeiger für Kunde der Deutschen Vorzeit. Neue Folge. Zehnter Band. 1863 (No. 8) 289.; DF 260072.; Zichy XII. 249–250.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ DF 260072., DL 29285., DF 254661.

Péter Hunyadi régi familiárisai voltak,⁹¹ valamint Szeri Pósa Istváné, aki korábban ugyancsak a kormányzó embere volt, és száz lovassal érkezett.⁹² A király Jiskrát is magához rendelte,⁹³ ahogy Komorovszki Pétert is, aki csak az embereit küldte el.⁹⁴ Világos ugyanakkor, hogy sokan vonakodtak eljönni,⁹⁵ és a király érkezését egyáltalán nem fogadta általános lelkesedés.⁹⁶

Ugyancsak Futakon történt volna, hogy a király az ország főkapitányának nevezte ki Cillei Ulrikot. Pontosabban, amint a Cillei krónika, az eseményről beszámoló egyetlen forrás fogalmaz, a grófot a király és az országgyűlés együtt választotta főkapitánnyá.⁹⁷ Mindez november 7-én zajlott, az után, hogy Hunyadi László is csatlakozott a király táborához. Az országgyűlés résztvevői, köztük Hunyadi László, ezután hűséget esküdtek a királynak és külön Cilleinek mint főkapitánynak, majd a két gróf, László és Ulrik, külön szövetséget is kötött, amely a királyt kivéve mindenki ellen irányult.⁹⁸ A szövetséget olyan módon is megerősítették, hogy Hunyadi Cilleit apjává, illetve utóbbi az előbbi fiává fogadta, majd együtt esküt tettek az Evangéliumra, és megáldoztak.⁹⁹

Az információt a magyar történetírás kezdetől hitelesnek tekintette és tekinti ma is,¹⁰⁰ és ennek megfelelően ugyancsak beépült a történelmi köztudatba. Hűségeskürről a nürnbergi keresztesek november 4-i levelében is szó esik, de csak a királlyal kapcsolatban;¹⁰¹ ugyancsak itt olvasunk arról, hogy Hunyadi László (nagybátyja, Szilágyi Mihály nevében is) ígéretet tett a királyi várak átadására. Cillei említésének hiánya azért figyelemre méltó, mert a király ezen a napon indult Nándorfehérvárra,¹⁰² következésképpen november 7-én Futakon

⁹¹ Zichy IX. 529–530., 592. Szakolyi Miklós és Péter Hunyadi familiárisai: *Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Bp. 1996. II. 219.*

⁹² DL 93271. Vö. *Engel P. Archontológia i. m. II. 198. „Szolgálati helyzetére” l. a 64. jegyzetet.*

⁹³ Ez a király 1456. november 14-i leveléből derül ki: „Licet pridem tibi nostris in litteris intimaverimus, ut cum tuis gentibus contra Thurcos Christi fidei inimicos ad has partes nostras inferiores (pro) regni nostri defensione ad nostram venire deberes maiestatem” – *Stephanus Kaprinai: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hungariae Pars I. Vindobonae MDCCLXVII. 110–112.*

⁹⁴ Uo. 123. = DL 44812.

⁹⁵ „der kunig wart der lanthern, sy kumen aber noch lancksam czw im” – *Anzeiger i. m. 287.*

⁹⁶ „eß sint vil Ungern und ander lewt, dye den Turcken alß mer hetten czu eim hern alß den kunig” – uo. 288.

⁹⁷ „graß Ulrich von Cilli wardt von dem könig und von dem landthern allen zu einen obersten hauptmann in Ungern erwelt und gesezt.” – *Franz Krones: Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. Graz 1883. 120.*

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ Egy résztvevő, Andreas Crabat von Lapitz beszámolója szerint: „zum Puttak schwurden sie die bruederschaft zusammen auf das heylige evangeli und theiteten das heylige sacrament und empfinden das darnach.” Idézi: *Grabmayer, J.: Das Opfer war der Täter (az 1. jegyzetben i. m.) 303. o. 98. jegyzet.*

¹⁰⁰ *Teleki J.: Hunyadiak kora II. 461. 6. j., hivatkozással Pray és Kaprinai munkáira. Engel Pál: Szent István birodalma. Bp. 2001. 248. Tringli István: Az újkor hajnala. Magyarország története 1440–1541. Bp. 2003. 41.*

¹⁰¹ „Eß kumen auch etlich lanthern von Ungern und swern dem konig und sprechen sy wollent im gehorsam sein” – *Anzeiger i. m. 289.*

¹⁰² „sciatis pro novitatibus quod serenissimus noster rex hodie recessit ad castrum Nandorlbense” – *Zichy XII. 249–250.*

az ő közreműködésével már semmilyen kinevezésre vagy szövetségre nem kerülhetett sor. Arról, hogy Cillei és Hunyadi egymást kölcsönösen apává és fiúvá fogadta, V. László március 21-i oklevele is szól,¹⁰³ ezt tehát nincs okunk kétségbe vonni. Azt viszont annál inkább, hogy a magyar országgyűlés, amelyen Hunyadi László is csapatai élén jelent meg, megválasztotta volna Cilleit az ország főkapitányának. Annak fényében, hogy jó fél évvel korábban a magyar bárók és nemesek testületileg hagyták faképnél a királyt, amikor Cilleinek adta át Buda kulcsait, legalábbis meglepőnek kellene tekintenünk, hogy most hajlandóak voltak nemcsak főkapitánnyá választani, hanem még hűséget is esküdtek neki, „német” (jóllehet egyszerűen magyar báró) léte. A kérdést, források hiányában, nem áll módunkban megnyugtatóan eldönteni,¹⁰⁴ de a magam részéről hajlok arra, hogy a főkapitányi kinevezést, a grófnak tett hűségesküvel együtt, a Cillei-krónika szerzőjének tulajdonítsam, aki ilyen módon próbálta legitimálni a gróf befolyását a fiatal királyra, és súlyosbítani Hunyadi tettét.¹⁰⁵

Egészen bizonyos ezzel szemben, hogy Hunyadi László lovászmesteri címe mellé felvette a főkapitányit is, amivel kinyilvánította, hogy apja politikai örökösének tekinti magát.¹⁰⁶ Mivel erre még azelőtt került sor, hogy a királlyal találkozott volna Futakon, a dolog aligha V. László hozzájárulásával történt. A kérdés mármost az, hogy vajon a futaki megállapodást, amelynek értelmében, mint láttuk, Hunyadi László ígéretet tett a királyi várak átadására, továbbá rokoni kötelékkel is megerősített szerződésre lépett Cillei Ulrikkal, eleve rosszhiszeműen kötötte az idősebb Hunyadi fiú, és tudatosan készült ellenfelének elűntetésére, vagy Cillei valóban egy előre nem tervezett, a kirobbanó indulatok miatt elfajuló összeecsapásnak esett áldozatul Nándorfehérváron, 1456. november 9-én. A kérdésre alább még visszatérünk, annyit ugyanakkor érdemes leszögezni, hogy Cillei halála,¹⁰⁷ bármilyen körülmények között történt is, alapvetően megváltoztatta az események menetét.

¹⁰³ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 549. Ugyanitt a király Cilleit mint „ügyeinek intézőjét” (directore rerum nostrarum) nevezi, amit bajosan lehetne főkapitányként értelmezni.

¹⁰⁴ Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy sem Aeneas Silvius, sem Thuróczy, sem Bonfini nem utal Cillei főkapitányi kinevezésére, holott egyébként mindannyian hangsúlyozzák a gróf mérhetetlen ambícióit.

¹⁰⁵ Erre utal, hogy a folytatásban már a királynak és a grófnak nem akarja átadni Hunyadi a várat. *Krones, F.*: Die Freien i. m. 121. Mindezzel természetesen nem azt állítom, hogy Cilleinek nem is voltak főkapitányi ambíciói; csupán azt, hogy a Cillei-krónika elbeszélése ehelyütt nem áll összhangban az események logikájával.

¹⁰⁶ Az oklevélben, amely „inter octavas festi beati Michaelis archangeli” kelt, a címből csak ennyi olvasható: generalis [...] gno Hungarie, de ez aligha oldható fel másként, mint magyarországi főkapitány – DL 28263.

¹⁰⁷ A gyilkosság forrásait gondosan összeszedte Johannes Grabmayer (Das Opfer war der Täter i. m.), de ő sem tud elszakadni a Garai/Cillei liga vs Hunyadiak narratívától (vö. pl. 294.: „Die Basis für die in Ungarn durch Jahrzehnte hindurch die Politik mitbestimmende Cilli-Garai-Hofliga ist geschaffen”; 297.: „um die Cilli-Garai-Liga zu entmachten” történik III. Ulászló meghívása 1440-ben.) Grabmayer egyébként hitelt ad annak a magyar krónikairodalomban felbukkanó híresztelésnek, amely szerint a Hunyadiak kezébe került volna Cillei egy apósának, Brankovics Györgynek írott levele, amelyben alig burkoltan a két Hunyadi fiú halálára utalt (uo. 306–307.) Vö. *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 472–473.

Mindenekelőtt kútba esett a tervezett oszmánellenes hadjárat terve. Október második hetében, röviddel a király megérkezése után még egyértelműnek látszott, hogy V. László a sereg élén az ősz folyamán megindul a török ellen,¹⁰⁸ és egy hónappal később is csak annyi változott, hogy felmerült: a sereg mégis Erdélyben tevel, és csak tavasszal indítják az offenzívát.¹⁰⁹ Cillei megölése után fel sem merülhetett a gondolat, hogy a király és Hunyadi László együtt folytassák a hadjáratot, különösen azután, hogy Hunyadi csapatai gyakorlatilag letartóztatták az uralkodó kíséretében lévő udvari embereket.¹¹⁰ A királyi sereg egy része, nyilván Cillei embereinek buzdítására, bosszúból meg akarta ostromolni a nándorfehérvári várat, és bár a városban, illetve azon kívül táborozó keresztteseket a várban lévő magyar bárók igyekeztek megnyugtatni, hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy hazabocsátásuk elkerülhetetlen. Erre végül hat nappal azután került sor, hogy a király megérkezett Nándorfehérvárra: Hunyadi László biztosította a keresztteseket, hogy biztonságban átkelhetnek a Száván Zimony felé, ahonnan aztán Carvajal pápai legátus vezetésével indultak a Duna mentén hazafelé.¹¹¹ Ugyancsak hazaküldte a király a vele, illetve Cilleivel érkezett zsoldosokat.¹¹²

A Cillei megölését követő eseményekről gyakorlatilag semmit nem tudunk, azon kívül, hogy a nándorfehérvári várat öt napon keresztül senki nem hagyta el, Rozgonyi Rénold (*der Rynholt*) kivételével, akit a király küldött ki.¹¹³ V. László, legalábbis a Cillei-krónika tudósítása szerint, kénytelen volt elfogadni Hunyadi László magyarázkodását, de csak azért, mert félt, hogy ő is Cillei sorsára jut.¹¹⁴ Mászt nem is igen tehetett, tekintve, hogy kísérete a Hunyadi-párt fogságában volt, ahogy ő maga is. Rozgonyi Rénold példája¹¹⁵ mutatja, hogy királyhű magyar bárók is voltak az uralkodó környezetében, amint ezt Szomszédvári Henningről tudjuk is,¹¹⁶ de a Hunyadi-párt fegyvereseitől körülvéve ők sem tehettek semmit. A király szándékairól november 10-én Boroszlónak írott levele tájékoztat, amelyből az derül ki, hogy László rövidesen el kívánta hagyni Nándorfehérvárat. Felhívta ugyanakkor a címzettek figyelmét, hogy semmiképpen ne adjanak hitelt holmi kósza híreknek, mert ő a méltóságát sértetlenül megőrizte.¹¹⁷ A

¹⁰⁸ DF 242544 (okt. 9.): „er verstee nicht anders den unsers genedigs herren chunigs genad werd sich selbs in aigener person mit all den sein geben in den zug”.

¹⁰⁹ Anzeiger i. m. 289.

¹¹⁰ „Item do fyngen die Hungaern alle herren die bey dem konig waren” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 251. Teleki József szerint (Hunyadiak kora i. m. II. 477. 3. j.) ilyesmit nem lehet feltételezni Hunyadi Lászlóról.

¹¹¹ *Birk, E.*: Beiträge i. m. 252.

¹¹² „omnes stipendiarios nostros sed et cruciferos qui hic nobiscum erant constituti remisimus a nobis” – *Kaprinai, S.*: Hungaria diplomatica i. m. 110–112.

¹¹³ Az 1457. március 21-i oklevél szerint (*Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 551.). Ugyanezt állítja egy szemtanú beszámolója is: „das wert uncz an den sechsten tag und kayn hungrischer herr kam auss dem Sloss” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 252.

¹¹⁴ *Krones, F.*: Die Freien i. m. 125–126.

¹¹⁵ Rozgonyi állítólag elsőként ment be a várba familiárisaival: „am ersten trat zu dem schloss der Rainoldt von Rozgon mit seiner diener” – *Mlinar, J.*: Podoba Celjskih grofov i. m. 261.

¹¹⁶ DF 231373.

¹¹⁷ „certi sitis nos sospitem dignitatem et maiestatem [...] retinere” – *Palacký, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 104.

levelet talán éppen Rozgonyi Rénold juttatta ki a várból, és elég világosan tükrözi a király helyzetét övező bizonytalanságot. Ennek fényében érdekes kérdés, hogy kit kell látnunk a november 14-én meghirdetett országgyűlés összehívása mögött.

Az országgyűlésről első ízben a király Jiskrához írott leveléből értesülünk. Eszerint korábban arra utasította a morva kapitányt, hogy a csapataival együtt csatlakozzon hozzá a törökellenes hadjáratra. Most azonban, tekintettel a tél közeledtére, elbocsátotta seregét, és elvégezvén dolgait „e részeken” (*in hiis partibus*), Szegedre készül, ahol a főpapokkal, bárókkal és nemesi követekkel fog tárgyalni a törökök, valamint a felső részeket pusztító rablók ügyében. Ezért most azt parancsolja Jiskrának, hogy inkább ne folytassa útját, hanem maradjon a felső részeken, és akadályozza meg a latrokat újabb erősségek építésében. Majd, némileg váratlanul, hozzáfűzi, hogy amennyiben mégis úgy gondolná, familiárisaival együtt eljöhet Szegedre, akarata szerint tárgyalni (*tractaturus iuxta tuam voluntatem*).¹¹⁸ Hat nappal később, immár Kevéről, a király hasonló értelemben tudósította Ragusát: a hadjáratot a tél közeledte miatt felfüggesztették, de január elején Szegeden országgyűlésen fognak tanácskozni a folytatásról.¹¹⁹

A szegedi országgyűlés megtartásáról, mint azt már Teleki József is megalapította,¹²⁰ nem tudunk,¹²¹ és legalábbis különösnek kell tartanunk, miért akart volna a király Szegeden gyűlést tartani mindössze két hónappal azután, hogy a seregét kényszerűen elbocsátotta.¹²² A levél tartalma sokkal inkább azt sugallja, hogy a célja éppen Jiskra távoltartása volt, aki Cillei halála után a fiatal király legfontosabb, azonnal mozgósítható katonai erővel rendelkező támogatója lett. Hunyadi Lászlónak tehát mindenképpen érdekében állt, hogy Jiskrát távol tartsa a királytól, de olyan módon, hogy ne ébresszen benne gyanút V. László helyzetét illetően. Talán éppen ezt a célt szolgálta a levél végéhez csatolt, királyi mandátumban némileg szokatlanul csengő kiegészítés is. A Ragusának küldött levél egyszersmind annak jele, hogy általában is igyekeztek fenntartani a látszatot, hogy semmi rendkívüli nem történt, és az ország továbbra is készen áll az oszmánok elleni fellépésre. Ennek külpolitikailag is óriási jelentősége volt, különösen a balkáni szövetségesek irányában, akik, mint láttuk, a király

¹¹⁸ *Kaprinai, S.*: Hungaria diplomatica i. m. 110–112.

¹¹⁹ *Thallóczy Lajos – Áldásy Antal*: A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. Bp. 1907. 472–473.: „Nec tamen propositum nostrum omisimus, sed ecce habiturum sumus circa festa epiphaniarum domini congregacionem generalem prelatorum et baronum nostrorum nobiliumque regni nostri in civitate nostra Zegediensi ut ibi de hac re plenius pertractemus.”

¹²⁰ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 486–487.

¹²¹ A király november 28-án Temesváron tartózkodott (DL 68647), december 6. és 9. között Csanádon (DL 105501., *Kaprinai, S.*: Hungaria diplomatica i. m. 123.), és bár december 13-án valóban megfordult Szegeden (DL 27482.), három nappal később már Kecskeméten volt, december 18-án pedig Budán, és ott is maradt több hónapon keresztül.

¹²² Az ország déli részein tartott országgyűlések általában egyben mozgósítások is voltak. Néhány példa Mátyás uralkodásának első éveiből: *Pálosfalvi Tamás*: Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon. Századok 135. (2001) 449–450., 459–460. Vö. *C. Tóth Norbert*: Az 1501. évi tolnai országgyűlés. Adatok a királyi adminisztráció működéséhez. Századok 143. (2009) 1457.

futaki táborában is képviseltették magukat. Mindenképpen megfontolandó lehetőség tehát, hogy a két (fennmaradt) levél megszövegezése nem a király, hanem Hunyadi László környezetében történt, vagy legalábbis a kezdeményezés onnan jött.

Annál is inkább, mert az a kevés, amit a következő hetek eseményeiről tudunk, azt mutatja, hogy az uralkodó ténylegesen Hunyadi László foglya volt, amint azt V. László 1457. március 21-i oklevele is állítja.¹²³ A beszercei gróf a királyt és kíséretét Kevén keresztül Temesvárra vezette, és időközben megerősítette V. Lászlóval főkapitányi címét.¹²⁴ November 28-án, immár Temesváron, a király a Hunyadi fivérek, valamint édesanyjuk, Szilágyi Erzsébet kérésére jóváhagyását adta előbbieik bevallásához, amellyel Kecskemét mezővárost 5000 forint értékben egy régi Hunyadi familiárisnak, Lábatlani Jánosnak és a fivérének kezére írták. Az oklevél ugyan utal a főpapok és bárók tanácsára, amint a két nappal később, ugyancsak a Hunyadi fiúk kérésére ezúttal nagybátyjuk, Szilágyi Mihály javára tett adomány királyi megerősítése is, de egyik esetben sincs okunk arra gondolni, hogy a király valóban a tanács állásfoglalását megfontolva, érdemi mérlegelés után döntött volna.¹²⁵ Az első olyan oklevelek, amelyek a király cselekvési szabadságának visszanyeréséről árulkodnak, november utolsó napján keltek, minden bizonnyal azután, hogy az uralkodó eskü alatt és írásban biztosította a Hunyadi fiúkat: nem éri őket bántalom a Nándorfehérváron történtek miatt.¹²⁶

Bár az eseményről Teleki József a későbbi történetírók nyomán meglehetősen részletesen és színesen ír,¹²⁷ valójában az egyetlen kortárs forrás, amely szemtanútól származik, éppen a király 1457. március 21-i oklevele, amelyben világosan arról beszél, hogy a büntetlenséget fogolyként, akarata ellenére ígérte meg.¹²⁸ A királyi oklevél szavaiban nincs okunk kételkedni, hiszen V. Lászlónak aligha állt módjában megtagadni Hunyadi László követelését, utóbbinak pedig addig kellett gondoskodnia biztonságáról, amíg a királyt a hatalmában tartotta. Valószínű egyébként, hogy maga Hunyadi sem tudta pontosan, mihez kezdjen az uralkodóval. Bár nem kell feltétlenül készpénznek venni a Cillei-krónika szerzőjének állítását, amely szerint meg akarta volna mérgezni,¹²⁹ hogy mások sem bíztak a király visszatérésében, az egyértelmű. 1456. december 16-án a cseh rendek, Podjebrád György kormányzó vezetésével, a következő év

¹²³ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 551 (az eredeti: DL 24766): „Postremo nos et colaterales nostros ad manus suas recipiens tenuit ad libitum suum quasi captivos et ad castrum Themeswar nos tandem deductos a nobis invitis promissiones juratas eciam et literales obligaciones super eo quod de cetero sibi et prefato Mathie fratri suo huiusmodi eorum maleficia non imputaremus ipse et idem Mathias frater suus exegerunt.” Ugyanezt állítja egy másik kortárs beszámoló is, Jobst von Einsiedel levele: „der konig [...] ist ganncz in der Ungern gewalt, der gubernator der regiret im” – *Mlinar, J.*: Podoba Celjskih grofov i. m. 272, a szerzőre uo. 114–115.

¹²⁴ Uo. X. 533. és köv. Teleki a kelethelyet (Covinio) félreolvasva (Corona) azt Brassóval azonosította.

¹²⁵ DL 68647., DL 15114.

¹²⁶ *Kaprinai, S.*: Hungaria diplomatica i. m. 112–114.; DL 86386.

¹²⁷ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 481–485.

¹²⁸ „nobis invitis” – l. a 123. jegyzetet.

¹²⁹ *Krones, F.*: Die Freien i. m. 136.

január 20-ra a morvaországi Znojmba hívták az osztrák rendek képviselőit, hogy ott a király és országai ügyeiről tanácskozzanak. A meghívókat a „cseh királyság pecsétje alatt” (*unter des wirdigen konigreich und der cron czu Pehmen insigel*) bocsátották ki, világosan jelezve, hogy a szándék nem a királytól ered.¹³⁰ Hogy valóban ez volt a helyzet, kiderül egy 1457. januári jelentésből, amely arról tudósít, hogy a szabadságát visszanyert uralkodó kifejezetten helytelenítette a tervezett tanácskozást.¹³¹ Nehéz elhárítani a feltételezést, hogy Znojmban éppen arról kívántak eszmét cserélni, mi történjék, ha V. Lászlóval „valami váratlan” történik Hunyadi László társaságában. Tegyük hozzá, amint a bő eszendővel későbbi események mutatják, Podjebrádot legalábbis nem érte volna felkészületlenül egy ilyen „váratlan” fordulat.

1456 végén azonban semmi váratlan nem történt, és Hunyadi László, valószínűleg jobb ötlet híján, kénytelen volt beletörődni, hogy a király visszatérjen Budára. V. László, mint láttuk, a legrövidebb úton, Csanád, Szeged, majd Kecskemét érintésével tért vissza a fővárosba, ahová december 18-án érkezett meg. Vele tartott Hunyadi László is, aki nyilván belátta, hogy befolyását csak akkor tudja megőrizni, ha az uralkodó mellett marad. Ezt annál inkább meglehet, mert anyja és nagybátyja, főképpen az utóbbi, Szilágyi Mihály, képes volt biztosítani a Hunyadi birtokok védelmét. László gróf azonban hamarosan választás elé került, nem sokkal Budára érkezésük után ugyanis a király ismét utazni készült. Tervezett utazásának hátterében a Cillei-örökség állt, amely Ulrik gróf halálával uratlanná vált. A Habsburgok és Cilleiek között 1443-ban kötött szerződés egyik pontja értelmében a Cillei család kihalása esetén óriási birtokaik közösen illették a Habsburgok minden ágát,¹³² és mivel III. Frigyes, kihasználva V. László szorult helyzetét, azonnal lépett az ügyben,¹³³ indokolt volt, hogy utóbbi is haladéktalanul a tettek mezejére lépjen. Először követeket küldött Cillibe, hamarosan pedig maga is indulni készült oda.¹³⁴ Hunyadi László nem kívánt az uralkodóval tartani, inkább úgy döntött, hogy seregével együtt visszatér Nándorfehérvárra.¹³⁵ A „hivatalos” indoklás szerint azért, mert attól félt, hogy amint befagy a Duna, a törökök ismét betörnek az országba. „Sokak véleménye” viszont az volt, hogy nem akarta csapatait a király rendelkezésére bocsájtani a Cillei-örökségért indítandó hadjáratban, illetve az ismét aktivizáló-

¹³⁰ Krems, Stadtarchiv – Urkunden Krems (1108–1844) StaAKr – 0343. (<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/AT-StAKrems/Krems/StaAKr-0343/charter?q=Ladislaus>. Letöltés: 2014. máj. 2.)

¹³¹ „Auch haben die von Behem ein lannt tag aus geschriben und haben darczu erfordert die von Österreich gen Znaym XIII tag nach trium regum. Der tag ist nicht mit unsers h. k. g. willen, darumb schafft sein gnad den tag ab” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 232. Vö. *Vancsa, M.*: Geschichte Österreichs i. m. 325.

¹³² *Stich, P.*: The Counts of Cilli i. m. 372. V. László nem a nagyanyja, Cillei Borbála révén támasztott igényt az örökségre, mint Teleki József állítja (Hunyadiak kora i. m. II. 481.)

¹³³ Az eseményekre l. *Pálosfalvi T.*: Vitovec János i. m. 442.

¹³⁴ „Ein lannt tag ist auch czu Czilig, dar auff hat meines h. k. g. gesant den pharrer von Ofen, auch den behemischen kuchenmayster und sein gnad wirt sich pald hin nachffuegen” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 232.; „wenn dieselb potschaft widerkumpt, so wirt sich unsers herren gnade in aygen person gen Windischen landen fuegen dieselben zu verfohen” – DF 213630.

¹³⁵ „Man sagt Waydaffy Lasla sol hin ab gen Kryeschweyssenburg er wil unsers h. k. g. nicht belayten in windische lant” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 232–233.

dó cseh kompániák ellen, amelyek a nádor egyik várát vették ostrom alá.¹³⁶ Utóbbiakra még visszatérünk.

Még ezt megelőzően, december legvégén, ismét előkerült a királyi jövedelmek ügye. Ebből a szempontból a királynak kifejezetten kapóra jött Cillei halála, hiszen ettől kezdve nem lehetett a gróf korlátlan befolyását ürügyként fölhasználni a jövedelmek visszatartására. Úgy tűnik, maga V. László is erre hivatkozva kérte ismét azok átadását, mire az országnagyok bemutattak neki egy számadást,¹³⁷ amely szerint a királyi jövedelmek (*nucz und rennt*) évente 171 ezer forintra rúgnak, leszámítva a Jiskra kezelésében lévő 50 ezer forintot, valamint a királyi várakhoz tartozó jövedelmeket, amelyek a Hunyadiak kezében voltak. A király erre, némi joggal, azt vetette ellen, hogy e jövedelmek éppen csak elégségesek az udvar fenntartására, de az ország védelmére biztosan nem. Tegyük hozzá, a 171 ezer forint is csak papíron állt rendelkezésre, mert a jól informáltnak tűnő levélíró a számadásról szólva hozzáfűzte: „nem tudom, hol van a pénz”.¹³⁸ A király ezért arra kérte az urakat, hogy só ellenében adjanak neki kölcsön.¹³⁹

Úgy tűnik, hogy az uralkodó azonnal lépéseket tett a jövedelmek tényleges kézbevitelére, mégpedig semmilyen partikuláris érdekre nem lévén tekintettel. Legalábbis ennek jeleként értékelem, hogy amikor Jiskra királyi engedélyre hivatkozva újra akarta indítani a pénzverést a kassai kamarában, de ezt a kassaiak megakadályozták, az uralkodó kifejezetten köszönetet mondott nekik ezért, egyben tudatta velük hogy a jövőben minden, a kamarával és a pénzveréssel kapcsolatos utasítást egyenesen nekik fog küldeni.¹⁴⁰ A parancs mögött alighanem a pénzverőkamarák királyi kézbe vételének terve állt, legalábbis erre utal a már hivatkozott levél információja, mely szerint a kamaraispán készenlétben várja a pénzveréssel kapcsolatos „titkos” akciót.¹⁴¹ Ugyancsak kiutalásokat tett a király a pozsonyi harmincadok terhére.¹⁴²

Közben sorra érkeztek az urak az országgyűlésre, amelyről január 8-án még az volt a hír, hogy elmarad.¹⁴³ Nem tudjuk, hogy ezt a gyűlést mikor hirdette meg a király, és milyen kapcsolatban állt az említett szegedi gyűléssel. A legvalószínűbb, hogy december végén, már Budáról. A cél ugyanaz lehetett, mint esztendővel korábban, vagyis országgyűlésen rendezni a királyi jövedelmek

¹³⁶ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1456. 01. 26.: „ma pur e opinio de molti, che piu presto lo habi mandate per che le non i siano dimandate de la Maesta de questo re per lo acquisto de le terre che fo del conte del Cil, over per el socorso del castel asediato.”

¹³⁷ „Die lantherren haben seinen gnaden auff sein anpringen ettleiche register czaygt von der rent wegen” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 233.

¹³⁸ Uo.: „ich ways nicht wo das gelt ist”

¹³⁹ Uo. 253. Vö. *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 489–490.

¹⁴⁰ *Tóth-Szabó Pál*: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Bp. 1917. 412.

¹⁴¹ „Item von wegen der münzce wellet wissen, daz die ain vorgank haben wirt, und der camergraff berayt sich darczu, daz man sy auf den nagsten sunobend ausruffen wirt und auswerffen, und das ist ayne gehayme” – DF 213630.

¹⁴² DF 240370., DF 240371.

¹⁴³ „Aus dem lannt tag czu Ofen wirt nichtz, es kumbt nyemant her von herren” – *Birk, E.*: Beiträge i. m. 233.

helyzetét, immár Cillei nélkül. Annyi bizonyos, hogy január végén Budán találjuk a főpapok közül Szécsi Dénes esztergomi és Várdai István választott kalocsai érseket, János váradi és Miklós pécsi püspököket és István dömösi prépost alkancellárt, a bárók közül Garai László nádort, Pálóci László országbíró, aki nagyon elismerő szavakkal szól az ifjú királyról,¹⁴⁴ Perényi János tárnokmestert, Rozgonyi János erdélyi vajdát, Rozgonyi Györgyöt és Sebestyént, Ország Mihály és Bánfi Pál ajtónállómestereket, Csáki Ferenc bihari ispánt, Bátmonostori Töttös Lászlót és a hamarosan kincstartóvá emelkedő volt Cillei-familiárist, Turóci Benedeket.¹⁴⁵ A megjelent köznemesekről és alacsonyabb rangú egyháziakról, mondhatni szokás szerint, csak szórványos adataink vannak.¹⁴⁶ A király egyelőre, minden jel szerint, Budán kívánt maradni,¹⁴⁷ vagyis átmenetileg lemondott a tervezett stájerországi utazásról. Magyarországi helyzetének végleges rendezése nem tűrt halasztást, és erre most lehetőség is kínálkozott.

A Cillei örökség és a magyarországi jövedelmek rendezetlen helyzete önmagában is elegendő indok lett volna arra, aminek január folyamán elterjedt a híre: a király békét akar kötni az oszmánokkal. Carvajal legátus mindent elkövetett ennek megakadályozására, de kénytelen volt belátni, hogy sem a király, sem a magyar bárók nem hajlandóak *egyedül* folytatni az oszmánellenes harcot, még keresztsekkel sem.¹⁴⁸ A legátus végül döntő lépésre szánta el magát, és január 28-án, a királyi tanács ülésén ismertette álláspontját az uralkodóval. Egy nemrégiben kapott pápai levélre¹⁴⁹ hivatkozva előadta, hogy őszentségének „leghőbb vágya” (*ardentissimo desiderio*), hogy Konstantinápolyt még az ő életében visszafoglalják a keresztények, ezért ismét útnak indítja hajóhadát, amelyhez csatlakozik a portugál és aragón király tengeri hadereje is, és újabb jelentős összeget küld Magyarországra a legátusának. Utóbbi aligha bízott különösebben az újabb ígéretek meggyőző erejében, ezért aztán, a pápa utasításának megfelelően, kiközösítéssel fenyegette mindazokat, akik az oszmánokkal kötendő béke ügyében tevékenykednének, és azokat is, akik tanácsukkal a királyt ilyen irányban befolyásolnák (*tuti quelli che darano consiglio ala sua maiesta circa dicta caxione*). László király ezután, tanácsát elbocsátván, hosszan beszélgetett kettesben a legátussal, majd immáron ismét a tanács jelenlétében vála-

¹⁴⁴ „Insuper scientes dominum nostrum regem bene sanum et letum esse, et per dei gratiam iam in virum (*Iványinál viris, a javításért Neumann Tibor barátom sasszemének és persze latintudásának jár a köszönet*) crevit corpore et intellectu, ita quod dum ipsum videbitis leti esse poteritis et gaudere tam de persona quam eiam de racione et sensu sue serenitatis et scimus, quod placebunt vobis et omnibus regnicolis mores et tota intencio eiusdem, quia ad omne bonum est inclinatus et hec pro speciali vestra recreacione vobis scribimus.” – *Iványi Béla*: Bártfa szabad királyi város levéltára. 1319–1526. Bp. 1910. 146. (930. sz.)

¹⁴⁵ DF 236319. (Szécsi Dénes, Pálóci László, Várdai István, Vitéz János, Barius Miklós, Botos István, Garai László, Perényi János, Csáki Ferenc és Töttös László bírótársak); DL 13425. (Rozgonyi György és Sebestyén); DL 15128. (Rozgonyi János); DL 15130. (Ország Mihály, Turóci Benedek); DL 88316. (Bánfi Pál).

¹⁴⁶ DF 263654., DL 45988., DL 44818., DF 222679–680., DL 90018., DF 270324., DF 274025., DL 29816. A szlavón követek személyére l. DF 268080. és DF 218846.

¹⁴⁷ DF 240371.; *Birk, E.*: Beiträge i. m. 253.

¹⁴⁸ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1456. 01. 26. r.

¹⁴⁹ Vö. *Fraknói V.*: Carvajal János i. m. 38.

szolt neki: igaz ugyan, hogy az oszmánok követet küldtek hozzá, de semmiben nem állapodtak meg.¹⁵⁰

Egy nappal később, január 29-én érkezett meg Budára az új szerb despota, Brankovics Lázár követe. A hírek, amelyeket hozott, tovább nehezítették a király dolgát. Megerősítvén ugyanis az öreg despota, Brankovics György halálának hírért, a követ arról tájékoztatott, hogy utóda, Lázár, azonnal megállapodott az oszmánokkal, akik negyvenezer dukát adó fizetése ellenében átadták neki mindama területeket, amelyeket egykor apja birtokolt, Novobrdo kivételével. Más megállapodásról nem tudtak Budán, de az a hír járta, hogy ha a szultán maga nem is készülne Nándorfehérvár ellen, Lázár despota rá fogja bírni a támadásra, akár a saját pénzén is, annyira gyűlöli ezt az országot (ti. Magyarországot) Cillei gróf megölése és a nándorfehérvári várnagy (Szilágyi Mihály) miatt, aki hatvanezer dukátot csikart ki az apjától, és naponta zaklatja az alattvalóit, és sokkal jobban örülne, ha a magyarok helyett az oszmánok kezében lenne Nándorfehérvár.¹⁵¹ Nem tudni, mekkora volt e híresztelések igazságtartalma, de az kétségtelen, hogy Szerbia ellenében igen nehezen lehetett volna folytatni az oszmánellenes hadjáratot, a legátus fenyegetései ellenére is. Érdekes módon ugyanakkor Carvajal ismert megnyilvánulásaiban egyetlen szót sem ejtett a király helyzetének szükséges rendezéséről.

Feltűnő, hogy a Budán tartózkodó bárók sorából hiányzik Újlaki Miklós és Hunyadi László. Míg előbbiről nem tudunk semmit, utóbbi hiányzása, meglehet, pusztán érzékcsalódás, mert január 25-én a velencei követ még Budán beszélt vele,¹⁵² február 15-én pedig már ismét a fővárosban látjuk viszont;¹⁵³ a közbeeső mintegy húsz napra kis jóindulattal éppenséggel belefér a január elején említett nándorfehérvári utazás. Február közepén azonban már nem viseli a főkapitányi címet, amelyet, mint láttuk, önhatalmúlag vett fel még az előző esztendőben. Leváltása, függetlenül attól, hogy távollétében vagy jelenlétében történt-e, mindenképpen beleillik a királyi politika fentebb jelzett menetébe. Ha Jiskra érdekeire nem voltak tekintettel az udvarban, nehéz elképzelni, hogy Hunyadi Lászlót továbbra is meg kívánták volna hagyni az apjától örökölt pozícióban. Magam az ebből szükségszerűen következő, kibékíthetetlen ellentétből eredeztetem az elkövetkező tragikus fejleményeket.

Egy héttel később, február 23-án, Hunyadi László Esztergomban járt, ahol, és ennek lesz még jelentősége, Rozgonyi Sebestyénnel találkozott.¹⁵⁴ Február 28-án V. László újabb országgyűlést hirdetett Szent György napjára Pestre, egyrészt a felső részeket pusztító rablók, másrészt az ismét készülő oszmán támadás ügyében.¹⁵⁵ A rablók ezúttal biztosan nem az előző évek elhíresült ka-

¹⁵⁰ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 01. 29. r. Vö. *Fraknoi V.*: Carvajal János i. m. 37–38., aki azonban az oszmán békeajánlat visszautasítását Hunyadi László kivégzése utánra teszi.

¹⁵¹ Thomasi jelentésének ezen része ki van adva: *Thallóczy – Áldásy*: Magyarország és Szerbia i. m. 224.

¹⁵² Thomasi január 26-i idézett jelentése (l. feljebb a 148. jegyzetet): „Del Turcho segundo heri me disse dito conte Ladislao etc.”

¹⁵³ DF 272095.

¹⁵⁴ DL 15144.

¹⁵⁵ DF 270326., kiadása: *Csánki Dezső*: Oklevelek a Hunyadiak korából: Kassa város levéltárából, 1. közlemény. Magyar Történelmi Tár 2. sorozat, 1902. 282.

pitányai közül kerültek ki, így csak találgatni tudjuk, kik lehettek azok, akik már nem elégedtek meg a Felső Részek sanyargatásával, hanem „arra törekszenek, hogy egész országunkban erősségeket emeljenek (*id conantur, ut per totum regnum nostrum castella erigant*).¹⁵⁶ Thomasi követ január végi jelentésében arról írt, hogy néhány „hadakozáshoz szokott (*usati nel mestrier del soldo*) csehországi nemes tört be ötezer lovas és gyalogos élén az országba, és ostrom alá vették a nádor várát egy magyar mérföldre Pozsonytól, „az ország egyik kulcsát”, vagyis Dévényt.¹⁵⁷ Későbbi adatból tudjuk, hogy ott valóban erősséget is emeltek.¹⁵⁸ Egy ilyen támadás ekkor elsősorban III. Frigyesnek állt érdekében, hiszen ilyen módon távol tarthatta V. Lászlót a Cillei örökségtől, és igen valószínű, hogy a Dévény elleni akció mögött valóban a császár állt.¹⁵⁹ Láttuk ugyanakkor, hogy az előző esztendőben Hunyadi László zsoldosok toborzásával bízta meg minden bizonnyal a nagybátyját, és e zsoldosok alighanem éppen a Felső Résekről kerültek ki, amint erre későbbi időből is van példánk. Aligha véletlen tehát, hogy március 9-én éppen Hunyadi László ment Esztergomba, hogy a „csehekkal” tárgyaljon,¹⁶⁰ immár másodszor, ha, ami valószínű, korábban is ugyanezen okból járt a városban. Nem elképzelhetetlen, hogy a Szilágyi Mihály által felfogadott kompániák ugyancsak okoztak zavarokat, talán nem is Hunyadi jóváhagyásával, akinek komoly gondot okozott a saját embereinek kordában tartása is. Ennek jeleként március elején több levélben volt kénytelen felszólítani várnagyait, illetve a Hunyadi birtokokon lévő vámszedőit, hogy hagyjanak fel a királyi városok kereskedőinek zaklatásával, mert ha így folytatják, „egyetlen kereskedő sem fog Magyarországon kereskedni” (*nullus mercator ad hoc regnum Hungarie intrabit mercaturus*).¹⁶¹ Az is meglehet azonban, hogy a csehekkal folytatandó tárgyalás pusztán ürügy volt, és Hunyadi László egészen más okból járt kétszer is Esztergomban.

Mindazok a lépések, amelyeket a király Budára érkezése után tett, nyílt fenyegetést jelentettek a Hunyadiak hatalmi állására nézve. A pénzverés újjászervezésének szükségszerű következménye volt, hogy előbb-utóbb felmerül, vagy már fel is merült, a besztercei grófok hatalma alá tartozó bányák és kamarák átadásának ügye, például a nagybányai kamaráé, amely önmagában 6000

¹⁵⁶ Tóth-Szabó Pál szerint (Cseh-huszita mozgalmak i. m. 253.) Axamit állt az események mögött, de neki sincsenek közvetlen bizonyítékai.

¹⁵⁷ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1456. 01. 26.: „et gia sono (ti. a csehek) a campo contra uno castello del gran conte, che e apresso a Posenio a uno miglio hungaro, e dicesse esser una de le chiave de questo regno.”

¹⁵⁸ DL 44827.

¹⁵⁹ Hans Kuchaim leveléből megtudjuk, hogy az a zsoldoskapitány vezette az akciót, akit a kortársak Mladvanko, Ledvenko, Vanko és egyéb neveken ismertek, és akkor már hosszú ideje tevékenykedett az osztrák-morva-magyar határvidéken. A rá vonatkozó adatok összegyűjtve: Biografie České Historie. Sestavil Dr Čeněk Zibrť. Díl třeti. Svazek 1. V Praze 1904. 68. Vö. még Vancsa, M.: Geschichte Österreichs i. m. 321.

¹⁶⁰ Thomasi jelentése március 10-ről: *Fraknoi Vilmos*: Két hét olaszországi könyv- és levéltárakban (1878. májusban). Magyar Könyvszemle 3. (1878) 3. sz. 122. E jelentés szövegét egyelőre nem sikerült fellelni a milánói levéltárban. Március 15: ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1r: „Ritornato quel medemo giorno da Strigonio el conte Ladislao da Huniad senza altra conclusione cum quelli Boemi”

¹⁶¹ DF 213644. (= *Iványi B.*: Bártfa i. m. 944. sz.), DF 213641. (= *Iványi B.*: Bártfa i. m. 942. sz.).

forintot jövedelmezett évente.¹⁶² A királyi főkapitányi cím elvesztésével megszűnt a jogcím is, amelyen a királyi jövedelmek kezelése a néhai Hunyadi János idejében nyugodott. Láttuk, hogy Futakon Hunyadi László és Szilágyi Mihály is esküt tett a királyi várak átadására, és ezen Cillei megölése mit sem változtatott. Csak a Nándorfehérvártól Szörényig húzódó Duna-szakaszt biztosító tizenhat végvár védelmének költsége 33 ezer aranyforintra rúgott, és ezt teljes mértékben sóból fedezték,¹⁶³ márpedig a sóbányák egytől-egyig a Hunyadiak által ellenőrzött országrészben feküdtek. A legkevesebb tehát, amit állíthatunk, hogy 1457 február-március fordulóján a Budán tartózkodó Hunyadi László igen kényelmetlen helyzetben érezhette magát. Akárcsak az egymást kölcsönösen kizáró kihívásoknak megfelelően V. László király.

A minden bizonnyal növekvő feszültség légkörében is váratlan meglepetésként hatott, amikor március 14-én híre ment a Hunyadi testvérek letartóztatásának. Két esztergomi kanonoknak a káptalanuk ügyében éppen jelenése lett volna a király és az országnagyok előtt, de ebben megakadályozta őket „a szerencsétlen ügy, tudniillik az, hogy tegnap *prandium* ideje táján a király elfogta a néhai János kormányzó budai várban tartózkodó fiait, Lászlót és Mátyást, valamint Kanizsai Lászlót és Rozgonyi Sebestyént (*propter casum malum, qui heri accidit in eo, quod Ladislaus et Mathias filii quondam domini Johannis gubernatoris, item Ladislaus de Kanisa ac Sebastianus de Rozgon in castro Budensi constituti per dominum regem heri circa horam prandii capti fuerunt*).¹⁶⁴ Nem jártak jobban a kassaiak követei sem, akik ugyancsak a királyi tanács elé voltak hivatalosak, de a hidakat felhúзва, a kapukat bezárva találták (*da waren dy prücken aufgeczogen und thor geschlossen*), mint kiderült, a Hunyadi fiúk és társaik fogságra vetése miatt, ami a hírek szerint azért következett be, mert a király „maga akar uralkodni, és azon dolog miatt is, ami Nándorfehérváron történt” (*maynet selbs zu hirschen und auch umb die sache die sich zu Kricheschweissenpurg hat ergangen*).¹⁶⁵

3.

Amint a kassai követek, úgy a Hunyadi László elítélésével és kivégzésével részletesebben foglalkozó szerzők is arra a következtetésre jutottak, hogy a néhai kormányzó fiát tulajdonképpen a néhány hónappal korábbi nándorfehérvári eseményekért, Cillei Ulrik megöléséért tartóztatták le és ítélték halálra. Nincs ebben semmi meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy az eljárást, legalábbis kezdetben, maga a király is a Cillei gyilkossággal hozta összefüggésbe.¹⁶⁶ A királyt cselekvésre ösztönzendő, illetve később, hogy őt a Hunyadi fiúknak büntetlen-

¹⁶² János M. Bak: Monarchie im Wellental: Materielle Grundlagen des ungarischen Königtums im fünfzehnten Jahrhundert. In: Das spätmittelalterliche Königtum (a 23. jegyzetben i. m.) 381. A kérdésre alább még visszatérünk.

¹⁶³ Uo. 383.

¹⁶⁴ DF 238242.

¹⁶⁵ Iványi B.: Bártfa i. m. 945. sz.

¹⁶⁶ Palacký, F.: Geschichte von Böhmen i. m. 405–406. A László által a Rosenbergeknek írt cseh nyelvű levél német fordítása. Az eredeti: DF 289345.

séget ígérő esküjének megszegése miatt mentsék,¹⁶⁷ a király hívei terjeszteni kezdték a hírt, hogy Hunyadi László és cinkosai ismét V. László életére törtek, a maguk számára akarván megkaparintani a magyar királyság trónját. Így került be az 1457. március 21-i oklevélbe a király ellen szőtt összeesküvés vádja (*scelus [...] in sanguine nostro et nostrorum*), amelynek viszont semmi valóságalapja nem volt.¹⁶⁸ Egyszerű bosszúról volt tehát szó, amelyet a Hunyadi ház ellenségei terveltek ki, megnyervén tervüknek a tehetetlen és gyenge királyt, aki kész volt elhinni, hogy a Hunyadi fiúk valóban a trónjára törnek, s így nevét adta a magyarság egyik leggyalázatosabb tettéhez.¹⁶⁹

A „hamis vád” koncepciójának megszilárdulásával párhuzamosan tűntek el, illetve „értékelődtek át” azon kortárs források, amelyek e koncepcióval nem voltak összeegyeztethetőek. Az állítólagos összeesküvés résztvevőinek büntetlenségét ígérő királyi oklevéllel nem volt sok probléma, hiszen minden nehézség nélkül feltehető, hogy azt maguk az „összeesküvők” adták a király elébe, aki legfeljebb jóváhagyását adta a dologhoz.¹⁷⁰ Hasonló a helyzet azzal a levéllel, amelyben Jan Jiskra tudósította Boroszló városát az eseményekről, és amelyben, ha némileg homályosan is, de félreérthetetlenül a király ellen tervezett

¹⁶⁷ Érdekes módon senki nem akadt fenn azon a fentebb már említett tényen, hogy az esküt V. László, saját szavai szerint, amelyek az eskü kizárólagos forrásai, gyakorlatilag fogolyként (quasi captivos), tehát akaratán kívül tette.

¹⁶⁸ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. 551.

¹⁶⁹ „Hazai és némely idegen íróink szerint egyedül Cillei Ulrik megölésével vádoltatott [...] az idegenek egy része, különösen a németek, őt a király szabadsága, sőt élete után törekedéssel is vádolják. Erre ugyan határozatlan mendemondájoknál egyéb bizonyítékuk nincs. De igen valószínű, sőt talán kételkednünk sem lehet, hogy a Hunyadi-család igen számos ellenségei ezeket készakarva is terjesztették kivált a király személye körül, így kívánván elméjében az idősb Hunyadi iránt azon gyanút, mintha ez élete és koronája után törekednék, a meggyőződésig érlelni.” – *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 513–516. „A királyt, ki hozzá volt szoktatva ahhoz, hogy a Hunyadiakban ellenségeit és vetélytársait lássa, könnyen meggyőzhették arról, hogy Cillei megölése előre tervezett gonosz merénylet volt, melynek rugóját az a szándék képezte, hogy a királyt legmegbízhatóbb és leghatalmasabb támaszától megfosszák, s így az ő megrontására célzó terveik végrehajtását megkönnyítsék. Elhitették vele, hogy a Hunyadiak az ő koronájára áhítoznak, életére törnek, és hogy mindkettőt csak úgy mentheti meg, ha a Hunyadi testvéreket és barátait ártalmatlanokká teszi” – *Fraknói V.*: Hunyadiak és Jagellók kora i. m. 162. „A Hunyady-ház ellenségei elhitették a királlyal, hogy Hunyady László összeesküvést sző és merényletet tervez ellene. Rábírták, hogy az ifjú grófnak, öccsének és barátainak – köztök Vitéz János váradi püspöknek – elfogatását rendelje el.” – *Fraknói V.*: Carvajal János i. m. 38–39. „Hunyadi Lászlót és barátait a királyi felség ellen tervezett gyilkos merénylet bűnében marasztalták el [...] *hamis vád* [kiemelés tőlem, PT] következtében.” – *Hóman B.-Szekfű Gy.*: Magyar Történet i. m. 461. „In March 1457 Ladislaus Hunyadi was brought to count as the author and prime mover of the great Belgrade conspiracy.” – *The Land between. A History of Slovenia.* Edited by Oto Luthar. Frankfurt am Main 2008. 175.; „am volgenden Tag werden in einem förmlichen Prozeß alle Verschwörer von Belgrad zum Tode verurteilt” – *Grabmayer, J.*: Das Opfer i. m. 309. Talán az egyetlen történész, aki komolyabban fontolóra vette a merénylet lehetőségét, Kubinyi András volt (Mátyás király i. m. 23.), de végül ő is arra a következtetésre jutott, hogy „az mégis inkább valószínűtlen.”

¹⁷⁰ Vö. pl. *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 518: „Elég gyávák voltak (ti. az összeesküvők) a véráldozat súlyát magokról el-, és a gyenge, egyedül általok ösztönzött királyra hárítandók, ezt több unszolásuk után martius 21-én egy oklevél kiadására bírni.” Megjegyzem, efféle „koncepció” jellegű oklevélre van példa a korszakból, jelesül 1453-ból. L. *Pálosfalvi T.*: Vitovec János i. m. 429–433.

merényletről ír.¹⁷¹ Elvégre a morva kapitány V. László születése óta a király legfőbb támasza volt, és ha valakitől, tőle éppen elvárható volt, hogy a Hunyadi-ellenes összeesküvők szája íze szerint dezinformálja a közvéleményt. Ugyancsak a hivatalos propaganda részének tekinthető a király saját levele, amelyben a királyi városokat hívta meg a pesti országgyűlésre, és amely úgyszintén a személyére leselkedő veszedelméről szól.¹⁷² Nem áll másként a helyzet azon oklevelekkel szemben, amelyekben a király később jutalmazta híveit, és indoklásképpen hivatkozott a személye ellen szőtt tervekre.¹⁷³

Van azonban néhány olyan forrás is, amely az események gyökeresen más olvasatát támasztja alá, és, különösen együtt, nem feltétlenül lehet valamiféle „anti-Hunyadiánus” propaganda termékének tekinteni őket. Köztük a három legfontosabb régóta ismert a kutatók előtt, de gróf Teleki József óta, és minden bizonnyal az ő tekintélyének hatására, nem, vagy csak „szelektíven” szokás bevonni őket az események értelmezésébe.¹⁷⁴ Ez annál is inkább sajnálatos, mert, mint látni fogjuk, szerzőik minden jel szerint az események szemtanúitól szerezték információikat.

Az egyik, Bécsben fennmaradt kortárs beszámoló (a továbbiakban: névtelen beszámoló) szerint azok, akik részesek voltak Cillei megölésében, illetve tudtak róla (*an des von Cili tod schulld und wissen gehabt*) szövetségre léptek egymással, és oklevelet állítottak ki, amelyre mindenki ráfüggesztette a pecsétjét. Újlaki Miklós azonban nem akart Budára utazni, ehelyett megkérte Hunyadi Lászlót, küldené el neki az oklevelet, hogy azt megpecsételhesse. Amint ez megtörtént, levélben tájékoztatta a királyt az ellene tervezett merényletről: eszerint lovasjátékot (*ain gerenn mit lauffen pferden*) szerveztek a király részvételével, amelyen hirtelen megjelent volna Hunyadi László serege, valamint egy másik csapat Újlaki vezetésével, hogy V. Lászlót elfogják. A királyt ezután hajón elküldték volna a törökök császárának, a kíséretében lévő németeket és cseheket lemészárolják,¹⁷⁵ és Hunyadi László lesz a király (*darnach der gubernator hofft selbs konig zewern*).

Újlaki figyelmeztetésének köszönhetően V. László erős fegyveres kísérettel jelent meg a versenyen, mivel magához rendelte a Neszmélyben (*zum Lannsdorff*) állomásozó katonaságot. Így nem is tudtak ártani neki, és a verseny vé-

¹⁷¹ Palacký, F.: Urkundliche Beiträge i. m. 108–109.: „Lieben herren, hette unsers h. gnade alleyne gesewmet eyne stunde, so wer seyn g. brocht in dem todt. Ungehorte sache ist es, dy sy an unsern g. h. zutun vorgekommen hatten, des ewer diener Nickil wol von uns underrichtet ist, auch mit seynem selbist ougen gesehen.”

¹⁷² „quedam in perniciem capitis nostri regii atemptata fuerit” – Iványi B.: Bártfa i. m. 947. sz.

¹⁷³ DL 65907 (regesztáját l. *Borsa Iván*: A Balassa család levéltára 1193–1526. Bp. 1990. 338. sz.): Hunyadi László „eciam capiti nostro et vite nostre proprie periculum inferre satageret”; Mátyás „unasecum in necem nostram molliabatur”.

¹⁷⁴ Jó példa erre Fraknói Vilmos, aki mind az alább idézendő velencei követjelentéseket, mind a többi vonatkozó forrást pontosan ismerte, de fontos részeit egyszerűen figyelmen kívül hagyta. L. pl. *Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás király i. m. 41., 43.

¹⁷⁵ Ez a motívum a zittai városi írnok évkönyveiben is felbukkan: szerinte az összeesküvők „voluerunt tradere dominum regem, sathagentes Teutunicos et Bohemos interficere” – *Jahrbücher der Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben. Scriptores rerum Lusaticarum I.* Görlitz 1839. 77. Az adatért Tringli István barátomnak tartozom köszönettel.

geztével a két Hunyadi fiú, a nádor, Jiskra és több más magyar úr kíséretében lovagolt vissza a várba. A király Hunyadi László társaságában ment a lakosztályába, ahol elárulta, hogy tudomást szerzett a tervről, és a szabadulni igyekvő Hunyadi fiút Garai nádor tartóztatta le e szavakkal: fogoly leszel gazfickó, nem menekülsz (*du poszwicht du wirft gefangen sein dich hilfft nichts dafur*). László király ezután cseh nyelven utasította Jiskrát, hogy a másik szobában tartózkodó Hunyadi Mátyást is tartóztassa le. Ekkor bezárták a vár és a város kapuit is, de a Hunyadiak városban tartózkodó embereinek sikerült az egyik kaput betörniük, amelyen át többen is elmenekültek, így végül a két Hunyadi fiúval együtt tizenhat urat sikerült elfogni.

Ezt követően a király 500 lovassal magához rendelte Újlaki Miklóst és (Rozgonyi) Rénoldot, megparancsolva, hogy a szövetséglevelet is hozzák magukkal. Újlakiék még aznap éjjel megjelentek Budán, ahol a vajda, bevallván, hogy tudott a Cillei ellen tervezett merényletről, és tanáccsal részes is volt benne (*ich hab layder rat und wissen gehabt an eures vettern von Cili tod*), kegyelmet kért és kapott, majd a király parancsára átadta az összeesküvők oklevelét, amelyen 25 pecsét függött. Hunyadi Lászlót, miután a bizonyítékkal szembesítették, bár elárulta, hol van a kincse, és kérte, hogy a bűneit egy karthauzi kólostorban vezekelhesse le, lefejezték, öccsének, Mátyásnak a sorsa még nem bizonyos.¹⁷⁶

Teleki József az alábbi érveléssel vonta kétségbe a tudósítás hitelét: „Hogy Újlaki Miklós tudója, vagy épen részese lett volna Cillei meggyilkolásának, hogy ő a Hunyadiak összeesküvésében, ha ezt elfogadhatnók is, belé bonyolódott volna: annyira ellenkezik minden írók állításával, az események menetelével, hogy azt valóban tekintenünk egyáltalában nem lehet, mi már magában is nagyon megrázza a névtelen szerző hitelességét. E mellett több más apróbb körülmények is fordulnak elő ezen előadásban, melyek azt gyanússá teszik, így p. o. hogy a büszke Újlaki térdhajtásig tudta volna magát megalázni, hogy a váradi püspök azért adatott át az esztergomi érseknek, hogy őt éhséggel ölje meg stb. A pártosság lelke által zavart időszakok történetírójának, hol az egykorú felekezeti írókból tiszta adatokat nem meríthet, szabad sőt kötelessége elhatározásában a körülmények öszveségére és a szereplő személyek jellemére is tekintettel lenni.”¹⁷⁷

Nos, az „apróbb körülmények” röviden elintézhetőek. Abban, hogy Újlaki térdre ereszkedik királya előtt, önmagában nincs semmi meglepő, adott helyzetben pedig éppenséggel kegyelmet kér, ami bőségesen indokolja a gesztust (ami, mint feljebb láttuk, esztendővel korábban Hunyadinak sem esett nehezére). Amiben kételkedni lehet, az maga az összeesküvésben való részvétele, erre pedig rövidesen visszatérünk. Ami Vitézt illeti, elég nyilvánvaló, hogy félreolvasással van dolgunk: a szövegben az áll, hogy a váradi püspököt (Vitéz Jánost) az

¹⁷⁶ Birk, E.: Beiträge i. m. 253–254.

¹⁷⁷ Teleki J.: Hunyadiak kora i. m. 515. Hasonló értelemben nyilatkozik Fraknoi Vilmos is: „Az egykorú 'Hofmár von Ungern' ezen eseményekről sok részletet tartalmaz; de ezek kevés kivétellel a belső valószínűséget nélkülözik, és kósza hírek forrásából merítvék.” Hunyadi Mátyás király i. m. 42. o. jegyzet.

esztergomi érsekre bízták, de nyilván nem azért, hogy kiéheztesse (*verhungern*), hanem, hogy vigye magával (*verbringen*), ami valójában meg is történt, hiszen Vitéz végül Esztergomban nyerte vissza szabadságát. Egyébként is elképzelhetetlen, hogy Carvajal legátus, miután kiközösítéssel fenyegetve a királyt elérte a váradi püspök Szécsi Dénes őrizete alá helyezését, beletörődött volna, hogy ott aztán halálra éheztesse a főpapot, arról nem is beszélve, hogy maga az érsek nyilván nem lett volna hajlandó ilyesmire.

Fogósabb kérdés tehát, vajon Újlaki valóban részese lehetett-e a Cillei ellen tervezett merényletnek. Fontos megjegyezni, hogy a vajda saját szavai szerint is csupán tanáccsal járult hozzá az összeesküvéshez, vagyis tetteleg nem vett részt benne. Nos, érdemes előrebocsátani, hogy ha volt nyertese Cillei Ulrik halálának, az éppen Újlaki Miklós volt. Cillei halálával a gróf hatalmas Varasd és Körös megyei birtokai is uratlanná váltak, márpedig ezek örököse 1445 októbere óta éppen Miklós vajda volt.¹⁷⁸ Ez önmagában is elegendő ok lehetett arra, hogy Újlaki ne próbálja meg lebeszélni Hunyadi Lászlót és társait a tervükről, feltéve persze, hogy volt ilyen terv. Ugyan ennek bizonyítása gyakorlatilag lehetetlen, de arra, hogy a dolog „benne volt a levegőben”, mutatnak jelek. A gyilkosságról néhány nappal később beszámoló Konrad Hölzler, aki részese volt a Futakon zajló tárgyalásoknak, így írt: „öt (ti. Cilleit) több ízben is figyelmeztették, hogy azok ilyesmit terveznek ellene, és ezt akarják vele tenni, és a magyar urak többsége azt tanácsolta neki, hogy ne menjen Nándorfehérvárra”.¹⁷⁹ Egy másik forrás, a szemtanú Michael Beheim szerint Rozgonyi Rénold egyenesen elébe ment a Zimonyban táborozó királynak, és figyelmeztette őt és Cilleit, hogy ne keljenek át a Száván, és semmiképpen ne menjenek be a várba.¹⁸⁰ Figyelemre méltó, hogy Újlakinak nincs nyoma a futaki táborban, és a magam részéről elképzelhetőnek tartom, hogy Hunyadi László valóban tájékoztatta apja régi harcostársát a Cilleit fenyegető „balesetről”. A vajda, aki, mint a későbbi események mutatják, maga is szívesen lépett volna Cillei helyére a király oldalán, egy szóbeli „legyen”-nel semmit nem kockáztatott, hiszen az akció elmaradása vagy sikertelensége esetén azt könnyűszerrel letagadhatta.

Van ugyanakkor a beszámolóban néhány olyan „apróbb körülmény”, amelyek más forrásokban is feltűnnek, és, véleményem szerint, meggyőzően bizonyítják a névtelen beszámoló hitelességét. A legfontosabb ezek közül az a híradás, amely szerint a Hunyadi fiúk elfogása után a király magához rendelte Újlaki Miklóst és Rozgonyi Rénoldot ötszáz lovassal és az összeesküvők szövetségével, akik [ti. Újlaki és Rozgonyi] „ugyanazon éjjel megjöttek a hadinéppel és a levéllel” (*sy komen an derselben nacht mit den volck und brief*). Nos, ugyanezt az információt olvashatjuk a velencei követ március 15-i tudósításában:

¹⁷⁸ Haus, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Archiv Erdődy, D 11079., és Karton 67. Utóbbi oklevél fényképmásolatainak átengedéséért Péterfi Bence kollégámnak tartozom köszönettel.

¹⁷⁹ „Her ist dess manchmal wol gewarnet, das sie sulchs kegen jm vorgenommen vnd im willen zu thun haben, vnd von den hungerischen herren am mehrenteil widerraten, sich gen Weissenburg nicht zu fugen” – *Palacky, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 104–105.

¹⁸⁰ Zehn Gedichte Michael Beheim's zur Geschichte Oesterreichs und Ungerns. Mit Erläuterungen von Th. G. v. Karajan. Quellen und Forschungen zur Vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst. Wien 1849. 58. o., 550. és köv. sorok.

„ma, az éjszaka hatodik órájában megérkezett ide a királyság két bárója, Újlaki Miklós vajda és Rénold, kevés kísérettel, de azt mondják, hogy a seregük innen egy mérföldre van”.¹⁸¹ Azt bizvást kizárhatjuk, hogy a névtelen beszámoló az olasz tudósítása alapján dolgozott volna, mint ahogy a fordítottja is elképzelhetetlen, hiszen akkor Thomasi nyilván említést tett volna az összeesküvésről. Sokkal inkább arról lehet szó, hogy egymástól függetlenül értesültek az információról, míg azonban a velencei követ csak arról tudott, ami a budai váron kívül is ismertté vált, a névtelen beszámoló szerzője olyan valakitől nyerte értesüléseit, aki szemtanúként volt jelen; én legalábbis ennek tulajdonítom, hogy alkalmasint egyenes beszédben idézi az események résztvevőit, így Garai nádort, Újlakit, vagy éppenséggel a királyt. Ha pedig ezen feltételezésünk megáll, az felbecsülhetetlen értékkel ruházza föl a Teleki által éppen hiteltelensége okán elutasított szöveget.

Ugyancsak független informátornak tekinthető a pozsonyi Hans Kuchaim, akinek levelét, amelyben városának beszámolt a „márciusi sajnálatos eseményekről”, korábban is bevonták a történetek értelmezésébe, jóllehet a későbbi krónikás elbeszélésekkel szemben ez is csak korlátozott jelentőséget kapott.¹⁸² A levél minket ehelyütt közelebből érdeklő részében Kuchaim elmeséli, hogy a letartóztatott Kanizsai Lászlót és Rozgonyi Sebestyént felkereste a börtönben Garai nádor és Újlaki vajda, és csúnyán lehodták őket, „miért akarták magukat a királyi vérben bemocskolni” (*warumb sy sich haben welen in künickleychen pluet soligen*¹⁸³), mire a két fogoly kegyelemért könyörgött, és felajánlotta, hogy kész a törökök ellen vonulni, vagy bárhová, ahová a király parancsolja. Újlaki erre közölte, hogy gondját fogja viselni Rozgonyi nővérének, Garai pedig biztosította Kanizsait, hogy nem szakítja meg vele a barátságot, és megnézik, mit tehetnek az ügyükben.

A nádor és a vajda közbenjárását magyarázza, hogy Garai Kanizsainak nagybátyja, Újlaki Rozgonyinak sógora volt.¹⁸⁴ Érdekes, hogy míg a levélíró Újlaki szavait egyes szám első személyben idézi (*ich muess dein swester an sehen*), addig Garai szövegét harmadikban (*er wol auch an sehen gegen Kanischa Lasla die frewntschaff*), amiből talán nem túl nagy merészség arra következtetni, hogy az informátor maga Újlaki lehetett, hiszen március 22-éig, a levél dátumáig, a két fogoly báró aligha mesélhette el, mi történt a börtönben. Ezt támasztja alá az is, hogy Kuchaim olyan információknak is birtokában volt, amelyek csak a királyi tanács üléséről szivároghattak ki. Így például beszámolt arról a frissiben hozott határozatról, amelynek értelmében hűtlenség bűnébe esik minden-

¹⁸¹ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1. r.: „Questa nocte a hore VI intro in questa terra [...] Nicolao da Voilach vaivoda et Arnoldo baroni de questo regno cum poche ampero gente, ma le suo gente se dice esser apresso qui a uno miglio”.

¹⁸² DF 240376. Kiadása: *Birk, E.*: Beiträge i. m. 258. Fraknoi például (Mátyás király i. m. 43.) csak a ferences pap Hunyadi-barát prédikációját említi, mást nem.

¹⁸³ A kiadásban *setigen* áll *soligen* helyett, az eredeti alapján javítottam. Köszönöm Skorka Renátának a levél értelmezéséhez nyújtott önzetlen segítségét.

¹⁸⁴ Engel Pál: Magyar középkori adattár. Középkori magyar genealógia. CD-Rom, Bp. 2001. Básztyel nem, 2. tábla: Rozgonyi (Miklós ága); Oslí nem, 5. tábla: Kanizsai.

ki, aki Szilágyi Mihály zsoldjába áll;¹⁸⁵ a határozatról jóval később, és némileg eltérő formában, a velencei követ is említést tesz,¹⁸⁶ és okleveles adatok is igazolják.¹⁸⁷

Kérdés mármost, hogyan értelmezzük a fentebb idézett mondatot. Ha, mint azt gondolni szokás, a letartóztatás oka valóban Cillei megölése lett volna, a mondat csak a grófra vonatkozhatna, akit, tegyük hozzá, kis jóakarattal tekinthetünk királyi vérből származónak.¹⁸⁸ Kérdés ugyanakkor, mennyire életszerű, hogy a nádor és a vajda a nándorfehérvári gyilkosság után négy hónappal érezte szükségét annak, hogy felelősségre vonja Kanizsait és Rozgonyit, holott az eltelt időben bőségesen lett volna alkalmuk tisztázni a dolgot; mert azt az abszurd feltételezést, hogy egészen addig nem szereztek tudomást a merényletben való részvételükről, bátran kizárhatjuk. Különösen annak fényében, hogy, mint fentebb láttuk, igen erős a valószínűsége annak, hogy Újlaki legalábbis tudott a Cillei ellen tervezett merényletről, sőt annak haszonélvezője is volt, s így nem lehetett különösebb alapja Rozgonyit lehordani. A válasz tehát csak az lehet, hogy semennyire, és a királyi vér említése valójában V. Lászlóra vonatkozott. Ezt alátámasztja egyébként a március 21-i királyi oklevél már idézett fogalmazása is (*scelus conceptum in sanguine nostro*), hacsak nem feltételezzük, hogy az utóbbi oklevél egyik kedvezményezettje, Újlaki Miklós, propagandisztikus célból szándékosan félretájékoztatta a pozsonyi követet.

Két további fontos körülmény is kizárja, hogy a letartóztatásokat *közvetlenül* a Cillei-gyilkossággal magyarázzuk. Ebben az esetben ugyanis joggal várnánk el, hogy a vádlottakat akár több helyszínen is, de egyszerre fogják el, megakadályozandó a szökésüket. Elvégre azt, hogy kik vettek részt tetteleg a nándorfehérvári merényletben, pontosan lehetett tudni.¹⁸⁹ Ezzel szemben 1457 márciusában legalább két, de inkább több hullámban zajlottak a letartóztatások, mégpedig figyelemre méltó módon, azután, hogy megérkezett Budára Újlaki Miklós és Rozgonyi Rénold. Ez pedig alátámasztja a névtelen beszámoló azon értesülését, hogy létezett egy szövetséglevél, amelyet a két báró hozott magával az éjszaka folyamán, és a továbbiakban az alapján történt az „összeesküvők” levadászása. Többségüket már másnap letartóztatták, de a lőcsei Georg Henckelt például csak később vitték Budára, és volt, akit még március 19-én is kerestek.¹⁹⁰ A másik körülmény, amelyre már Kubinyi András is felfigyelt,¹⁹¹

¹⁸⁵ „man wirt ruffen wer an seiner sold reyten der sol dem lannt untrew sein”

¹⁸⁶ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 04. 07. 1. r.: „fu mandato commandamento che tuti quelli che erano stati servitori de predicti do conti fra el termine de 20 zorni se dovessero apprentar al signor re prefato sub pena rebellionis”

¹⁸⁷ L. Várdai Aladár királyi kamarás levelét (Zichy XII. 250–251.): „serenissimus noster rex vobis scripsit precipiendo ut si qui essent in comitatu Zathmariensi qui nomine Michaelis Zylagi stipendium distribuere in dedecus maiestatis regie, quod possessiones talium occupatis (!) capitane eorum detineatis”

¹⁸⁸ Így beszél róla a király is az 1457. márciusi oklevélben: „princeps sanguinis nostri utputa cum quondam genitrice nostra in secundo gradu consanguineitatis [...] existerat”.

¹⁸⁹ Mások mellett Garai László és Rozgonyi Rénold is Nándorfehérváron tartózkodott a gyilkosság idején.

¹⁹⁰ *Iványi B.*: Bártfa i. m. 945.: „ander veste ane, dy man noch suchet”

¹⁹¹ *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 23.

éppen Újlaki és Rozgonyi későbbi érkezése. Logikusan elvárható lenne ugyanis, hogy amennyiben a király valóban bosszúra készül, először maga köré gyűjti leginkább megbízható híveit és a csapataikat, különösen annak fényében, hogy a Hunyadiak is erős fegyveres kísérettel rendelkeztek.

Anélkül, hogy bizonyítottanak tekintenénk a létezését, szögezzük le, hogy efféle szövetséglevélre van példánk, időben nem is távolról. Egész pontosan arról az oklevélről van szó, amelyet Szilágyi Mihály, Garai László nádor és Újlaki Miklós kötött 1458 júliusában, kísértetiesen hasonló körülmények között. Ehhez a szövetséghez, Szilágyi kivételével, azok a bárók csatlakoztak, akik részesek voltak Hunyadi László kivégzésében, és attól féltek, hogy Mátyás király a néhány hónappal korábban nevében tett ígéret ellenére mégis bosszút áll rajtuk.¹⁹² Mivel csak az említett három személy nevében kiállított dokumentum maradt ránk, nem tudjuk, miképpen történt a többiek csatlakozása: esetleg csak szóban, vagy ők külön oklevelet pecsételtek meg. Mivel azonban a két eset körülményei szinte teljesen azonosak, nagyon valószínű, hogy az 1457-ben megfogalmazott szövetséglevél tartalma, ha valóban létezett, hasonló lehetett: esküvel megerősített, egyházi és világi szankciókkal körülbástyázott kölcsönös segítségnyújtási ígéret mindenki ellen, aki a résztvevők bármelyikét fenyegetné. Azt nyilván nem foglalták írásba, hogy el kívánják tenni a királyt láb alól, és ha egyáltalán megfogalmaztak ilyen célt — láttuk, hogy a névtelen beszámoló szerint Újlaki erről tájékoztatta a királyt —, akkor azt nyilván csak szóban tették.

A harmadik olyan elbeszélés, amelyik alátámasztani látszik az összeesküvés-teóriát, a költő Michael Beheim tollából származik. Ő ugyanakkor távolról sem tekinthető „függetlennek”: már korábban is megfordult V. László prágai udvarában, ahogy Cilleiében is, és személyesen részt vett az 1456 őszi kereszties hadjáratban, ráadásul Nándorfehérváron ki is rabolták.¹⁹³ Miután röviden elmeséli, miképpen hurcolta magával a királyt Hunyadi László Temesvárra, majd hogyan érkeztek együtt Budára, azzal folytatja, hogy Hunyadi, nem lévén megelégedve a korábbi gyilkossággal (ti. Cilleiével), immár jogos urának (vagyis a királynak) életére és trónjára tört. Ezért csapatokat gyűjtött Budára, mégpedig titokban, éjszaka. A király hívei azonban, erről értesülvén, figyelmeztették Lászlót, mire utóbbi elfogatta a Hunyadi testvéreket. Különösen érdekes azoknak névsora, akiket Beheim a király pártján lévőknek tekint, mert olyan személyeket is megnevez, akiket más források nem: a kalocsai érsek, Garai nádor, a három Rozgonyi fivér, Pálóci országbíró, Ország Mihály, Szomszédvári Henning és Véglesi Jodok mellett Frangepán Duimot¹⁹⁴ és Szécsi Miklóst,¹⁹⁵ az uralkodó udvarának osztrák-német és cseh tagjaival együtt. Mindenképpen jól informáltak tűnik tehát, legalábbis ami a kritikus pillanatban a király környezetében tartózkodó személyeket illeti.¹⁹⁶

¹⁹² Az eseményekre l. *Pálosfalvi Tamás*: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkről krónikájához. *Századok* 147. (2013) 360–361.

¹⁹³ Életére röviden l. *Mlinar, J.*: Podoba Celjskih grofov i. m. 104–105.

¹⁹⁴ 1456-ban borsodi ispán és diósgyőri várnagy. *Engel P.*: Archontológia i. m. II. 77.

¹⁹⁵ „Herczog Niclaus” aligha lehet más, mint felsőlendvai Szécsi Miklós.

¹⁹⁶ *Karajan, Th. G. von*: Zehn Gedichte i. m. 62–64 (960–1059. sorok). Arról, hogy a cseh és osztrák urak, akik a királlyal együtt estek fogságba Nándorfehérváron, az uralkodó mellett marad-

4.

Sokat segítene a nyomozásban, ha a letartóztatott személyekről bősebbebb ismereteink volnának, de sajnos még a névsorukat is csak töredékesen ismerjük. Kanizsai Lászlóról és Rozgonyi Sebestyénről már esett szó. Előbbit származása (ne feledjük, hogy anyai ágon Cilleinek is rokona volt) éppenséggel nem arra predesztinálta, hogy elszánt Hunyadi-pártiként tűzön-vízen át kitartsa a néhai kormányzó fiai mellett, de róla legalább több forrás is állítja, hogy résztvett a Cillei-gyilkosságban.¹⁹⁷ Rozgonyi és a Hunyadiak kapcsolatáról lényegesen többet tudunk: ő 1448-ban oszmán fogságba esett, és távolléte alatt jószágainak jó része idegen kézre került, ezért hazatérése után kénytelen volt Hunyadi János védőszárnyai alá húzódni.¹⁹⁸ Egyértelműen a Hunyadiak hívei közé tartozott (Györgyi) Bódó Gáspár, akinek az apja, Gergely, előbb alvajdaként, majd éveken át budai várnagyként szolgált a Hunyadi Jánost.¹⁹⁹ Ugyanez mondható el Geszti Mihályról,²⁰⁰ aki az egyik nándorfehérvári várnagy, Geszti János testvére volt, és 1459-ben Mátyás kamaramestere lett.²⁰¹ Érdekesebb két másik fogoly esete. A körmöcbányai Modrar Pál még Jiskra szolgálatában tűnt fel, kölcsönökkel segítette a zsoldoskapitányt, és tőle vette bérbe 1453-ban a kassai pénzverdét.²⁰² Később azonban átállt a Hunyadiakhoz, és 1454-ben már a volt kormányzóval harcolt a felső részeken.²⁰³ 1455-ben zólyomi ispánként találkozunk vele.²⁰⁴ A fia, András, 1455-ben mint Hunyadi László *specialis familiaris*-a tűnik fel.²⁰⁵ A már ugyancsak említett Georg Henckel lőcsei polgárt V. László 1453-ban az egész ország területén megbízta a pénzverés ellenőrzésével (*officium probacionis*).²⁰⁶ 1454 őszén őt (és Miklós küüllői főesperest) bízta meg a király a százok Márton-napi cenzusának behajtásával,²⁰⁷ amellyel a jelek szerint Hunyadi János rendelkezett.²⁰⁸ Két pénzügyekben járatos szakemberrel van tehát

---

tak a folytatásban is, Jobst von Einsiedel már idézett levele is tájékoztat: „die pehemischen hern sein nach pey in, auch eins teils der osterrischen rethe” – *Mlinar, J.*: Podoba Celjskih grofov i. m. 272.

¹⁹⁷ Pl. a már említett Konrad Hölzler levele. *Palacký, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 104.

¹⁹⁸ Vö. *Nógrády Árpád*: Csepreg ostroma és Sárvár bevétele 1454-ben. Vasi Szemle LXIV. (2010: 6. sz.) 686–687.

¹⁹⁹ *Engel P.*: Archontológia i. m. II. 38.

²⁰⁰ Én legalábbis vele azonosítom a Beheim által mint „Ieste Mihell” említett személyt.

²⁰¹ L. *Kubinyi András*: Ernuszt János pécsi püspök rejtélyes halála és hagyatékának sorsa. (A magyar igazságszolgáltatás nehézségei a középkor végén). Századok 135. (2001) 329.

²⁰² *Tóth-Szabó P.*: Cseh-huszita mozgalmak i. m. 217., 230.

²⁰³ Uo. 261., 288.; DL 70244.

²⁰⁴ DL 84932. Engel Pál szerint (Archontológia i. m. I. 245.) Jiskra alispánja, de ez, tekintve, hogy a fia ekkor már Hunyadi László familiárisa, kevéssé valószínű. Ellene szól egyébként az oklevélben szereplő *magnificus* címe is.

²⁰⁵ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 436.

²⁰⁶ DL 44668.

²⁰⁷ UGDS V. 2936., 2937.

²⁰⁸ Uo. 2943. Erdemes megjegyezni, hogy 1455-ben már nem Henckel, hanem Johannes Lemmel, egykori Jiskra-familiáris, udvari lovag intézte a Márton-napi cenzus behajtását, de Hunyadi János mint beszercei gróf ugyanúgy tett kiutalásokat a terhére. Vö. uo. V. 2979., 2992.; *Engel P.*: Archontológia i. m. II. 144.

dolgunk, és legalábbis Henckelről nehéz elképzelni, hogy akár tettel, akár tanáccsal részt vett volna Cillei megölésében. De akkor miért fogták el?

Idézzük itt ismét Hans Kuchaim levelét, aki ezt írja Szentmiklósi Pongrác elfogása kapcsán: „az a hír járta az udvarban, hogy Modrar Pál sok aranyat adott át neki megőrzésre, de nem így történt, és Pongrácot ismét szabadon engedték” (*man het gen hoff gesagt, wie der Pawl Modrer im hyet vil gulden czu halden geben, aber es ist nichcz, man hat den Pangreczen wider legig gelasen*). Később pedig ugyanő arról tájékoztat, hogy Modrartól 14 ezer aranyat követeltek a szabadonbocsátása fejében. A névtelen beszámoló szerint pedig, miután Újlakiék megérkeztek az oklevéllel, és azt felmutatták Hunyadinak, ő „felfedte a kincsét, és saját kezűleg leírta, hogy az mennyi, és hol van” (*darnach hat der gubernator bekennt seine schacz und geschriben mit seiner hanndt wievil des ist und wo er sey*). Tegyük hozzá e két információhoz, hogy — legalábbis az 1457. márciusi oklevél tanúsága szerint — Hunyadi László csak azzal a feltétellel volt hajlandó megjeleni a király futaki táborában, ha utóbbi *elszámolás nélkül* nyugtát ad neki mindazon királyi jövedelmekről, amelyeket Hunyadi János mint a jövedelmek kezelője, majd halála után fiai, László és Mátyás a maguk számára behajtottak (*de huiusmodi proventibus nostro sive regni nomine perceptis aliisque sue potestati usurpatis non data ratione absolutos redderemus et expeditos*). Hol van a pénz? kérdezte idézett levelében Kuchaim, és kérdezhetjük vele mi is.

Nos, azt tudjuk, hogy Hunyadi János a szebeni pénzverdében a király nevében, de a saját hasznára veretett pénzt.²⁰⁹ Azt is tudjuk, hogy a nagybányai kamara a Hunyadiak kezében volt, és 1455-től itt is folytatódott a pénzverés.²¹⁰ Körmöcbánya ugyan Jiskra befolyási övezetében feküdt, és az ottani pénzverőt formálisan is megkapta a királytól 1455-ben,²¹¹ de a helyi illetőségű pénzügyi szakember, Modrar Pál, 1454 óta Hunyadi emberének számított, ahogyan minden bizonnyal Georg Henckel is. A három említett kamarában, Körmöcbányán, Nagybányán és Szebenben, továbbá Budán évente pénzzé vert arany mennyiségét Paulinyi Oszkár nagyjából 1500 kg-ra becsülte a 15. század utolsó negyedében, és ennél sokkal kevesebb nem lehetett a század közepén sem.²¹² Ha ebből leszámítjuk Körmöcbánya termelését, nagyjából egynegyedének véve azt, akkor is mintegy évi 300 ezer forintnak megfelelő aranyat kapunk.²¹³ Ez persze nem jelenti azt, hogy ennyi aranyforintot ténylegesen vertek, de ne felejtjük el, hogy az arany egy részét nemesfémként is fölhalmozhatták, tekintve, hogy a

²⁰⁹ Gyöngyössy Márton: Pénzverés és pénzügyigazgatás (1387–1526). In: Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon: gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet. Szerk.: Kubinyi András, Laszlovszky József, Szabó Péter. Bp. 2008. 191. Draskóczy István: V. László budai aranyforintjának mesterjegyeről. Az Érem LXX. (2014) 1. sz. 10–14., további irodalommal.

²¹⁰ Bak, J.: Materiale Grundlagen i. m. 381., 383.; Draskóczy, I.: V. László budai i. m. 12.

²¹¹ Tóth-Szabó P.: Cseh-huszita mozgalmak i. m. 274.

²¹² Paulinyi Oszkár: Magyarország aranytermelése a XV. század végén és a XVI. század derekán. Bp. 1936. 48., 50. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy Paulinyi, éppen az 1453. évi Eizinger-féle jövedelemjegyzék alapján, a nagybányai kamara felvirágzását a 15. század végére teszi: uo. 49–50.

²¹³ Maguk a kamarai jövedelmek természetesen ennél sokkal kisebbek voltak, l. Bak, J.: Materiale Grundlagen i. m. 356–57., 381.

legjelentősebb arany- (és ezüst)bányák (Nagybánya, Aranyosbánya, Világosvár tartozékain Körösbánya, stb.) éppen a Hunyadiak legfontosabb befolyási övezetében, Erdélyben és a szomszédos megyékben, sőt részben a birtokaikon voltak,²¹⁴ de a volt kormányzó Nándorfehérvár környékén is szerzett bányákat.²¹⁵ Számos adat bizonyítja, hogy a nemesérc kitermelés e helyeken a zavaros időkben is folytatódott, és Hunyadi János kitüntetett figyelmét élvezte.²¹⁶ Érdemes emlékeztetni e tekintetben a burgundi lovag, Bertrandon de la Brocquière tudósítására, aki a novobrdoi nemesfémbányák évi nagyjából 200 ezer dukátra rügő jövedelmével magyarázta, hogy Brankovics György szerb despotáé képes volt kitartani az oszmánokkal szemben.²¹⁷ Aligha véletlen ezek után, hogy májusban a király Jiskrát mozgósította, hogy segítsen Drágfi Miklósnak elfoglalni a nagybányai bányákat,²¹⁸ mint ahogy az sem, hogy 1458 júniusában Szilágyi Erzsébet erőteljesen tiltakozott a nagybányai bányák elidegenítése ellen.²¹⁹

Ugyancsak a Hunyadiak befolyási övezetében feküdtek a legfontosabb sóbányák (Erdély, Máramaros), és Hunyadi uralta az ország legnagyobb sókamarájának otthont adó Szeged is.²²⁰ Az 1453-ra datált királyi jövedelemjegyzék éppen Hunyadi János tevékenységének tudta be, hogy a sóból származó jövedelem, amely Ozorai Pipo halála után jelentősen visszaesett, évi százezer forintra emelkedett.²²¹ Nem tudjuk persze, pontosan mennyi jutott ebből a kormányzó, majd főkapitány és a királyi jövedelmek kezelőjének birtokába, ráadásul e jövedelmi forrást közvetlen kiadások is terhelték, mint a már említett aldunai végvárrendszer védelmének költségei. Mindenesetre, ha csupán évi kétszázezer forint bevétellel számolunk (idevonna a bányászat, a pénzverés és a só mellett a királyi birtokok jövedelmét és egyéb, Hunyadi által kezelt bevételeket is, például a harmincadok legalább egy részét, amelyből, mint láttuk, például budai várnagyait fizette²²²), akkor is tekintélyes summát kapunk, amelyet Hunyadi biztosan nem költött el az utolsó fillérig. Leszámítva az 1454 őszen Szerbiába vezetett villámhadjáratot és Nándorfehérvár védelmét, jelentősebb katonai kiadásokat csak a belső ellenségek, főként a Felső Rézséken garázdálkodó zsoldosvezérek elleni hadjáratok indokoltak. Ezeket pedig, úgy tűnik, az erre a célra kivetett rendkívüli adóból finanszírozta Hunyadi. Az legalábbis bizonyos,

²¹⁴ Az erdélyi aranybányák jelentőségére összefoglalóan l. *Elekes, L.*: Hunyadi i. m. 309–311., teljes egészében *Wenzel Gusztáv*: Magyarország bányászatának kritikai története. Bp. 1880. alapján.

²¹⁵ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 413–416.

²¹⁶ *Wenzel G.*: Magyarország bányászatának i. m. 400–402., 424–425., 432–433.

²¹⁷ Uo. 140. o. 1. j.

²¹⁸ „Item Gyskra quolibet die debet recedere contra illos de Thokay, Ladislaum filium Blasii et Paulum Bakos qui cum Axamit et gentibus Talafux et Komoroczky faciunt fortalicium in opido Zathmar contra homines regis Nicolaum filium Drag et alios ad illas partes deputatos, et juvare debet Nicolaum cum ceteris sibi adiunctis ut possidere possint (?) montana in Rivulodominarum” – DL 48282.

²¹⁹ DL 37638: „castrum cum opido Rivulodominarum ac urbium montanarum, proventuum et reddituum auri et argenti”. Vö. *Elekes L.*: Hunyadi i. m. 309–310.

²²⁰ *Draskóczy István*: A tizenötödik század története. Bp. 2000. 63. *Engel P.*: Archontológia i. m. I. 154., 423–424.

²²¹ *Bak, J.*: Materielle Grundlagen i. m. 380. Ugyancsak idézi *Elekes Lajos* (Hunyadi i. m. 331). Ugyanitt összegyűjtve a sóval kapcsolatos adatok (328–331.)

²²² L. följebb a 32. jegyzetet.

hogy 1453-ban, 1454-ben és 1455-ben is Hunyadi János, mint a királyi jövedelmek kezelője, illetve idősebb fia, László intézte a rendkívüli adó behajtását, és így nyilván ők rendelkeztek annak felhasználásáról is.²²³ Mindezt tekintetbe véve pedig aligha okozott gondot kifizetni azt a 25 ezer forintot, amelyet egy kortárs értesülés szerint a király udvartartásának költségeire utaltak ki évente.²²⁴

Az a kérdés, hogy a Hunyadiak pontosan milyen királyi jövedelmeket hajthattak be 1453 óta, és mekkora értékben, további alapos vizsgálatokat igényel. Azt ugyanakkor, hogy 1456-57-ben nem szenvedtek pénzhányban, több információ is bizonyítja. Láttuk, hogy Hunyadi János tekintélyes sereg élén jelent meg Pesten 1456 márciusában. Ugyanazon év őszén Hunyadi László négy részletben évi negyven forint zsoldot ígért lovasonként, valamint teljes kártalanítást a szolgálatában elszervedett károkért.²²⁵ 1457 márciusában a király Bártfát tudósította arról, hogy Szilágyi egy emberét a környékükre küldte „jelentős összeggel” katonákat toborozni.²²⁶ 1457 augusztusában ugyancsak Szilágyi Mihály háromszáz zsoldost fogadott fel negyed évre lovasonként tizenkét forintért, szintén kártalanítás ígéretével, hozzátéve, hogy amennyiben a saját familiárisai többet kapnának, akkor az övékéhez igazítják a zsoldosok fizetését is.²²⁷ Egészen bizonyos, hogy több ilyen zsoldosszerződés született, mert több forrásból is tudjuk, hogy már 1457 tavaszán tömegesen álltak katonák Szilágyi szolgálatába.²²⁸ Ez pedig megmagyarázza, miképpen történhetett, hogy Szilágyi akkora sereggel jelent meg 1458 januárjában Pesten, Mátyás királlyá választására készülve. Szerencsés módon még azt is gyaníthatjuk, hol őrizték a Hunyadiak az előző évek folyamán felhalmozott pénzt. Hunyadi László kivégzése után ugyanis Szilágyi Nándorfehérvárról Temesvárra sietett, és elvette nővérétől az ottani várat, „mert ott volt a nevezett grófok vagyonának jó része” (*per che bona parte de laver dei ditti conti li se atrovavano*). Tettét a félelem motiválta, hogy Szilágyi Erzsébet az anyai szeretettől vezérelve valamiképpen megegyezésre jut a királlyal.²²⁹ Ezek után aligha véletlen, hogy ugyancsak röviddel a kivégzés után Újlaki sereg élén délre sietett, nyilván azzal a szándékkal, hogy Hunyadi László útmutatása nyomán lefoglalja a Temesváron őrzött pénzt.²³⁰ Nem járt sikerrel, és ez Szilágyi Mihály gyors cselekvésének volt köszönhető.

²²³ Az adatokat összegyűjtötte *Mályusz E.*: Magyar rendi állam i. m. 73–75.

²²⁴ *Bak, J.*: Materielle Grundlagen i. m. 363.

²²⁵ DL 28263.

²²⁶ *Iványi B.*: Bártfa i. m. 955.: „Intelleximus Michaelem Zylaghy de Horokzeg istuc ad proxima loca civitatis vestre hominem suum simulcum notabili pecuniarum sumpma misisse eo animo, ut contra nos ea pecunia gentes armate conduci debeant.”

²²⁷ DF 213671 (= *Iványi B.*: Bártfa i. m. 972. sz.)

²²⁸ DL 48282: „gentes ad Michaelem mirabiliter vadunt”; ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 04. 07. 1r: „da ogni canto sollicita a condur gente”; Zichy XII. 250–251: „si qui essent in comitatu Zathmariensi qui nomine Michaelis Zylagi stipendium distribuerent in dedecus maiestatis regie”

²²⁹ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 04. 07. 1r: „questo dicesse lui haver fatto dubitando che lamor materno non inducesse la dicta dona a composition.”

²³⁰ Thomasi szerint (ASMi ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1r.) Jiskra és Újlaki rögtön a Hunyadiak és társaik elfogása után elindult csapatokat gyűjteni (se divulga i predicti Lisca e Nicolo vaivoda esser partiti per far vegnir gente). 1457. április 9-én V. László egyebek mellett azzal az indoklással adományozta Újlakinak a németújvári uradalomban lévő királyi jogot,

Mielőtt továbbmennénk, érdemes bevonni a vizsgálódásba a nürnbergi évkönyvek tudósítását, amelyik főbb vonalaiban hasonló a névtelen jelentéshez. A forrás értékét növeli, hogy nürnbergi keresztések jelentős számban vettek részt a nándorfehérvári hadjáratban, és a márciusi események idején többen közülük még Budán tartózkodtak. Eszerint a Reminiscere vasárnapot követő hétfőn (március 14-én) Hunyadi László, akinek kíséretében lovasok és gyalogosok is voltak Budán és Pesten,²³¹ öccsével, Mátyással együtt ebédre (*zu mittag zu tisch*) ment a budai várba. A királyt azonban figyelmeztették, hogy Hunyadi merényletet tervez ellene, ezért ő magához hívta a nádort és Jiskrát, és más udvari embereit. Elmondta nekik, milyen hírt kapott, mire azok megszállták a várat, Garai nádor pedig felszólította a városi polgárokat, hogy fogjanak fegyvert. A két Hunyadi fiú elfogásában itt is Garai és Jiskra játssza a főszerepet, rajtuk kívül még tizenegy másik embert fogtak el, „magyarokat és németeket” vegyesen. A Hunyadi familiárisoknak sikerült betörniük egy kaput, ebben a verzióban nem azért, hogy meneküljenek, hanem urukat kiszabadítandó, de a király emberei ezt megakadályozták. Hunyadi László, belátván az ellenállás hiábavalóságát, kérte, hogy őt magát zárják kolostorba, öccsét pedig engedjék el, cserében átadják minden vagyonukat a királynak (*so wolten sie darauf paid all ir hab dem künig übergeben*). A király végül a rákövetkező szerdán (március 16-án) ötvennegy úrral, köztük a nádorral és (Rozgonyi) Rénolddal meg a fivéreivel együtt törvényt ült, Hunyadi Lászlót halálra ítélték, majd kivégezték. A lefejezésnél a hóhér háromszor próbálkozott sikertelenül, de negyedszer is lecsújtott, mivel, mint mondják, „megparancsolták a hóhérnak, hogy ugyanúgy kell történnie vele (ti. Hunyadival), ahogyan ő tett a Cilleivel” (*es sei dem hoher befolhen worden, damit das an im geschehen schüll, als er dem von Zil getan hab*).²³²

A számos közös mozzanat mellett van egy olyan eleme a nürnbergi évkönyveknek, amelyik a névtelen beszámolóban nem szerepel, más források azonban megerősítik. Eszerint az elfogottak között nem János váradi püspök volt az egyetlen főpap, hanem osztozott sorsában a kalocsai érsek, Várdai István is. Ezt az információt hallotta Thomasi követ is, március 15-i levelében ugyanis ő is úgy tudta még, hogy a kalocsai érsek (*l'arcivescovo de Colocia*) is a foglyok között van. Következő tudósításában azonban már cáfolta a hírt (*qualle* [ti. az érsek] *benche fusse fame esser stato retenuto, tamen non fu vero*), ami azt jelenti, hogy a nürnbergi évkönyvek egy korábbi (április 7. előtti) „hírállapotot” őriztek meg.²³³ Várdai ugyanakkor egy további forrásban is feltűnik, igen érdekes konstellációban. Hans Kuchaim számol be arról, hogy a király János püspök megüresedő püspökségére, Váradra akarta áthelyeztetni Várdait, az ő érsekségét pedig „Albert doktornak”, vagyis Hangácsi Albert (már) egri prépost-

---

hogy amikor László kivégeztetése után rokona: Horogszegi Szilágyi Mihály az alvidéken rémhíreket terjesztett (*rumores excitare*) és fegyverkezni kezdett, az ő (a király) kérésére haddal indult ellene (*Borsa I.*: Balassa család i. m. 338.) A hadjáratra eszerint valamikor március második felében került sor, és Szilágyi erre reagálva, helyesebben ezt megelőzendő vette el nővérétől Temesvárt.

²³¹ Thomasinál: „fra da cavallo et da pe” (az előző jegyzetben idézett jelentésben).

²³² Die Chroniken der fränkischen Städte. Nürnberg. Vierter Band. Leipzig 1872. 223–224.

²³³ ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1r., 1457. 04. 07. 1r.

nak szánta.²³⁴ Nos, bár a váradi püspökség az egyik leggazdagabb stallumnak számított, a kalocsai érsekséghez képest, amelyre Várdait csak nemrég választották meg, mindenképpen visszalépésnek volt tekinthető, különösen annak fényében, hogy a jelek szerint Hangácsi a főkancellárságot is megkapta.²³⁵

János váradi püspök és Várdai érsek érintettsége, és különösen az engesztelhetetlenség, amelyet a király kezdetben a püspökkel szemben több forrásunk szerint is tanúsított,²³⁶ olyan kérdéseket vetnek fel, amelyekre nagyon nehéz választ találni. Mindketten évek óta V. László legközvetlenebb munkatársai közé tartoztak, és a királyi hatalom helyreállításán munkálkodtak, olyannyira, hogy János püspök e cél érdekében a nyílt konfliktust is vállalta egykori patrónusával, Hunyadi Jánossal.²³⁷ Mind Vitéz, mind Várdai a király kíséretében érkezett 1456 nyár végén Magyarországra, és Várdai neve, még mint egri prépost és alkancellár, a király számos oklevelén feltűnik egészen a futaki táborig.²³⁸ A két egyházi, Garai nádorral együtt, november 5-én indult Nándorfehérvárra,²³⁹ és az uralkodó kíséretében maradtak azután is, hogy V. László, immár a Hunyadiak foglyaként, hosszú kerülővel megindult vissza Budára.²⁴⁰ Mi több, mindketten jelentős adományokat kaptak a királytól, Várdai még Nándorfehérváron (möglegyetesen gyanús körülmények között), Vitéz János december végén, immár Budán.²⁴¹ Az sem igaz, hogy Vitézt leváltották volna a titkos kancellárságról, hiszen még februárban is ezzel a tisztséggel szerepel.²⁴²

Érdekes módon Várdaival kapcsolatban több a „gyanús” momentum. Az imént már volt szó a bálványosi adományt körülölelő bizonytalanságról. Ehhez most hozzátehetjük, hogy a pápai megerősítésért fizetendő összeg előteremtésére az újonnan kinevezett kalocsai érsek kénytelen volt kölcsönt is fölvenni, mégpedig egyenesen Szilágyi Mihálytól, minden bizonnyal még valamikor 1456 végén.²⁴³

²³⁴ „Der erzbischoff von Kalaschan bestet noch wol, er wirt das bisthum czu Waradein haben, und Albrecht doctor sol bischoff zu Kalaschen werden.”

²³⁵ DL 44834: „dominus Albertus Hangacz supremus cancellarius”. Hangácsira l. *Fraknoi Vilmos*: Mátyás király magyar diplomatái. Századok 32. (1898) 481–489.

²³⁶ A velencei követ szerint (ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1r.) a király halála vagy legalább örökös börtönre (ad perpetuas carceres) ítélte volna a püspököt, ha Carvajal legátus közbe nem lép, kiközösítéssel fenyegetve V. Lászlót (dicendo che la sua serenita era excommunicata), de Vitéz házáat és egyéb javait királyi parancsra így is feldúlták (La casa et beni del preditto Vardino, che se atrovono in questa terra el de sequente de commandamento regio fono sacco-manato). Halálos ítéletről beszél egy másik olasz nyelvű jelentés is, amely a püspök nevét nem tudja, de nyilvánvalóan Vitéz Jánosról van benne szó. *Kr(opf) L(ajos)*: Egykorú tudósítás Hunyadi László haláláról. Századok 35. (1901) 180–181.

²³⁷ Vö. *Mályusz E.*: Magyar rendi állam i. m. 146–151.

²³⁸ Vö. pl. DL 100653., DL 72493., DF 213507., DF 274024., DF 236878., DL 105595., UGDS V. 545., DL 15106., DF 240367.

²³⁹ Zichy XII. 249–250.

²⁴⁰ Vitéz esetében ez csupán szerfelett valószínű, Várdai esetében adatokkal is alátámasztható. Vö. pl. DL 68647., DL 15114., *Házi Jenő*: Sopron szabad királyi város története. I. rész, 4. kötet. Oklevelek és levelek 1453-tól 1459-ig. Sopron 1925. 145. (176. sz.).

²⁴¹ A bálványosi uradalom adományára és az azt körülvevő gyanús körülményekre l. *Hegyi Géza*: Bálványosvár és a nagypolitika (1456–1463). A Várdai és a losonci Dezsőfi család küzdeleme a bálványosi uradalomért. Erdélyi Múzeum 67. (2005: 3–4. sz.) 115–116. Vitéz: DL 88513.

²⁴² UGDS V. 557–558. (3061. sz.). Vö. ezzel szemben *Hegyi G.*: Bálványosvár i. m. 118.

²⁴³ Zichy IX. 542. Idézi: *Hegyi G.*: Bálványosvár i. m. 116.

Ami viszont Vitéz Jánost illeti, az egyetlen elem, ami gyanúra adhat okot, a király nándorfehérvári bevonulását megelőző tárgyalásokban kereshető. Ő kulcs szerepet játszott a megállapodás tető alá hozatalában,²⁴⁴ amelynek fő pontjait, mint láttuk, a királyi várak átadása, valamint a Cillei és Hunyadi László közötti apa-fiú viszony létesítése képezték. Vitézt a királlyal és a Hunyadiakkal egyaránt fenntartott jó kapcsolatai kiválóan alkalmassá tették a feladatra, amely persze nem volt mentes bizonyos kockázatoktól. Így például feltehető lenne, hogy V. László 1457 márciusában éppen azért fogatta el a püspököt is, mert közvetítését a futaki megállapodásban rosszhiszeműnek ítélte, és úgy vélte, legalább közvetetten szerepet játszott Ulrik gróf halálában. Nincs okunk feltételezni, hogy Vitéz különösebben kedvelte volna a gróft, politikai elveinek ismeretében pedig bizvást kizárható, hogy helyeselte volna Cilleinek a királyra gyakorolt kizárólagos befolyását. „Rosszhiszeműsége” így életszerűnek tűnhet, mégis bátran kizárható.²⁴⁵

Aeneas Sylvius Piccolomini hagyományozta az utókorra azt az értesülést, mely szerint a király 1457 májusában, midőn kiengedte esztergomi őrizetéből Vitéz Jánost, azt állította volna, hogy márciusban csupán külső nyomásnak engedelmessé vált, most viszont, amikor visszaadja a főpápnak szabadságát, saját akaratából jár el.²⁴⁶ Bár a későbbi pápa, mint arról már szó esett, szívesen színezte elbeszélését bizonytalan hitelességű részletekkel, ehelyütt információját más források is alátámasztják. Egyrészt a saját, V. Lászlónak, valamint magának Vitéznek írt kortárs levelei, amelyekben ugyancsak azt állítja, hogy Vitéz elfogatása „néhány hatalmas főúr ösztönzésére” történt.²⁴⁷ Másfelől egy 1457. május 9-én Budáról írott levélből arról értesülünk, hogy az éppen az udvarban tartózkodó Brankovics Katalin, Cillei özvegye, egyrészt követelte a férje megölésében vétkes személyek megbüntetését, másrészt viszont egyike volt azoknak, akik közbenjártak a váradi püspök érdekében; az özvegy éppenséggel igen kitartóan (*valde diligenter*). Könnyen belátható, hogy ezen információk alapján kizárható Vitéz részessége a Cillei-gyilkosságban, és ezt még világosabban mutatja a levélíró következő megjegyzése: „én azt gondolom, senki nem tehet semmit, hacsak azok nem, akik befeketítették őt, és akiknek tanácsára elfogták, hogy ők mossák tisztára és szabadítsák ki”.²⁴⁸ Az igen jól informáltak tűnő le-

²⁴⁴ „Auch der hauptman, der Krigischen Weissenburck inen hot, wil den kunig nicht einlossen. Doch man teydinckt ser dar cwissen, besunder der pischoff von Wardein” – Anzeiger i. m. 289.

²⁴⁵ Bonfini arról ír, hogy a Cillei-gyilkosság előtt Hunyadi László kikérte a dologról Vitéz János véleményét, aki amolyan dodonai választ adott volna, egyházi ember lévén *expressis verbis* nem helyeselve a készülő akciót, de finoman sejtetve azon véleményét is, hogy az nincs kifejezetten ellenére. *Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei.* Ford. Kulcsár Péter. Bp. 1995. 683. Úgy vélem, nincs okunk hitelt adni az itáliai krónikás késői adatának, különösen annak fényében, hogy papírra vetése idején János püspök már sok éve sírjában pihent.

²⁴⁶ *Chronicon Bohemiae* (a 36. jegyzetben i. m.) 244.: „Cum essem Budaee, feci, quod voluere barones [...], quod te cepi, illorum fuit, quod te supplicio culpaque libero, meum est.”

²⁴⁷ *Fraknoi Vilmos: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szent-székkal.* A konstanzi zsinattól a mohácsi vészig. Bp. 1902. 104–105.

²⁴⁸ DL 48282: „sed meo videre nullus poterit facere alter nisi illi qui macularunt eum et quorum consilio captus, ut per illos mundetur et liberetur”.

vélíró, János királyi jegyző szerint tehát valakik megpróbálták a váradi püspököt olyasmibe keverni, amiben nem volt része, és ez nem Cillei Ulrik megölése volt. Hasonló történhetett a király másik közeli munkatársával, Várdai Istvánval, csak neki hamarosan, napokon belül sikerült valamennyire tisztáznia magát. A befeketítő nyilván nem lehetett a már halott Hunyadi László, hiszen tőle bajosan várhatták volna a tisztára mosást, hanem mások, akiket János jegyző ismert, de a nevüket mégsem merete vagy akarta leírni. Vajon miért?

Idézzük itt Jan Jiskra már hivatkozott március 17-i levelének egy méltatlanul figyelmen kívül hagyott passzusát. Eszerint a király Hunyadi László lefejezése után a jószágait szétoztagatta azoknak, akik azokat kérték. „De bármennyi ilyen jószágot is kínáltak nekünk, mi azokból semmit sem akartunk elvenni”.²⁴⁹ Ne akadjunk most fenn a morva kapitány ehelyütt felcsillan, némi képp váratlan önzetlenségén, a mi szempontunkból ugyanis fontosabb, hogy voltak mások, akik éltek a lehetőséggel. Például Újlaki Miklós, aki éppen ekkor szerezte meg a németújvári uradalmat,²⁵⁰ amelyet 1455 őszén Hunyadi Lászlóval együtt foglalt el,²⁵¹ valamint feltehetően a Hunyadiak szlavóniai birtokait is. Ezzel párhuzamosan pedig ő vette fel a királyi főkapitány címet, melyet korábban Hunyadi János, majd László viselt, és megkapta a szlavón bánságot is.²⁵² Érdemes ehelyütt felhívni a figyelmet arra, hogy 1456 augusztusában Kapisztrán János éppen Újlaki Miklóst ajánlotta a pápa figyelmébe, mint az elhunyt hadvezér utódát, nem pedig annak fiát, Lászlót.²⁵³ Társai közé sorolhatjuk az ugyancsak feltűnően agilis Rozgonyi Rénoldot és testvéreit.²⁵⁴ Mivel a Hunyadi jószágok többsége, azok, amelyek az ország keleti felében és Erdélyben feküdtek, csak papíron váltak uratlanná, hiszen azokat erővel kellett volna kicsikarni a Szilágyi testvérek kezéből, nyilván az osztozkodás is csak „papíron” történt. Figyelemre méltó, hogy 1458-ban Újlaki Szávaszentdemeterre is igényt tartott,²⁵⁵ ami arra utal, hogy nemcsak a Hunyadiak családi birtokainak egyes elemeihez formált jogot, hanem királyi főkapitányként a Hunyadi János, majd László által igazgatott királyi várakra is. Ambíciója nem volt újkeletű, hiszen az 1445-ben a Cilleiekkel kötött örökösödési szerződésbe is belefoglalta a két erdélyi vajdai várat, Dévát és Görgényt, valamint Szeged várát a város felével egyetemben.²⁵⁶

²⁴⁹ *Palacký, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 108: „Was dieselben (ti. a Hunyadiak) güter gehabt haben, an allerley habe, hat die kon. Mt awszgeteylet den jenen, die is begert sint, mildiglich gegeben. Adir wiewol sulche güter uns angeboten sein gewest, so haben wir keins wolt nehmen.”

²⁵⁰ *Borsa I.*: Balassa levéltár i. m. 338.

²⁵¹ DF 267764., ill. *Joseph Chmel*: Materialien zur österreicheische Geschichte. Aus Archiven und Bibliotheken. Zweiter Band. Wien 1838. 89–90.

²⁵² L. a 250. jegyzetben idézett oklevelet.

²⁵³ *Georgius Fejér*: Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad. Bp. 1844. 227.: „Substitut tamen nobis non imparem sibi (ti. Hunyadihoz) virum, Nicolaum de Uylak, sub cuius dominatu valido et potenti ipse idem Johannes illustris in magnificencia suam militiam inchoavit.”

²⁵⁴ Legalábbis ezt sejteti, hogy minden valószínűség szerint ők is csatlakoztak az 1458. júliusi szövetséghez. Erre l. *Pálosfalvi T.*: Szegedtől Újvárig i. m. 361. Feltűnő, hogy Thomasi követ és Michael Beheim is csak Rénoldot említi név szerint.

²⁵⁵ Uo.

²⁵⁶ L. a 178. jegyzetben idézett okleveleket.

Ismervén Vitéz Jánosnak (és a kevésbé exponált helyzetben lévő Várdai Istvánnak) a királyi politika alakításában 1453-tól folyamatosan játszott szerepét, nem nehéz belátni, hogy ő biztosan másképpen képzelte volna a királyi birtokok és jövedelmek visszavételét. Ezzel alighanem Újlaki Miklós is tisztában lehetett, aki számára 1457 márciusában jött el a nagy kiugrás lehetősége. Újlaki birtokainál és tisztségeinél fogva a királyság egyik legnagyobb hatalmú bárója volt, és önképét, valamint ambícióit kiválóan mutatja az epizód, amikor III. Frigyessel találkozván, még a lováról sem volt hajlandó leszállni.²⁵⁷ 1457 márciusáig mégis kénytelen volt megelégedni a másod-, illetve harmadhegedűs szerepével, Cillei Ulrik és Hunyadi János, majd László mögött. Újlaki dörzsölt és óvatos politikus volt, de 1457 kora tavaszán megérezhette a helyzet kínálta páratlan lehetőséget. Cillei örökös nélkül meghalt, a szorongatott helyzetben lévő Hunyadi László pedig kénytelen-kelletlen kiszolgáltatta magát neki. Eljött az alkalom, végleg kitörni a nagy Hunyadi János árnyékából.²⁵⁸ Miklós úr elég pontosan tisztában lehetett Vitéz János politikai eszméivel, így azzal is, hogy a Hunyadiak hatalmát nem *őrá* akarja átruházni. Ismerve Vitéz János és a Hunyadiak évtizedes kapcsolatát, aligha okozott nehézséget felkelteni a király szívében a gyanút, hogy a püspök összejátszik néhai mentorának fiával. A gyanú nyomában támadó dühöt az engesztelhetlenségig fokozhatta az egyébként is labilis idegállapotban lévő²⁵⁹ király szívében a tudat, hogy legközvetlenebb munkatársa árulta el. Ez legalábbis megmagyarázná, hogy néhány napig még a kiközösítés kockázatát is vállalta, miközben Vitéz, nyilván ártatlansága tudatában, egész nap misézett.²⁶⁰

Két ismert fogolyról nem szoltunk még. Eustach Frodnacher állítólag Hunyadi alatt katonáskodott,²⁶¹ ő és Spirancic (Horvát) Pál, legalábbis Kubinyi András szerint, a Hunyadiak zsoldosvezérei lettek volna.²⁶² Erre semmi bizonyíték nincs,²⁶³ sőt, Eustach Frodnacher a kassai követek jelentése szerint a ki-

²⁵⁷ Teleki J.: Hunyadiak kora i. m. I. 482. (Aeneas Sylvius alapján).

²⁵⁸ Vö. Thuróczy megjegyzését (Chronica [a 6. jegyzetben i. m.] 278.): „esset enim (ti. Újlaki) homo honoris cupidus et ambitione non modica estuans”.

²⁵⁹ Hans Kuchaim írja többször idézett január 8-i levelében (Birk, E.: Beiträge i. m. 233.), hogy a király egy ízben széttépett és földre dobott egy levelet, majd rátaposott, a küldöncöt pedig meg akarta ütni. Teleki József (Hunyadiak kora i. m. II. 517. 1. jegyzet) úgy értelmezi az epizódot, hogy az egri püspök tépte szét a királyi oklevelet, és ő akarta megverni a király küldöncét, és ebben is az V. Lászlóval szembeni általános elégedetlenség jelét látja. A kiadott szöveg (eredetije sajnos elveszett vagy lappang) kétségtelenül így is olvasható, csak éppen nehezen értelmezhető lenne. Kuchaim ekkor Budán tartózkodott, onnan származó hírekről tudósít, és nem világos, miképpen juthatott volna tudomására, mit csinált az egri püspök a király levelével Egerben, és ennek mi jelentősége lett volna a pozsonyiak szempontjából. Sokkal valószínűbb ennél fogva, hogy V. László Hédervári püspök (válasz)levelét tépte össze; az úgy alighanem összefüggésben állt a fentebb említett Hangácsy Albert egri prépostságával, ha, ami valószínű, a levélben említett „probstei” az egrire értendő.

²⁶⁰ „Der bischoff von Waradein list all tag mess” – Kuchaim id. jelentéséből (Birk., E.: Beiträge i. m. 258.)

²⁶¹ Teleki J.: Hunyadiak kora i. m. II. 508., és 3–4. jegyzet.

²⁶² Kubinyi A.: Mátyás király i. m. 22.

²⁶³ A hipotézis alapja minden bizonnyal Thuróczy megjegyzése, mely szerint a két fogoly „milites armorum directione insignes” lett volna (Chronica i. m. 278.), illetve Bonfini ezt továbbfejlesztő verziója (A magyar történelem tizedei i. m. 686.: „Ezeket [ti. a két Horváth Pált és Frod-

rály belső kamarása (*des kunigs ynnerster kämerer*) volt.²⁶⁴ A felső-ausztriai illetőségű Frodnacher 1451-ben III. Frigyes kamarása volt,²⁶⁵ majd azon kevés osztrák nemes közé tartozott, akik elkísérték Frigyest a római császárkoronázásra.²⁶⁶ Logikus tehát, hogy V. László nagykorúsítása után az ő szolgálatába állt. Ezt támasztja alá, hogy egészen nyilvánvalóan rokoni kapcsolat fűzte ahhoz a Fronacher (sic) nevű udvarhölgyhöz, aki 1440 februárjában jelen volt V. László születésénél.²⁶⁷ Ha viszont valóban így állt a helyzet, semmi okunk feltételezni, hogy bármi köze lett volna 1457 márciusa előtt a Hunyadiakhoz; azt pedig bátran kizárhatjuk, hogy Eustach Frodnacher Hunyadi katonája lett volna. Sajnos azt sem tudjuk, mi volt a kapcsolat Eustach és azon Wolfgang Frodnacher között, aki Cillei Ulrik familiárisaként egy évszázadra meggyökerezett a családját Szlavóniában.²⁶⁸ A kapcsolat, ha volt egyáltalán közöttük, nem lehetett túlságosan közeli, tekintettel arra, hogy Wolfgang Frodnachert éppen 1457. május 10-én erősítette meg V. László a Cilleitől kapott, Körös megyei Bednya kastély és uradalma birtokában, akkor tehát, amikor Eustach még feltehetően börtönben ült.²⁶⁹ Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy 1454-ben Eustach Frodnacher Frigyes másik kamarása, Leopold Hölzler társaságában járt Nürnbergben, aki nem volt más, mint a már többször emlegetett, V. Lászlóhoz kitartóan hűséges Konrad Hölzler egyik fia.²⁷⁰ Érdemes felidézni ezzel kapcsolatban, mit írt Hans Kuchaim sokat idézett levelében Eustach Frodnacher-rel kapcsolatban: „Itt volt a Weytmulner,²⁷¹ a királyi felség kamarása, és igen fáradozott a Frodnacher ügyében, és közbenjárt az érdekében a magyar uraknál, és sokat beszélt a királyi felség ellen, aztán visszatért a szállására, akkor utána küldtek, és el akarták fogni”, de mivel idejében figyelmeztették, lovon sikerült kereket oldania.²⁷² Egy másik forrásból tudjuk, hogy (Beneš)²⁷³ von Weitmühl Podjebrád György csehországi kormányzó küldte a királyhoz, és hogy valóban igen

nachert] Corvinus nevelte katonának, hadi tisztségben, rangban gyarapította őket, és sohasem távoztak László meg Mátyás mellől.”)

²⁶⁴ Iványi B.: Bártfa i. m. 945. sz.

²⁶⁵ Karl Uhlirz: Quellen zur Geschichte der Stadt Wien. Band II/2. Wien 1900. No. 3429.

²⁶⁶ Gutkas, K.: Mailberger Bund i. m. 80., 379. Vö. még Joseph Chmel: Regesten des Römischen Kaisers Friedrich III. 1452–1493. Wien 1839. No. 3030.

²⁶⁷ A korona elrablása. Kottaner Jánosné emlékirata 1439/1440. Fordította és közzéteszi Mollay Károly. Bp. 1979. 9., 30.

²⁶⁸ A családra legújabbán l. Vedran Klaužer: Plemička obitelj Frodnacher – ogranak Bednjanski (de Bednya). Aktivnosti članova ogranaka u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu u drugoj polovici 15. i početkom 16. stoljeća. Godišnjak Njemačke Zajednice/DG Jahrbuch 2012. Osijek 2012. 31–43.

²⁶⁹ DF 233110.

²⁷⁰ Regesta Imperii Online, URI: http://www.regesta-imperii.de/id/1454-01-00_1_0_13_19_0_425_423 (letöltés ideje: 2014. július 18.).

²⁷¹ Weitmühler/von Weitmühl/z Veitmile. A családra l. Josef Pilnáček: Staromoravský rodové. Ve Vidni, 1930. 267–268. A könyv ismeretért Péterfi Bencének tartozom köszönettel. A család később a Jagellók Magyarországon is jelentős szerepet játszott, l. Horváth Richárd: Sopron megye tisztségviselői a késői középkorban. Soproni Szemle 68. (2014) 83. o., 47. jegyzet.

²⁷² „der Weytmulner meines h. k. g. kamerer ist hie gewesen und hat sich hoch gemuet von des Frodnacher wegen und hat sich fast ein gelegt gegen den ungrischen herren umb seinen willen, er hat auch vil geret gegen unsers h. k. g., darnach ist er an sein herwerig gangen, also hat man im nach gesant, und hat in welen czu handen nemen.”

²⁷³ Palacký, F.: Urkundliche beiträge i. m. 415.

sietett, jól mutatja, hogy március 24-én már Németbródban volt, „sebesen lovagolva”.²⁷⁴ Vagy a király, vagy a magyar urak annyira dühbe jöttek attól, hogy a király cseh kamarása felszólalt a másik, osztrák kamarás érdekében, hogy őt is kézre akarták keríteni. Vajon miért?

Az utolsó ismert „összeesküvő”, Horvát Pál előélete sajnos egyáltalán nem ismert. Azt sem tudjuk, mi alapján azonosítják azzal a Spirančić Horvát Pállal, aki Mátyás trónra lépése után éveken keresztül horvát bánként szolgált.²⁷⁵ A dolog nem elképzelhetetlen, de ettől még tény: azt, hogy 1457 előtt is kapcsolatban állt volna a Hunyadiakkal, nem mutatja semmi. Eppen ellenkezőleg, 1459 utáni szerepe az, amely alapján a forrásokban mint „Horvát Pál” (Beheimnél Paulus der Crabet²⁷⁶) szereplő összeesküvővel azonosítani szokás. 1456 novemberében Cillei kíséretében jelen volt Nándorfehérvárott egy horvát gróf, Korbáviai Gergely, pontosabban egyedül ő volt jelen, és igyekezett is ura védelmére kelni.²⁷⁷ Elképzelhetőnek tartom, hogy az 1457. márciusban letartóztatott Horvát Pál az ő embere lehetett, annál is inkább, mert a Hunyadiaknak Horvátországgal nem sok kapcsolatuk volt azután, hogy a Cilleiek elfoglalták Szlavóniát. Mindenesetre akár helyes az azonosítás, akár nem, sem Horvát Pálnak, sem Frodnachernek nincs nyoma a nándorfehérvári eseményekben; ha ott voltak is, sokkal nagyobb a valószínűsége annak, hogy a király, illetve Cillei kíséretéhez tartoztak, mint annak, hogy Hunyadi László tettestársai lettek volna. Azt ugyanis, hogy résztvettek Cillei megölésében, egyedül abból szokás következtetni, hogy 1457 márciusában Hunyadi Lászlóval együtt kerültek a király fogságába.

5.

A névtelen beszámoló szerint a Hunyadi László kivégzését követő hétfőn, vagyis március 21-én Eustach Frodnachert, Modrar Pált, Kanizsai Lászlót és Rozgonyi Sebestyént is lefejezték. Az állítás látszólag kapitális tévedés, ami alássa az egész forrás hitelét, de nem ez a helyzet. Tudjuk, hogy a budai vár kapui több napon át zárva maradtak, a várban a királlyal és tanácsával,²⁷⁸ és onnan csak bizonyíthatatlan híresztelések szivárogtak ki. E híresztelésekből is kiderül azonban, hogy komoly viták folytak V. László és a bárók között a követendő politikáról. A velencei követ szerint, mint láttuk, egy darabig a váradi püspököt is halál, de legalábbis örökös fogságra vetés fenyegette,²⁷⁹ a pozsonyi követ je-

²⁷⁴ Uo. 109.: „Hute (márc. 24.), als wir kegin Deutschem Brode alher kommen sein, ist der Weitmoller, den der gubernator an unsern gnedigsten h. könig in botschafft geschicket hat, gar eilende reithende auch alher kegin Brode komen.”

²⁷⁵ *Fügedi Erik*: A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása. Bp. 1970. 135. Az azonosításra l. *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 22.

²⁷⁶ Zehn Gedichte (a 180. jegyzetben i. m.) 64. o. 1055. sor.

²⁷⁷ *Birk, E.*: Beiträge i. m. 251.

²⁷⁸ Kuchaim (*Birk, E.*: Beiträge i. m. 258.): „unsers h. k. g. kümbt nicht aus dem gsloss, seyt sich die sach begeben hat, und die lantherren sein tag und nacht im rat czu hoff pey den grossen grafen”; Thomasi (ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1r.): „Lisca Boemo [...] continue sta apresso la serenita de questo re et molto de raro enseno de castello”.

²⁷⁹ Vö. a 236. jegyzetben idézett levéllel (Egykorú tudósítás): „Ancora ad uno vescovo e stato cavato la corona de la testa e in presone per fare morire”.

lentéséből pedig kiderül, hogy az uralkodó először valóban nem akart megkegyelmezni Kanizsainak és Rozgonyinak, és csak további csapatok érkezésére várt, hogy keményebben léphessen fel.²⁸⁰ Egyáltalán nem elképzelhetetlen tehát, hogy sok más rémhírral egyetemben az említett négy ember kivégzésének is híre jött a várból. Ez egyszersmind a névtelen jelentés dátumának pontosabb meghatározását is lehetővé teszi, hiszen a velencei követ április 7-i levelében már tudósított arról, hogy Carvajal pápai legátus közbelépett Vitéz érdekeiben, és a többi fogoly is neki köszönhette, hogy elmaradt a keményebb megtorlás.²⁸¹ Ugyanitt azt is megtudjuk, hogy a legátus levelére két napig nem válaszolt a király, vállalva a kiközösítés kockázatát is, ami megint csak annak a jele, hogy sokkal keményebb fellépést fontolgatott, mint amire végül sor került.²⁸²

Több fontosnak tűnő körülmény is azt látszik bizonyítani, hogy a király sem 1457 márciusában, sem azt megelőzően nem készült leszámolásra a Hunyadiakkal. Először is, láttuk, hogy az év elején még mindennél fontosabbnak ítélte a Cillei-örökség rendezését, és éppen a Hunyadiakkal szemben kialakult ponthelyzet miatt nem merete rászánni magát arra, hogy személyesen a néhai Cillei grófok tartományába utazzon. Másodszor, március második felében Podjebrád György a morvaországi Auspitz-be (ma Hustopeče), a magyar határ közelébe utazott, ahogyan V. László osztrák tanácsosai közül is többen. Innen a király utasításának megfelelően tovább kellett volna menniük Holicsba, „a kitűzött napra” (*uff den gelegeten tag*), ahová az uralkodó maga is képviselőket szándékozott küldeni budai udvarából. Mivel azonban V. Lászlótól nem érkeztek követek, éppen Hunyadi László és társai letartóztatása miatt, a kitűzött nap pedig elmúlt, visszafordultak, amikor megérkezett a már többször említett Weitmühler a Budán történtek hírével.²⁸³ A cseh kormányzót és az osztrák tanácsosokat a király nyilvánvalóan még március 14. előtt rendelte a morva-magyar határra, de hogy a „kitűzött napon” miről kívántak tárgyalni, csak találgathatjuk. Elég valószínű, hogy a dolog kapcsolatban volt azzal a gyűléssel, amelyet, mint láttuk, a cseh kormányzó a király távollétében és tudta nélkül szervezett Znojmba még az év elejére. Tekintve, hogy V. László egy darabig biztosan Budán kívánt maradni, nyilván arról akart egyeztetni, mi történjen távollétében Csehországban és Ausztriában.

Másfelől látszólag a legkomolyabb érv mellett, hogy a király pártján lévő urak előre készültek a Hunyadiakkal való leszámolásra, Hunyadi Mátyás Budára hívása március elején. Ennek okai valóban nem világosak. Azt a Thuróczyra visszamenő híresztelést, miszerint Hunyadi János meghagyta volna fiainak, hogy együtt soha ne tartózkodjanak az udvarban, nyugodtan elvethetjük, mert egészen nyilvánvaló, hogy éppen a márciusi tragikus események ihlették.²⁸⁴ Te gyük hozzá, félnivalója, a Nándorfehérváron történtek fényében, inkább a ki-

²⁸⁰ Kuchaim szerint (*Birk, E.*: Beiträge i. m. 258.): „unsers h. k. g. ist gar streng und hert, kümbt seiner gnaden volk, er wirt trostleicher reden”.

²⁸¹ *Fraknoi V.*: Carvajal János i. m. 40.

²⁸² ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 03. XX. 1r.: „Deche tolto rispetto la sua serenita in capo de do giorni fece risponder, nei qual giorni tamen per capellam suo non li fu celebrato messa.”

²⁸³ *Palacký, F.*: Urkundliche Beiträge i. m. 109–110.

²⁸⁴ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 503–504.; *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 22.

rállyal lehetett, hiszen Hunyadi László volt az, aki Futakon tett esküjét megszegte. Bár logikusnak tűnik a feltételezés, hogy a Hunyadiak ellenségei együtt akartak lecsapni a két testvérré, ugyanilyen joggal feltételezhetjük azt is, hogy Mátyás Budára hívása a király megnyugtatót szolgálta. Feltéve, de nem elfogadva, hogy Hunyadi László volt az, aki készült valamire a király ellen, és ki akarta csalni a budai várból, a legbiztosabb módon éppen így tehetette. Másfelől az a közkeletű állítás sem tűnik igaznak, hogy Hunyadi László a budai incidens idején Garai László nádor veje lett volna.²⁸⁵ A már sokat idézett névtelen beszámoló mellett²⁸⁶ ugyan Thuróczy,²⁸⁷ és a nyomában Bonfini, is kétségtelenül ezt állítja,²⁸⁸ azonban minden bizonnyal tévedéssel van dolgunk. A Hunyadi-fiúk tervezett házasságairól ugyan többször is szó esik a forrásokban, de Garai Anna neve egyszer sem bukkan fel 1458 előtt. Ellentétben Cillei Erzsébettel, akit legutoljára éppen Hunyadi László feleségül szántak.²⁸⁹ Így elesik az a feltételezés is, hogy a nádor esetleg a közeli rokoni kapcsolatot kihasználva hívatta volna a benne megbízó Hunyadi Lászlóval öccsét Budára.²⁹⁰

²⁸⁵ Vö. *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 22.

²⁸⁶ [Garai nádor] „spricht zu dem gubernator (ti. Hunyadi László) *der sein aiden gewesen ist*”.

²⁸⁷ *Chronica* i. m. 277. Egész pontosan előbb arról beszél, hogy Hunyadi László Garai lányát feleségül venni szándékozott (in consortem ducere disposuerat), majd később a nádort már az apósának nevezi (Ladislao de Gara palatino socio ipsius).

²⁸⁸ A magyar történelem tizedei i. m. 683.: „László nemrégiben jegyezte el a Garaiak igen nemes családjából származó nádorispán leányát...”

²⁸⁹ 1448-ban Cillei Erzsébetet, Ulrik gróf és Brankovics Katalin leányát, Hunyadi Lászlóval jegyezték el (in sponsam et legitimum conthoralem [...] desponsarunt et matrimonialiter copularunt). *Thallóczy Lajos és Áldásy Antal*: A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevél-tára 1198–1526. Bp. 1907. 149–150. Három évvel később immár Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet tervezett házasságában állapodott meg Hunyadi János és Brankovics György (egregio Mathie [...] dare assumpsisset et disposuisset in consortem) (*Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. X. 307.), de az 1453. december 6-ra kitűzött esküvő nem jött létre (*Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás király i. m. 26–27.). 1455. augusztus 1-én viszont Cillei Erzsébet és egy meg nem nevezett Hunyadi fiú házasságáról értesülünk (*Chmel, J.*: *Materialien* i. m. 83.), mivel azonban az oklevél egyértelműen már megkötött házasságra utal (federe matrimoniali [...] in forma sancte matris ecclesie facta (!)), a szóban forgó fiú elvileg csak László lehet, akit, mint láttuk, valóban eljegyeztek Erzsébettel. A kérdést látszólag véglegesen eldönti Hunyadi László és Cillei Erzsébet 1455 májusában a pápai kúriához benyújtott kérelme, amelyben házasságuk engedélyezését kérték annak ellenére, hogy Erzsébetet egy évvel korábban Hunyadi Mátyással jegyezték el. A forrást kiadta *Erdélyi Gabriella*: „Married the sister of his late wife”: The negotiation of kin-marriages in Renaissance Hungary. In: *Specimina Nova Pars Sectio Mediaevalis VI*. Redegunt Márta Font – G. Kiss. Pécs 2011. 109. o. 1. j. Hogy mi indokolta 1455 tavaszán, a győri tárgyalásokkal egyidőben, a Mátyás és László közötti cserét, további kutatásokat igényel; alább még visszatérünk a kérdésre egy lehetséges hipotézis erejéig. A házassági tervekre összefoglalóan l. *Réthelyi Orsolya*: Hunyadi Mátyás házasságai és házassági kísérletei. In: *Hunyadi Mátyás a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490*. Kiállítási katalógus. Szerk. Farbaky Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András. Bp. 2008. 247. Hunyadi László és Garai Anna „eljegyzésére” l. *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 382–383., és őt követve *Elekes L.*: Hunyadi i. m. 435. Igen valószínű, hogy a névtelen beszámoló írója Cillei Erzsébetet keverte Garai Annával, ami kevésbé meglepő, hiszen Garai László Cillei elsőfokú unokatestvére volt, Erzsébet pedig ilyenképpen az unokahúga. Igen jellemző egyébként, hogy ugyanazt a velencei forrást (1453) Fraknói (Hunyadi Mátyás király i. m. 26.) Mátyás és Cillei Erzsébet, Radu Lupescu ezzel szemben (Hunyadi Mátyás: az ösöktől a hatalom küszöbéig. In: *Hunyadi Mátyás a király i. m. 47.*) Hunyadi László és Garai Anna tervezett házasságára vonatkoztatja.

²⁹⁰ Vö. Thuróczy (*Chronica* i. m. 277–278.) nyomán *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 22: „A fiatal Hunyadi [...] a jelek szerint bízott leendő apósában”.

Míg Hunyadi Mátyás Budára érkezésének értelmezése eszerint nem mentes a nehézségektől (és a kérdésre alább még visszatérünk), egy másik megfontolás kétségkívül gyengíti a királyellenes merénylet elméletét. Ebben az esetben ugyanis nem volna világos, miért engedte Hunyadi László, hogy V. László visszatérjen Budára. 1456. november 8-tól az uralkodó több héten át a főkapitány foglya volt, és ha valamikor, ebben az időszakban viszonylag zavartalanul megszabadulhatott volna tőle, amint erre egyébként kétségtelenül számítottak is.²⁹¹ A fővárosban ugyanakkor már nem akadályozhatta meg, hogy a király hívei, mint Jiskra, katonák élén siessenek V. László segítségére, és ha kell, akár fizikailag is elszigeteljék őt. Ha tehát akart valamit tenni az uralkodó ellen, ekkor már olyan „cselhez” kellett volna folyamodnia, amelyet, mint láttuk, a névtelen beszámoló is tulajdonít neki. Más a helyzet persze, ha, mint az valószínűnek tűnik, Hunyadi László 1456 novemberében még egyáltalán nem tudta, mihez kezdjen pontosan, és így kész tervvel sem rendelkezett. Nem így 1457. március elején, miután visszatért feltételezett nándorfehérvári kiruccanásáról.

A király és Hunyadi László közötti konfliktus tétjét akkor a legkönnyebb megérteni, ha szemügyre vesszük, minek az átadását várták el pontosan a Hunyadi fiúktól. Utóbbiak (helyesebben ekkor már csak a Mátyás nevében eljáró Szilágyi Erzsébet és Mihály) álláspontját a már többször idézett május 9-i levélből ismerjük: eszerint készek lettek volna átadni a királyi várakat, de ragaszkodtak a királyi adományként, zálogban, továbbá örökségként birtokolt jószágok megtartásához.²⁹² A megegyezés útjában álló legfőbb nehézséget, minden jel szerint, éppen a zálog címén a család kezén lévő birtokok jelentették. A szóban forgó uradalmak ugyanis azok voltak, amelyeket Hunyadi János még 1444-ben szerzett meg Brankovics György despotától, majd 1450-ben zálog címén biztosított magának. Munkács várán és Debrecen mezővárosán kívül a zálogos jószágok legértékesebb eleme kétségkívül Nagybánya volt a bányáival. E birtokok megszerzése igen kétséges körülmények között történt, és súlyosan megterhelte a Hunyadiak és a Brankovicsok közötti kapcsolatot.²⁹³ Az eleve feszült viszonyt tovább élezte az az incidens, amelynek során Szilágyi Mihály, bosszúból fivére, László ismeretlen körülmények között bekövetkezett haláláért, 1455 decemberében elfogta az agg Brankovics György despotát, és két további vár, Érsomlyó és Becse átadására kényszerítette.²⁹⁴

A szerb despotáktól megszerzett várakról nem is esett szó abban a megegyezés-tervezetben, amely valamikor június elejét, a király Bécsbe érkezését követően született.²⁹⁵ Azok a várak, amelyek átadásában ekkor megegyeztek,

²⁹¹ *Krones, F.*: Die Freien i. m. 136.

²⁹² DL 48282: „volunt castra regalia reddere, sed donata per regem et impignorata bona et proprias hereditates sibi petunt dimitti”.

²⁹³ *Engel Pál*: A szegedi eskü és a váradi béke. Adalék az 1444. év eseménytörténetéhez. In: uő.: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Szerk. Csukovits Enikő. Bp. 2003. 207–208, 212.

²⁹⁴ *Konstantin Jireček*: Geschichte der Serben. Zweiter Band (1371–1537). Gotha 1918. 204.

²⁹⁵ 1457. május 26-án Kassán még nem tudtak megegyezésről („nach kayne entschichtung zwischen seynen gnad und der frawen gubernatorynn ist geschen” – *Iványi B.*: Bártfa i. m. 963. = DF 213663), Thomasi június 13-i jelentése viszont már beszámol róla: *Fraknói V.*: Hunyadi Mátyás király i. m. 46. o. 1. jegyzet.

három csoportba sorolhatók. Az elsőbe tartoztak az erdélyi királyi várak: Déva, Görgény, Királykő és Hátszeg, továbbá Beszterce, amelyet pedig Hunyadi János épített, miután V. Lászlótól megkapta a kerület grófi címét.²⁹⁶ A második csoport tartalmazta a szörényi bánshoz tartozó és aldunai végvárat (Miháld, Nándorfehérvár, Szentlászló, Pét, Drankó, Keve, Orsova, Görény). Végül a harmadik csoportot azok a trencsényi várak alkották, amelyeket még 1454-ben váltott ki Hunyadi János Cillei Ulriktól. Cserében a Hunyadi-Szilágyi atyafiság megtarthatta volna Hunyadot, az Arad megyei Lippát és Solymost, továbbá Diódot, amelyekre V. László adománylevelet ígért.²⁹⁷

A Hunyadiak hatalma ugyanakkor, bár a várak birtoklásán alapult, területi jelleget is öltött, amelynek gyökerei az 1440-es évekre nyúltak vissza. A Hunyadi-territórium pontos kiterjedését egy 1457. szeptemberi fegyverszünet révén ismerjük, amelyet V. László kapitányai, Jiskra és Perényi János kötöttek Szilágyi Mihállyal. Eszerint ekkor a Hunyadi család élén álló Szilágyi Mihálynak és Erzsébetnek engedelmeskedtek Szabolcs, Bereg, Szatmár, Ugocsa, Bihar, Külső- és Közép-Szolnok, Csanád, Temes, Arad, Krassó, Zaránd, Békés és Csongrád megyék.²⁹⁸ E megyék ispánságát vagy maga Hunyadi viselte már 1441 óta, mint Temesét és a hozzá kapcsolt megyékét (Arad, Csanád stb), vagy, mint Bereg esetében, a megye várának uraként gyakorolta az (al)ispán kinevezésének jogát.²⁹⁹ Mivel ezekben a megyékben feküdt a Hunyadi birtokok legnagyobb része, innen került ki a család familiárisainak többsége, akik révén szilárdan ellenőrzésük alatt tarthatták a helyi nemességet. Erdélyről a szövegben nem esett szó, nyilván azért, mert a tartomány királyi várainak, valamint a besztercei grófság birtokában fel sem merült, hogy bárki másnak szava lehetett volna a Meszesen túl, jöllehet Hunyadi János 1453 után nem vette vissza a vajdai címet.³⁰⁰

Igen valószínűnek látszik, hogy 1456-1457 telén a király nemcsak a valóban királyi várak átadását követelte a Hunyadi fiúktól, hanem a zálogos jószágokét is. Emlékezzünk rá, hogy április végén Jiskra Tokaj ellen vonult, a király más hívei pedig Nagybánya elfoglalására, márpedig mindkettő eredetileg a Brankovics birtokok részeként került Hunyadi János kezére. Márciusban Újlaki az ugyancsak zálog címén a volt kormányzó birtokába került Temesvár ellen vonult, miután megkapta főkapitányi kinevezését. Temesvárral együtt V. László nyilván magának igényelte a hozzá kapcsolt megyéket és várakat is. Tekintve, hogy a szerb despotára, Brankovics György 1456. december végi halála után a fiára, Lázárra, kulcsszerep várt az oszmánellenes hadjárat tervezett folytatásában, érthető, ha a Brankovicsok és Hunyadiak között immár több mint egy évtizede parázsló ellentétet V. László az előbbieik javára akarta rendezni. Abban pedig nincs semmi meglepő, hogy miután Hunyadi László megvált a temesi is-

²⁹⁶ Engel P.: Archontológia i. m. 279. A királyi jövedelmekből, persze, és nyilván ez magyarázza, hogy a királyi várak közé számították.

²⁹⁷ DF 213675, kiadása: *Fejér, G.*: Genus i. m. 231.

²⁹⁸ Történelmi Tár 2. sorozat, 1911. 314–316.

²⁹⁹ Engel P.: Archontológia i. m. I., az egyes megyéknél. Beregre: *Neumann Tibor*: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Nyíregyháza 2006. 17.

³⁰⁰ Uo. I. 15.

páni címétől, a király elvárta, hogy a hozzá tartozó várak és megyék is visszakerüljenek az ő kezébe. Másfelől az is érthető, hogy a Hunyadiak vonakodtak engedelmessé válni. Amennyiben mindazt átadják, amit V. László, a maga szempontjából jogosan, magának követelt, a család egy csapásra elveszítette volna azt a vezető szerepet, amelyet Hunyadi János kormányzóként, majd főkapitányként kivívott magának. Ha feltesszük is, hogy Beszterce visszaadását eredetileg nem igényelte a király, három erdélyi (Beszterce, Hunyad, Diód) és két Arad megyei (Solymos és Lippa) vár és maradék öröklött jószágai birtokában a Hunyadiak ugyan továbbra is a Magyar Királyság arisztokráciájának élvonalába tartoztak volna, de ez, könnyű belátni, nem ugyanaz volt, mint a király nevében és helyette gyakorlatilag az országot kormányozni. Ha viszont az ellenállás mellett döntöttek, két út nyílt előttük: vállalni a polgárháború kockázatát a királlyal és híveivel, és ezzel veszélybe sodorni az oszmánellenes harcot, vagy megszabadulni az uralkodótól, és a helyére lépni. A tét, ennyit leszögezhetünk, volt akkora, hogy az utóbbit válasszák.

Érdekes, de nem meglepő módon, amiképpen a történészek nem látták bele az ifjú V. Lászlóba azon tulajdonságokat, amelyek alkalmassá tették volna az uralkodásra, azonképpen vélték fölfedezni Hunyadi Lászlóban az apja nyomdokaiba lépni képes, méltó örökös alakját.³⁰¹ Több jel is mutatja azonban, hogy 1456 utolsó hónapjaiban és 1457 elején nem az idősebbik Hunyadi fiú játszotta a kezdeményező szerepet, hanem nagybátyja, Szilágyi Mihály. Ő volt az, aki azután sem akarta beengedni V. Lászlót Nándorfehérvárra, hogy Hunyadi László már megjelent a király futaki táborában.³⁰² Az 1455. decemberi incidens fényében minden bizonnyal ugyancsak őt kell látnunk abban a személyben, aki Cillei levágott fejét el akarta küldeni a despotának, amiben a józanságukat a vérfürdőben is megőrző magyar urak megakadályozták.³⁰³ Ezzel egyértelműen összefügg, hogy Brankovics Lázár despotája is őt, nem pedig Hunyadi Lászlót tekintette legfőbb ellenségének 1457 elején.³⁰⁴ Láttuk azt is, hogy Budára érkezése után Hunyadi László hajlandó volt megválni főkapitányi (és temesi ispáni) címétől, miközben Szilágyi 1457 márciusában azon az áron is kész volt elvenni Temesvárt a tulajdon nővérétől, hogy ezzel a másik Hunyadi fiú, Mátyás életét kockáztatta. 1457 áprilisában pedig Becse várát, amelyet minden bizonnyal Brankovics György szabadon engedésével (1456 tavasza) párhuzamosan kénytelen volt visszaadni neki, ismét elfoglalta, őrségét pedig felkoncolta, majd Lázár despotája seregét ütközetben is megverte.³⁰⁵ Intranszigiens magatartása teljes összhangban áll azzal, amit a későbbiekben, Mátyás uralkodásának első éveiben láttunk majd,³⁰⁶ így joggal feltételezhetjük, hogy Hunyadi László tulajdonképpen

³⁰¹ *Teleki J.*: Hunyadiak kora i. m. II. 512.: (a) „nándor-fejérvári hős nagy reményű és jobb sorsra érdemes fiának [...] fegyverekben nagy gyakorlottsága [...] fényes tulajdonai”; *Fraknoi V.*: Hunyadi Mátyás király i. m. 43: „A kereszténység dicsőült hősnének nagy reményekre jogosító fia”.

³⁰² „Auch der hauptman, der Krigischen Weissenburck inen hot, wil den kunig nicht einlassen” – *Anzeiger* i. m. 289. Vö. *Fraknoi V.*: Hunyadiak és Jagellók kora i. m. 160.

³⁰³ *Palacký, F.*: *Urkundliche Beiträge* i. m. 105.

³⁰⁴ L. feljebb a 151. jegyzetet.

³⁰⁵ *Fraknoi V.*: Hunyadi Mátyás király i. m. 45. (Thomasi jelentése alapján); vö. *Jireček, K.*: *Geschichte der Serben* i. m. 209.

³⁰⁶ Vö. *Pálosfalvi T.*: Szegedtől Újvárig i. m. *passim*.

alárendelte magát mindenre elszánt nagybátyja akaratának. Ez egyben azt is megmagyarázná, hogy Kapisztrán, amint arról már szó esett, miért nem az idősebb Hunyadi testvért tekintette apja katonai-politikai örökösének. Szilágyi befolyása és engesztelhetetlensége éppen azt a célt veszélyeztette volna, amelyet a kereszteshadjárat eszméje szolgált.³⁰⁷

Mielőtt továbbsmennénk, foglaljuk össze röviden, mit sikerült kideríteni idáig. Fennmaradt több olyan forrás, amelyek a Hunyadi-párt összeesküvéséről adnak hírt, és ezek információit számos ponton más kortárs értesülések is megerősítik. Az állítólag a Cillei-gyilkosság miatt letartóztatott „Hunyadi-hívek” közül egyről (Vitéz János) biztosan tudjuk, hogy más okból került fogságba, egy másikról (Eustach Frodnacher) pedig alappal gondoljuk, hogy semmi kapcsolata nem volt korábban a Hunyadiakkal. Ez eleve kizárja, hogy a király (és bárói) eljárását kizárólag a bosszú vágyával magyarazzuk. Ráadásul V. Lászlót éppen a kritikus időben több olyan ügy (Frigyes ausztriai ambíciói, Cillei-örökség) foglalkoztatta, amelyek nem indokolták újabb „frontok” nyitását. Az ügyben továbbá érintett volt két pénzügyi szakember (Modrar Pál és Georg Henckel), akiknek 1457 előtt biztosan közük volt a királyi jövedelmek kezeléséhez. A Hunyadiak jelentős vagyont őriztek Temesváron, és ennek a vagyonnak a megszerzésére Hunyadi László kivégzése után azonnal kísérletet tett az új főkapitány, Újlaki Miklós. Mindeme információk önmagukban is indokolják, hogy az eddig uralkodó álláspontot („a Garai-Cillei liga hívei a nádor vezetésével, a félrevezetett, akaratgyenge király asszisztenciája mellet, jó előre kifundált bosszút állnak a mit sem sejtő Hunyadi fiúkon”) elvessük, és más irányban keressük a megoldást.

Mi történhetett hát 1457 februárjában és márciusában? Nézzünk egy lehetséges rekonstrukciót, amely természetesen nem lép fel a véglegesség igényével, de semmivel nem valószínűtlenebb, mint a legalább másfél évszázada uralkodó értelmezési kísérlet. Hunyadi László január végén az oszmánok elleni készülődés ürügyén visszatért Nándorfehérvárra, amiben nyilván szerepet játszott Brankovics György szerb despota időközben bekövetkezett halála is. Tájékoztatta nagybátyját a király által megfogalmazott követelésekről, majd Szilágyi nyomására úgy döntött, hogy megpróbálja V. Lászlót, valamint utóbbi legközelebbi élő rokonát, Garai László nádort,³⁰⁸ félreállítani, és magát (?) királlyá koronáztatni. Ehhez a katonai ereje megvolt, de nyilván szerette volna a lehető legszélesebb politikai támogatást biztosítani hozzá. E célból használta föl a Cillei-gyilkosságot. Azokat, akik tetteleg is résztvettek a merényletben, nem lehetett nehéz meggyőzni arról, hogy csak a Hunyadiak tudják biztosítani büntetlenségüket. Ebből a szempontból különösen érdekes, hogy, mint már szó esett róla, az idősebb Hunyadi fiú nem sokkal a márciusi tragikus események előtt biztosan találkozott az egyik későbbi letartóztatottal, Rozgonyi Sebestyénnel Esztergomban. Hunyadi László ugyanakkor, mint Újlaki (és esetleg

³⁰⁷ A hadjárat folytatásának tervére és ebben főképpen a pápai legátus szerepére l. *Fraknoi V.*: Carvajal János i. m. 37–44.

³⁰⁸ Hogy őt is félre akarták állítani, kizárólag az 1457. március 21-i oklevélből tudjuk: „cuius (sc. Garaié) non minus quam nostre necis causa in promptu agebatur”.

Rozgonyi Rénold) esete mutatja, olyanokat is megpróbált magához láncolni, akik csak tudtak a készülő gyilkosságról, de nem vettek benne részt. Tegyük hozzá, Újlaki, az ország második leggazdagabb főura, Hunyadi János korábbi harcostársa nélkül a tervezett akció nehezen lett volna keresztülvihető, így megkönyvékezése szükségszerűnek mondható. Az is nyilvánvaló, hogy csatlakozásáért cserében ígértek neki valamit, de hogy pontosan mit, csak találgatni tudnánk.

A Cillei gyilkosság érintettjeit egy szövetséglevél megpecsételtetésével próbálták meg összefogni, amelyben, mint arról már szó esett, aligha szerepelt bármiféle utalás a királlyal kapcsolatos tervekre. Ezekről szóban tájékoztatták azokat, akiket kellett, ezzel önmagában kevés kockázatot vállalva. A Szentmiklósi Pongrácnak állítólag átadott pénz arra utalhat, hogy a csatlakozókat anyagilag is igyekeztek érdekeltté tenni, akár pénzzel, akár más ígérettel, mint például Rozgonyi Sebestyén esetében, akinek esztergomi találkozásuk idején Éleskő megszerzését ígérte Hunyadi László, vagy megfelelő ellentételezést, jelesül négyezer aranyat. Újlaki azonban ráérzett a helyzetben lévő lehetőségre, és csatlakozás helyett a királyhoz fordult. Ennél többet is tett azonban, és ez kétségtelenül kitűnő helyzetfelismerésről árulkodik. Belekeverte az összeesküvésbe János váradai püspököt, és talán Várdai István kalocsai érseket, valamint minden bizonnyal a király kamarását, Eustach Frodnachert. Az ő szerepük alighanem az lehetett, hogy vélt árulásuk a végsőkig elbizonytalanítsa, és adott esetben kétségbeesett tettekre sarkallja a királyt,³⁰⁹ ráadásul a két főpap, főképpen Vitéz, csak útban lett volna Újlaki számára, aki maga sem a király hatalmát akarta növelni, hanem elfoglalni Hunyadi, illetve Cillei helyét. Ne feledjük: velünk ellentétben Miklós vajda nem tudhatta, hogy V. László uralkodása csupán 1457 novemberéig tart; joggal gondolhatta tehát, hogy határozott fellépésével hosszú távon biztosíthatja maga számára a király melletti vezető szerepet – valahogy úgy, ahogyan azt Cillei Hermann vagy Garai Miklós tette Zsigmond uralkodásának első éveiben. Ha igaz a feltételezésünk, és a szövetséglevél olyan forma volt, mint az 1458. júliusi, azt bajosan lehetett a király ellen tervezett merénylet bizonyítékának tekinteni, márpedig Újlakinak mindenképpen el kellett hitetnie a királlyal, hogy az életére törtek. A Frodnachert tisztázni kívánó cseh kamarás budai feltűnése eszerint megzavarta Újlaki szépen alakuló tervét, és ezért akarták elfogni.

Tegyük hozzá, Újlakinak volt oka neheztelni Hunyadi Lászlóra, de nem elsősorban a németújvári uradalom okán, mint Kubinyi András vélte.³¹⁰ Látuk, hogy Cillei halála után ő számított a hatalmas szlavóniai Cillei birtokok örökösének. Igen komoly, mondhatni reménytelenül erős vetélytársa akadt ugyanakkor a néhai grófok zsoldoskapitánya, Vitovec János személyében.³¹¹ Ezért nyilván kellemetlenül érintette, hogy Hunyadi László nem volt hajlandó a király rendelkezésére bocsátani seregét a Cillei territórium elfoglalása érde-

³⁰⁹ Erdemes itt emlékeztetni, hogy, mint feljebb láttuk, Frodnacher korábban III. Frigyes embere volt.

³¹⁰ Kubinyi A.: Mátyás király i. m. 22–23.

³¹¹ Pálosfalvi T.: Vitovec János i. m. 440–442.

kében. Abban viszont joggal reménykedhetett, hogy egy jól sikerült akció (Temesvár elfoglalása) nyomán V. László hajlandó lesz de facto is ráruházni a Cillei-örökséget, annál is inkább, mert a hatalmában megerősödő királynak módjában áll majd Vitovecet egyebüttl, mondjuk a Birodalom területén fekvő Cillei hűbérekkel kárpótolni. Ugyanezt a Hunyadiaktól aligha várhatta, még ha nem is sejtette előre, mi fog történni 1458 februárja után.

Nem tudjuk azonban, pontosan hogyan akarta kivitelezni Hunyadi László a tervezett akciót. A névtelen beszámoló azon hírének, mely szerint a királyt át akarták adni a szultánnak, nyilván nem kell hitelt adnunk. Valószínű, hogy ebben már Szilágyi Mihálynak az unokaöccse kivégzése utáni magatartása tükröződik, aki azzal fenyegetőzött, hogy török segítséggel áll bosszút Hunyadi László haláláért, és valóban követet menesztett a szultánhoz.³¹² Láttuk, Jiskra szerint, ha a király egyetlen órára egyedül maradt volna, meghal, s a sárosi kapitány „hallatlan” (*ungehorte*) dolognak nevezte azt, ami V. László ellen készült. Jiskra állítását persze nem kell feltétlenül elfogadnunk, de a király megölése, akár „véletlen baleset” vagy mérgezés formájában, akár úgy, hogy elviszik Temesvárra, és később végeznek vele, ha még egyáltalán szükséges, amilyen abszurdnak tűnik, annyira elképzelhető volt a valóságban. Ne felejtjük el, hogy V. László 1457. novemberi halála sem keltett nagyobb politikai vihart Ausztrián kívül, ahol nem lelkesedtek különösebben III. Frigyesért.

Talán elegendő arra emlékeztetni, hogy V. László koronázását, bár az minden feltételnek megfelelt, egyszer már érvénytelenítették a magyar rendek, mégpedig alig másfél hónappal azután, hogy arra sor került 1440 májusában.³¹³ Tekintve, hogy 1453-ban nem történt újabb koronázás, az első ceremónia „rendellenességeit” (például a Szentkorona ellopását, illetve a koronázás utólagos érvénytelenítését) fel lehetett volna használni hivatkozási alapnak. A király halála, illetve foglyul ejtése után Szilágyi ugyanúgy felvonulhatott volna Pestre a serege élén, hogy Hunyadi Lászlót (?) királlyá kiáltassa ki, ahogy azt egy esztendővel később tette Mátyás érdekében, és szükség szerint egy koronázást is megejthettek volna azzal az alkalmi koronával, amelyet 1440 óta Visegrádon őriztek.³¹⁴ Mivel a nádor, a király rokona, Buda várának birtokában ezt megakadályozhatta volna, őt is el kellett fogni. Amint aztán III. Frigyes visszaadja a Szentkoronát, megtörténhetett volna a szabályos koronázás Fehérváron. Abban ugyanis, hogy a császárnak kedvére lett volna egy ilyesféle fordulat, nemigen lehet kételkedni. László halálával egy csapásra (helyesebben kardcsapás nélkül) megoldódott volna az osztrák hercegség miatti konfliktus, lévén, hogy a király személyében kihalt volna a Habsburgok alberti ága, így Ausztriát a másik ág, Frigyes és fivérei örökölték volna, amint egy évvel később meg is örökölték. Ugyancsak megoldódott volna a Cillei-örökség ügye, amelyben úgyszintén V. László volt a császár legveszélyesebb ellenfele; ez világosan kiderült, amikor

³¹² ASMi, Sforzesco 650, Ungheria, 1457. 04. 07. 1.r: „fra el termene de XX zorni el se ponera el capel turcho in capo per poter vindicare el sangue suo et perseguitar la prefata maesta [...] et ulterius ha mandata ambassata al turcho”.

³¹³ Mállyusz E.: Magyar rendi állam i. m. 31.

³¹⁴ Erre l. Pálosfalvi T.: Szegedtől Újvárig i. m. 354. és 38. j.

Hunyadi László kivégzése után Vitovec János szlavón bán visszapártolt a magyar királyhoz.³¹⁵ Semmi oka nem lett volna tehát megtagadni a Szentkorona visszaadását, esetleg váltságdíj ellenében, amelynek kifizetésére bizonyos rendelkezésre állt volna a pénz. Ha nem éppen erre a célra tették félre.

A másik érintettet, Podjebrád György csehországi kormányzót ugyancsak nehéz lenne ellenérdekeltnek minősíteni. Ezt jól mutatja, hogy a Hunyadi László halálát követő időszakban őt magát is azzal vádolták, hogy részese volt a Hunyadiak szervezkedésének, mi több, a Hunyadiak lefoglalt iratai között állítólag megtalálták erősen kompromittáló tartalmú leveleit.³¹⁶ A kormányzó ugyan tisztázta magát a király előtt, de aztán, V. László váratlan halála után, ismét felmerült — ezúttal kezdeményező — szerepe a király megölésében.³¹⁷ Ahogy Magyarországon, úgy Csehországban is csupán a fennálló helyzet „legalizálását” és véglegesítését jelentette volna a hatalom nélküli király és a hatalmat gyakorló kormányzó helycseréje. Más okból, de ugyancsak érdekeltnek volt mondható egy ilyen fordulatban a Szentszék, élén az oszmánellenes harc elszánt hívével, III. Calixtus pápával, Magyarországon pedig legátusával, Juan de Carvajal bíborossal. Az 1456 őszére tervezett nagy hadjárat kudarca világossá tette, hogy V. László, ha önhibáján kívül is, de képtelen az erők egyesítésére. A pápát elkésérettették a magyarországi belharcok, jöllehet az országba helyezte „a hitetlenek elleni küzdelem legnagyobb reményét”.³¹⁸ A nándorfehérvári diadal keltette lelkesedést haladéktalanul ki kellett használni, erre pedig a Hunyadiak irányításával, a belőle szükségszerűen következő konfliktusokkal együtt is, jobb, hovatovább az egyetlen esély kínálkozott. Ezért valószínűtlen, hogy egy sikeres merénylet esetén Hunyadi Lászlónak és társainak komolyabb egyházi szankciókkal kellett volna számolniuk.

A dolog gyenge pontja azonban a jelek szerint éppen Hunyadi László volt. Ha, amint bizonyítani próbáltam, az események szálait a Hunyadiak részéről valójában Szilágyi Mihály mozgatta, egyáltalán nem bizonyos, hogy az idősebb Hunyadi fiú a kellő határozottsággal látott a dolog végrehajtásához. Ez megmagyarázná, miért roppant össze, mikor kiderült, hogy Újlaki, apja régi szövetségese és barátja, nemcsak a csapatait tartotta vissza, hanem még be is árulta a királynál. Kétségbeesésében megpróbálta megvásárolni a szabadulását, elárulva, hol őrzik a Hunyadi család vagyonát, egyben megnevezve azokat, akik az elmúlt években a királyi jövedelmeket kezelték, mások mellett nyilván Modrar Pált és Georg Henckelt. Őket tehát minden bizonyos nem a szövetséglevél, hanem már Hunyadi László tájékoztatása alapján fogták el. Ilyetén viselkedése természetesen nem áll összhangban a történelmi köztudatban élő képével, de e kép, láttuk, voltaképpen egyáltalán nem a kortárs forrásokból táplálkozik, hanem

³¹⁵ *Pálosfalvi T.*: Vitovec János i. m. 443–444.

³¹⁶ *Palacky, F.*: *Urkundliche Beiträge* i. m. 113.

³¹⁷ Vö. *Györkös Attila*: V. László francia házassági terve: diplomáciai fordulat 1457-ben? In: *Francia-magyar kapcsolatok a középkorban*. Szerk. Györkös Attila és Kiss Gergely. Debrecen 2013. 285–286.

³¹⁸ „in quo (sc. regno) cum maxima spes nostra expugnandi inimicos fidei collocata sit”. *Augustinus Theiner*: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. I–II. Romae 1859–1860. II. 287.

az apa, Hunyadi János kétségtelenül domináns alakjából. Következésképpen nincs is rá okunk, hogy minden további nélkül elfogadjuk.

Ebből kiindulva érdemes talán még egy lépéssel továbbmenni a hipotézisek kétségtelenül ingoványos, de csábító útján. A névtelen beszámoló egy eddig nem idézett passzusa szerint Hunyadi László lefejezése előtt bevádolta öccsét, Mátyást (*hat er beschuldigt seinen prueder*). Feltéve, de nem feltétlenül elfogadva, hogy az információ hiteles,³¹⁹ felmerül a kérdés: mi oka lehetett volna az idősebb Hunyadi fiúnak arra, hogy a halál kapujában öccse helyzetét nehezítse? Nos, a kérdésre a legkézenfekvőbb válasz az, hogy nem is Hunyadi Lászlót, hanem Mátyást akarták V. László helyett a magyar trónra ültetni. Egy ilyen megoldást indokolt volna először is a két Hunyadi fiú közötti jelentős kor-, és feltehetően neveltetésbeli különbség.³²⁰ Míg László már serdült ifjú volt, amikor apja kormányzóvá választatván a magyar politikai elit élére emelkedett, az ekkor csupán hároméves Mátyás már kezdettől abban a tudatban nevelkedett, hogy családja, hatalmát tekintve, a királyság legelső rokonsága. További érvként vehető figyelembe, hogy Mátyás nem vett részt a Cillei gyilkosságban, feltehetően ott sem volt Nándorfehérváron, ellentétben bátyjával, aki viszont minden bizonnyal saját kezűleg működött közre a gróf likvidálásában. Harmadszor, a még kiskorú Mátyás megválasztása Szilágyi Mihály számára is megfelelőbbnek tűnhetett, hiszen későbbi magatartása világosan mutatja, hogy királyvá választott unokaöccse mellett, illetve helyette, nagyon szívesen alakította volna a királyság politikáját. Egy ilyen feltevés választ adna arra az egyébként, mint láttuk, nehezen megválaszolható kérdésre is, miért is érkezett Budára Mátyás 1457 márciusának elején. Újabb magyarázatot szolgáltatna továbbá a király Vitéz Jánossal szemben tanúsított engesztelhetetlenségére; akár közvetlenül vett részt a püspök Mátyás nevelésében, akár csak felügyelte azt, nyilvánvaló, hogy sokkal közelebb állt a kisebbik Hunyadi fiúhoz, mint bátyjához, így V. Lászlóban is könnyebb volt elültetni a gyanút, hogy részes az ellene tervezett merényletben. Végül pedig még inkább érthetővé tenné Hunyadi László határozottnak éppen nem nevezhető fellépését és gyors megtörését: elvégre ő volt az, aki, minden bizonnyal Szilágyi befolyására, Cillei likvidálásával elvégezte a piszkos munkát, a munka gyümölcseinek learatása viszont, talán megint csak a nagybácsi nyomására, már öccsére várt volna. Egyéb választás híján belement a dologba, de túlzott lelkesedést és elszántságot aligha lehetett volna várni tőle. Ő egyedül fizetett az életével, és ez akár azt is megmagyarázná, miért vallott az utolsó pillanatban Mátyásra.

Mindez persze kétségtelenül nem több egyelőre, mint bizonyíthatatlan hipotézis. Egy, már említett körülmény ugyanakkor a valószínűség bizonyos látzatával ruházza föl. Láttuk, hogy valamikor 1455 tavaszán Hunyadi János abban állapodott meg Cillei Ulrikkal, hogy a gróf lányát mégsem az egy évvel korábban vele eljegyzett Mátyás, hanem bátyja, László veszi feleségül. Egy ilyen változtatáshoz bizonyosan ki kellett kérni Ulrik gróf jóváhagyását (nyilván két

³¹⁹ Az információt használja Radu Lupescu is (Hunyadi Mátyás, a 289. jegyzetben i. m. 48.), de az ő értelmezésében a Cillei-gyilkosság terhének áthárításáról lett volna szó.

³²⁰ *Kubinyi A.*: Mátyás király i. m. 19–20.

Hunyadi-ellenes merénylet közötti rövid pihenőben), és nem kevésbé bizonyos, hogy a döntés nem Hunyadi János pillanatnyi szeszélye volt. Valami oka volt annak, hogy az öreg Hunyadi a „csere” mellett döntött. A Birodalomban fekvő Cillei-birtokok megszerzésére és főleg megtartására a Hunyadiaknak aligha nyílt volna reális esélyük a Cillei grófkisasszony kezével. Erzsébet révén azonban jogcímet szerezhettek volna egyfelől a boszniai királyságra, amely egy 1427-ben kötött örökösödési szerződés révén illette a Cilleieket,³²¹ továbbá Szerbiára, hiszen Erzsébet Brankovics György despota unokája volt. Nos, egy sikeres oszmánellenes hadjárat nyomán, amelyben Hunyadi János korábbi kudarcai ellenére szilárdan hitt,³²² kézenfekvő megoldás lett volna a balkáni ütközőállamokat magyar fennhatóság alatt egyesíteni, egy olyanfajta vazallus-királyság formájában, amelyet 1459 elején a bosnyák király javára is fontolóra vettek.³²³ Ennek élére került volna a Cilleiek hatalmas szlavóniai birtokait is. Ha viszont Hunyadi János idősebb fiának efféle szerepet gondolt, az ifjabb Mátyást csak egyetlen dologra számhatta – a magyar királyságra. Hogy Hunyadinak esze ágában sem volt megválni a hatalomtól, 1455-1456 folyamán, mint láttuk, teljesen nyilvánvalóvá tette. Hosszú távon tehát számára is csak egyetlen megoldás maradt volna: *de jure* is a király helyére lépni, nem személyesen, hanem a fia által. Az események ennél fogva valószínűleg akkor is V. László számára kedvezőtlenül alakultak volna, ha Hunyadi nem hal meg 1456 augusztusában, azzal a lényeges különbséggel, hogy a hatalma csúcsán álló János gróf gördülékenyebben bonyolíthatta volna le a hatalomváltást, mint a néhai hadvezérre politikai tehetségével és nemzetközi tekintélyével nem, csupán hatalomvágyával és kétségtelen kietartásával emlékeztető Szilágyi Mihály.

Visszalépve most már a többé-kevésbé bizonyítható állítások talajára, a többi fordulat, amit nagy valószínűséggel sikerült kideríteni, egészen más megvilágításba helyezi mind a királyi ítélet körülményeit, mind az 1457. március 21-i királyi oklevél sajátosságait. Utóbbi szavai szerint V. László „más, hasonló dolgokban mesterkedők elrettentésére” (*cunctis aliis similia machinantibus in terrorem*) rendelte el Hunyadi László lefejezését, és valóban, a kivégzésnek aligha lehetett más célja, mint tárgyalóasztalhoz kényszeríteni Szilágyi Mihályt. Amint azonban kiderült, hogy Szilágyit sem unokaöccsének halála, sem tulajdon nővérének anyai fájdalma nem tántorítja el a hatalomhoz való görcsös ragaszkodástól, márpedig villámgyors temesvári akciója ezt mutatta, a további kivégzések értelmetlenek lettek volna. Mátyás többet ért élve, túszként, a többi fogolynak pedig nem volt komoly politikai értéke.³²⁴ Mindehhez járult, hogy a

³²¹ *Georgius Fejér*: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Budae 1829–1844. X/6. 900–901.

³²² Ezt eléggé mutatja az 1454-es, egyébként teljesen irreális tervezet. L. *Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457. Collectionem manuscriptam Francisci Döry additamentum auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai*. Bp. 1976. 378–383.

³²³ *Pálosfalvi T.*: Szegedtől Újvárig i. m. 364–367.

³²⁴ Aligha véletlen, hogy Mátyás és Modrar Pál kivételével (akiket a király magával vitt Bécsbe) a többi fogoly éppen akkor oldott kereket (a május 24-ről 25-re virradó éjszaka), amikor V. László

letartóztatásokat követő napokban egyre több kétség merült fel, ha nem is az összeesküvés tényét illetően, de az abban résztvevők személyére vonatkozóan. Ami az első pillanatban egyértelműnek tűnt, Várdai, Vitéz, Frodnacher és talán mások példája nyomán reménytelenül összekuszálódott, és nem lehet csodálkozni azon, hogy az ifjú király teljesen tanácstalanná vált. Újlakiról rövidesen kiderült, hogy maga is kizárólag a saját hatalmának gyarapításával törődik, amint a többiekéről is, akik csak a lehetőséget várták, hogy a Hunyadiak vagyonaiból szakíthassanak; csodálkozhatunk-e ezek után, hogy a király egyetlen emberben bízott, abban a Jiskrában, aki, mint láttuk, egyedül maradt távol a reménybeli koncon való osztozkodástól?³²⁵

Mindeme bizonytalanságok az 1457. március 21-i oklevélben is tükröződnek. Ez, mint közismert, nem formális ítélet, hanem azoknak és utódaiknak ígért királyi védelmet, akik V. Lászlónak segítségére voltak a Hunyadi fiúk elfogásában és elítélésében. Kiállítására Hunyadi László kivégzése után öt nappal került sor, de még azelőtt, hogy ismétlé vált volna Újlaki temesvári hadjáratának kudarca. Közben megtörtént az osztozkodás a Hunyadi birtokokon, hiszen erről Jiskra már március 17-én tudósított. Minden bizonnyal ez magyarázza, hogy a királyi oklevél Hunyadi János egész pályafutását, I. Ulászló Magyarországra érkezésétől kezdve, a törvénytelenység látszatával ruházta fel, és az illegitimitást egy lélegzettel kiterjesztette fiaira, Lászlóra és Mátyásra is. A múlt „monolitikus” értelmezéséből következett, hogy az oklevélben vegyesen követték egymást olyan dolgok, amelyeket a király szempontjából tényszerűen a Hunyadiak szemére lehetett vetni, mint a királyi birtokok és jövedelmek visszatartása vagy a Cillei-gyilkosság és az azt követő események, és olyan abszurd vádak, mint hogy a néhai kormányzó oszmán szövetségben dülta volna a szerb despota birtokait. A cél nyilvánvalóan a Hunyadiak kollektív megbélyegzése és birtokszerzeményeik törvényességének megkérdőjelezése volt, egyben reflektálva az összeesküvők V. László legitimitását megkérdőjelező álláspontjára is. Az oklevél érvelése egy kétségtelenül tervezett, bár végre nem hajtott királybuktató „államcsíny” által kiváltott királypárti „államcsínyt” volt hivatva legitimálni, amelynek, ehhez kétség sem férhet, maga az uralkodó lett volna legkevésbé haszonélvezője. Célját el is érte volna, ha Újlakinak sikerül megkaparintania a Hunyadiak kincstárát, és ezzel megroppantania a családot. Nem így történt, és ezzel az oltalomlevél hamarosan létjogosultságát veszítette, hiszen Újlakinak és társainak a Hunyadi birtokokon osztozni, a királynak pedig védelmet nyújtani nem állt többé módjában.

Az 1457. március 21-i királyi oklevél furcasága azonban nem csupán formai sajátosságaiban és érvelésében nyilvánul meg. V. László saját (?) szavai szerint azoknak ígért védelmet, akiknek segítségével úrrá lett az ellene szervezett merényleten. A felsorolt személyek: Garai László nádor, Újlaki Miklós erdélyi

ló végleg eltávozott Budáról; minden jel szerint egyszerűen hagyták megszökni őket. L. Thomas Ebendorfer: *Cronica Austrie*. Ed. Alphons Lhotsky. Berlin 1967. 437., és vö. DL 44834. (május 29-én a király már Esztergomban).

³²⁵ Thomasi írja április 7-i jelentésében, hogy „Lisca boemo [...] continue sta appresso la serenita de questo re.”

vajda, Bánfi Pál ajtónállómester, Buzlai László pohárnokmester, (Szomszédvári) Henning lovászmester, Konrad Hölzler osztrák hubmeister, Wolfgang von Ruckendorf kamarás és Jodok véglesi kapitány. Nos, az eddig elmondottak fényében nyilván a figyelmes olvasónak is feltűnik, hogy a névsor meglehetősen hiányos. Nem találjuk benne például Jiskrát, sem Rozgonyi Rénoldot, sem Pálóci László országbíró, holott más forrásokból mindhármukról tudjuk, hogy aktívan közreműködtek a Hunyadi-fivérek elfogásában és az azt követő eseményekben. Hozzájuk adhatjuk még a másik két Rozgonyi fivért, Jánost és Osvátot, akiket maga V. László említett név szerint március 15-i levelében. Ők ugyanúgy tarthattak a Hunyadi-párt esetleges bosszújától, mint azok, akik a március 21-i oklevélben szerepelnek, valamiért mégsem kerültek bele – minden bizonnyal azért, mert nem is akartak. A kérdés mármost az, hogy miért nem?

A kérdésre lehetetlen teljes bizonyossággal felelni, de egy hipotézis azért megkockáztatható. Március 15. és 21. között egyetlen olyan dolog történt, amit némi joggal sejtethetünk a királpárti urak névsorának „átalakulása” mögött: Hunyadi László kivégzése március 16-án.

Láttuk, hogy a királyi tanács kemény viták színtere volt napokon keresztül, minden bizonnyal már a beszercei gróf kivégzése előtt is. Én a magam részéről a március 21-i oklevél „hiányzóiban” látom azokat, akik ugyan készséggel közreműködtek a Hunyadi-párti államcsíny kivédésében, de nem járultak hozzá Hunyadi László kivégzéséhez. Akár személyes okokból, akár egyszerű politikai megfontolásból tettek így, a továbbiakban nem volt szükségük a király által kilátásba helyezett különös védelemre. Ellentétben a többiekkel, akiknek ellentétes motivációit szintén csak sejtethjük. Közülük csupán hárman: Garai, Újlaki és Bánfi számítottak nehézsúlyú politikusnak, Buzlai gyakorlatilag Újlaki embere volt, a többiek pedig idegenek, illetve (még) gyökértelen jövevények, mint a Zsigmond utolsó esztendejében feltűnő két külföldi lovag, Czernin Henning és Kussow-i Jodok. Ha igaz a március 21-i oklevél állítása, miszerint az összeesküvők Garai nádort is félre akarták állítani, a magyar bárók között Újlaki és Bánfi marad egyedül, akik politikai haszonszerzés céljával hajlandók voltak elmenni a végsőkéig. Ez pedig csak tovább erősíti mindazt, amit Újlaki feltételezett szerepéről fentebb elmondtunk.

Tettes vagy áldozat? – tettük fel a kérdést a tanulmány címében Hunyadi Lászlóval kapcsolatban, és az eddig elmondottak fényében talán nem lesz meglepő a válasz: is-is. Tettes, amennyiben ha nem is kifundálója, de kényszerű végrehajtója volt egy V. László hatalomtól való megfosztására szervezett, sikertelen összeesküvésnek. Áldozat, amennyiben a szálakat nem ő, hanem egyik oldalon nagybátyja, Szilágyi Mihály, a másik oldalon pedig apja egykori harcostársa, Újlaki Miklós mozgatta. Ha tetszik, belekényszerítették egy olyan helyzetbe, amelynek megoldása meghaladta erejét és politikai ítélőképességét. Tulajdonképpen ugyanezt mondhatjuk el V. Lászlóról is, aki „hivatalból” birkózott megoldhatatlan problémákkal. Hogy ő elég pontosan tisztában volt a helyzet kilátástalanságával, alighanem éppen korai halála mutatja. És ugyanezen helyzet áldozata lett bő esztendővel később a maga módján Garai László is. Ő nem mint a teljesen hipotetikus „Cillei-Garai liga” feje, hanem mint az ország nádora, hivatalából adó-

dóan képviselte a törvényesen megkoronázott uralkodó érdekeit, pontosan úgy, ahogyan tette azt tizennégy évvel később hivatali utóda, Ország Mihály, ha hihetünk az erről beszámoló kortárs tudósításnak és azon érvelésnek, amellyel Ország megtagadta a csatlakozást az 1471. évi összeesküvéshez.³²⁶ Míg azonban utóbbi esetben senki fejében nem merült fel, hogy Országot valamiféle „udvari liga” élére helyezze a nemzet vélelmezett érdekeit képviselő ellenzéki párttal szemben — hogyan is tehetnénk fel ilyesmit az „utolsó nemzeti király”, Mátyás esetében — Garait (és, tegyük hozzá, általában a korszak egész magyar politikai életét) illetően a mai napig tovább élnek azon toposzok, amelyek még a 19. századi magyar nemzeti ébredés korában váltak a történeti köztudat részeivé. Ideje volna túllépni rajtuk.

KRONOLÓGIA

- 1456. február eleje:* V. László Bécsből Budára érkezik (kis seregét Cillei Ulrik fizeti)
március eleje: Hunyadi János átadja a budai vár kulcsait V. Lászlónak, aki továbbadja azokat Cilleinek. Hunyadi, a magyar urak és nemesek elhagyják Budát. Szóváltás a királlyal, V. László elhagyja a fővárost, de a magyar urak visszakísérik
március vége: Hunyadi János sereg élén Budára érkezik; Hunyadi-Cillei szerződés
április 7.: Megérkezik a készülő oszmán támadás híre
június eleje: V. László visszatér Bécsbe
július: Nándorfehérvár ostroma
augusztus 11.: Hunyadi János halála
szeptember vége: V. László elindul Budáról Futakra
október: futaki országgyűlés
október vége – november eleje: Hunyadi László megjelenik a király táborában, apjává fogadja Cilleit
november 4.: V. László elindul Nándorfehérvárra
november 9.: Cillei meggyilkolása
november 14.: országgyűlés összehívása Szegedre (nem tartják meg)
november második fele: V. László Hunyadi László fogságában – kényszerből büntetlenséget ígér Cillei gyilkosainak
december 18.: V. László Hunyadi László kíséretében visszatér Budára
december vége: V. László ismét követeli a királyi jövedelmek átadását, kísérlet a királyi pénzverőkamarák átvételére
1457. január eleje: V. László Stájerországba készül
január vége: országgyűlés Budán, oszmán követ és Brankovics Lázár szerb despotá képviselője a királynál
január vége – február első hete: Hunyadi László Nándorfehérváron (?)
február 23.: Hunyadi László Esztergomban (találkozik Rozgonyi Sebestyénnel)
február 28.: V. László országgyűlést hirdet április 24-re

³²⁶ Az epizódra l. Kubinyi A.: Mátyás király i. m. 57.

- március 9.*: Hunyadi László ismét Esztergomban
március 14.: A Hunyadi fivérek és társaik letartóztatása
március 14/15. éjjel: Budára érkezik Újlaki Miklós és Rozgonyi Rénold
március 15.: újabb letartóztatások
március 16.: Hunyadi László lefejezése
március 16. után: Hunyadi birtokok szétesztogatása; királyi tanácsi határozat a Szilágyi Mihály szolgálatába állók hűtlenségéről; Újlaki Miklós, királyi főkapitány és szlavón bán, sereg élén Temesvár ellen vonul; Szilágyi Mihály elveszi nővérétől, Erzsébettől a várat, nehogy a királpártiak kezére kerüljön.
március 22. előtt: Garai László nádor és Újlaki Miklós látogatása a börtönben ülő Kanizsai Lászlónál és Rozgonyi Sebestyénnél; Vitéz Jánost Szécsi Dénes érsek őrizetére bízzák
május: Brankovics Katalin (Cillei özvegye) Budán közbenjár Vitéz János érdekében
május 24/25.: Kanizsai, Rozgonyi és társaik szökése; V. László Bécsbe indul, magával viszi Hunyadi Mátyást és Modrar Pált.

CULPRIT OR VICTIM? THE DEATH OF LADISLAUS HUNYADI

by Tamás Pálosfalvi
(Summary)

On 16 March 1457 Ladislaus Hunyadi, elder son of the late governor John Hunyadi, was executed at Buda after a summary trial by king Ladislaus V and the royal council. This event has traditionally been interpreted in Hungarian historiography as a revenge taken by the king, upon the instigation of a baronial party supposedly led by palatine Ladislaus Garai, for the death of count Ulrich of Cilli at the hands of Ladislaus Hunyadi some four months earlier in the castle of Belgrade. The present study examines the way which led to the tragical events of March 1457, by reassessing the political situation in Hungary in 1456-1457, and examining the conflicting interests which made any compromise between the king and the Hunyadi family a practical impossibility. By drawing on sources which have so far remained unknown to or rejected as untrustworthy by the research, the author comes to the conclusion that in March 1457 Ladislaus Hunyadi indeed organised a plot in order to depose Ladislaus V, but the real mover in the background was his uncle, Michael Szilágyi. The plot was revealed to the king by Nicholas Újlaki, voevode of Transylvania, who wanted to take the place at the side of the young ruler previously occupied by Ulrich of Cilli. In order to prompt the king to act with determination, Újlaki implicated John, bishop of Várad, and other persons in the close entourage of Ladislaus V in the conspiracy. Ladislaus Hunyadi was then executed in order to force Michael Szilágyi to negotiate. After a failed campaign of Újlaki against the castle of Temesvár, where the Hunyadi family kept the money they had amassed from the royal revenues in the course of the previous years, the voevode's plan collapsed, and the country again sank into civil war after the king had left for Vienna in the late spring of May 1457.